

Latvijas Valsts
agrārās ekonomikas
institūts

EIROPAS LAUKSAIMNIECĪBAS FONDS LAUKU ATTĪSTĪBAI:
EIROPA INVESTĒ LAUKU APVIDOS

Atskaite

Lauku attīstības programma 2007-2013

Ekonomikas dažādošanas pasākumu izpēte laukos

2014. gada jūlijs

PROJEKTU LĪDZFINANSĒ EIROPAS SAVIENĪBA

Saturs

LIETOTIE SAĪSINĀJUMI	4
1. KOPSAVILKUMS.....	5
2. DARBA SATURS.....	7
4. DATU ANALĪZE	11
4.1. Uzņēmējdarbības attīstība ES lauku teritorijās	11
4.2. Uzņēmējdarbības attīstība Latvijas laukos.....	16
4.3. LAP 2007-2013 pasākumu ietekme uz uzņēmējdarbības dažādošanu laukos	25
4.3.1. Uzņēmējdarbības dažādošanas pasākumu raksturojums, to apjomi un galvenie rezultāti	25
4.3.2. Enerģijas un kurināmā ražošanas projektu detalizēts raksturojums	30
4.3.3. Biogāzes un kurināmā projektu nozīme bioenerģijas ciematu izveidē	33
4.3.4. LAP 2007-2013 3.1.2. (3.1.1.) un 3.1.3. pasākumu teritoriālo aspektu analīze	35
4.3.5. Ekonomiskās izaugsmes novērtējums dažādošanas pasākumu rezultātā	39
4.3.6. Atbalstīto nozaru struktūra LAP 2007-2013 3.1.2. (3.1.1.) un 3.1.3. pasākumos	41
4.4. Citu ES fondu pieejamība un izmantošana uzņēmējdarbības attīstībai laukos	43
4.4.1. Atbalsts ieguldījumiem sīko un mazo komersantu attīstībā īpaši atbalstāmajās teritorijās.....	43
4.4.2. Augstas pievienotās vērtības investīcijas	44
4.4.3. Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde – atbalsts jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešanai ražošanā	44
4.4.4. Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai	45
4.4.5. Citi atbalsta pasākumi lauku uzņēmējdarbības attīstībai	45
4.5. Fokusa grupas diskusijas rezultāti	46
4.6. Atbildes uz jautājumiem.....	49
5. SECINĀJUMI UN IETEIKUMI	53
6. LITERATŪRAS AVOTU SARAKSTS.....	56
PIELIKUMI.	57
1. PIELIKUMS.....	58
2. PIELIKUMS.....	62
3. PIELIKUMS.....	63
4. PIELIKUMS.....	66
5. PIELIKUMS.....	69
6. PIELIKUMS.....	70
7. PIELIKUMS.....	73

8. PIELIKUMS.....	74
9. PIELIKUMS.....	75

LIETOTIE SAĪSINĀJUMI

AAE	Apvienotie Arābu Emirāti
BPV	Bruto pievienotā vērtība
EK	Eiropas Komisija
ELFLA	Eiropas lauksaimniecības fonds lauku attīstībai
ERAF	Eiropas Reģionālās attīstības fonds
ES	Eiropas Savienība
ESF	Eiropas Sociālais fonds
ESAO	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD)
EUR	Eiro
GWh	Gigavatstunda
ĪAT	Īpaši atbalstāmā teritorija
IT	Informācijas tehnoloģiju nozare
IKT	Informācijas un komunikāciju tehnoloģiju nozare
IKP	Iekšzemes kopprodukts
LAD	Lauku atbalsta dienests
LANN	Lauku attīstības novērtēšanas nodaļa
LAP	Lauku attīstības programma
LAP 2007-2013	Latvijas Lauku attīstības programma 2007.-2013. gadam
LAP 2014-2020	Latvijas Lauku attīstības programma 2014.-2020. gadam
LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
LIZ	Lauksaimniecībā izmantojamā zeme
LLU	Latvijas Lauksaimniecības Universitāte
LR CSP	Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde
LSUA	Latvijas Siltumuzņēmumu asociācija
LVAEI	Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts
MUN	Mikrouzņēmuma nodoklis
MVU	Mazie un vidējie uzņēmumi
MW	Megavats
MWh	Megavatstunda
NACE	Saimniecisko darbību statistiskā klasifikācija Eiropas Kopienā
NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
SEG	Siltumnīcas efekta gāzes
SEGIRA	Lauku nodarbinātības, izaugsmes un inovāciju pētījums (<i>angl.</i> - Study on Employment, Growth and Innovation in Rural Areas)
TAI	Teritorijas attīstības indekss
TES	Termoelektrostacija
VAS	Valsts akciju sabiedrība
VID	Valsts ieņēmumu dienests
VRG	Vietējā rīcības grupa
ZM	Latvijas Republikas Zemkopības ministrija
4G	4. paaudzes mobilo sakaru tīkls

1. KOPSAVILKUMS

ES veikto pētījumu analīze rāda, ka galvenie lauku uzņēmējdarbības attīstību ierobežojošie faktori ES ir nelabvēlīgas demogrāfiskās un migrācijas tendences, ierobežota infrastruktūra un tās pieejamība, kā arī ekonomikas nozaru strukturālās nepilnības. Savukārt, tajos attālajos ES lauku reģionos, kuros ir tikusi īstenota veiksmīga politika, rezultāti ir pozitīvi (SEGIRA, 2010; European Network for Rural Development, 2011; Irish National Network ..., 2010; J.Evans, 2013; Smallbone, 2009; European Commission, 2003).

Nozīmīgākās ES lauku teritoriju ekonomikas nozares ir: (1) lauksaimniecība; (2) tūrisms; (3) pārtikas un dzērienu ražošana un (4) būvniecība. Tajā pašā laikā, nodarbinātība un izaugsme ES lauku teritorijās ir balstīta uz plašu ekonomisko darbības veidu klāstu, un ir secināts, ka labāki ekonomiskās attīstības rezultāti ir reģionos, kuri gūst panākumus sinerģijā starp šiem darbības veidiem (SEGIRA, 2010).

Latvijā ir izteikti nevienmērīga attīstība no teritoriālā viedokļa, turklāt šī tendence arvien pastiprinās. Tāda situācija sekmē ne vien atsevišķu plašu teritoriju depopulāciju, bet valsts depopulāciju kopumā. Turklāt tas arvien palielina infrastruktūras izmaksas, līdz ar to mazāk attīstītās teritorijas kļūst arvien mazāk pievilcīgas uzņēmējdarbības nākotnē.

Latvijā nozīmīgākās nozares laukos nodarbināto skaita ziņā ir: (1) lauksaimniecība un mežsaimniecība, (2) apstrādes un ieguves rūpniecība, (3) tirdzniecība un ēdināšana un (4) izglītība. Attālās lauku teritorijās ievērojami lielāka nozīme ir primārajam sektoram, bet pilsētu, īpaši Rīgas apkārtnē – pakalpojumiem.

Primārā sektora loma darba iespēju nodrošināšanā Latvijas lauku teritorijās samazinās, sekundārā sektora nozīme ir samērā stabila, savukārt terciārais sektors attīstās. Terciārā sektora nozīmīguma pieaugums ir tendence ne vien Latvijā, bet arī praktiski visos ES reģionos.

Tikai ap 14% no LAP publiskā finansējuma novirzīti nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstībai laukos, tā rezultātā arī ietekme vērtējama kā neliela. Turklāt radīto darbavietu skaits, saskaņā ar pašu atbalsta saņēmēju iesniegtajiem datiem, ir tikai ap 20% no plānotā, kaut arī ieguldījumu plāns līdz pētījuma veikšanas laikam (dati uz 2014.g.marta beigām) ir gandrīz izpildīts (veikti ieguldījumi par EUR 274 milj.).

ELFLA ietekmes potenciāls uz lauku teritoriju unikālo ekonomikas attīstību virzošo faktoru un uzņēmējdarbības vides kopumu nav liels. Lauku uzņēmējiem nelauksaimniecības nozarēs svarīgākie ir uzņēmējdarbības vides aspekti. Kā nozīmīgākie tiek minēti ceļu infrastruktūras kvalitāte, darbaspēka pieejamība, ar jebkuru legālu uzņēmējdarbību saistītais administratīvais un nodokļu slogs. Kaut gan LAP ir nozīmīgākais nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstības instruments lauku teritorijās, tā ietvaros pieejamo līdzekļu nepietiek, lai izveidotu šajās teritorijās uzņēmējdarbības uzsākšanai piemērotu vidi. Turklāt daudzi faktori, piemēram, dabas resursu īpatnības, izvietojums un vietējās kopienas attieksmju un vērtību kopums ir grūti maināmi. Tādēļ nozīmīgi rezultāti lauku uzņēmējdarbības vides uzlabošanā ir panākami ar kompleksu pieeju, sadarbojoties visām valsts institūcijām, kas var ietekmēt uzņēmējdarbības attīstību lauku teritorijās. LAP atbalsts šajā gadījumā ir tikai viens no instrumentiem, kuram ir papildinoša nozīme, tomēr arī tā izmantošana būtu vairāk jāsaista ar darbavietu radīšanu un citu aktuālo lauku attīstības mērķu sasniegšanu, izvairoties no lielu līdzekļu izmantošanas dažiem finanšu ietilpīgiem projektiem, kuri nav ļoti nozīmīgi lielam skaitam lauku iedzīvotāju.

Lauku teritorijā esošie uzņēmumi ir saņēmuši ievērojamu atbalstu ne tikai no Eiropas lauksaimniecības fonds lauku attīstībai (ELFLA), bet arī no citiem ES fondiem

(ap 40% no kopējā neluksaimniecisko aktivitāšu atbalsta). Laikposmā līdz 2020. gadam citu ES fondu atbalstu uzņēmējdarbībai ir plānots piedāvāt lauku uzņēmējiem potenciāli mazāk piemērotās formās. Tādēļ pastāv risks, ka atbalsta pieejamība samazināsies un ir nepieciešams sadarboties ar citu ES fondu administrējošajām institūcijām šī riska mazināšanā.

Paaugstināta atbalsta intensitāte teritorijās ar īpaši nelabvēlīgu uzņēmējdarbības vidi nav risinājums, jo ilglaicīgu darbību plānojošam uzņēmējam paredz kompensēt pastāvīgi esošus uzņēmējdarbības vides trūkumus ar īpaši pievilcīgu, taču īslaicīgu atbalstu. Atbalsta intensitātei nevajadzētu pārsniegt 50%, lai piesaistītu galvenokārt tos atbalsta pretendētus, kuru mērķis ir ilgtspējīga uzņēmējdarbība laukos. Ja ir plānots pielietot augstāku atbalsta intensitāti, tās lietderīgums ir papildus jāizvērtē.

Neluksaimnieciskās uzņēmējdarbības atbalsta pasākumu nosacījumiem lauku teritorijās ir jābūt pietiekami vispārinātiem, un atbalstāmo nozaru spektram jābūt plašam, lai ikvienā teritorijā varētu izmantot Lauku attīstības programmu (LAP) pasākumus sev piemērotākajā veidā sinerģijas veidošanai.

Atbalstāmo nozaru saraksts LAP 2014-2020 apakšpasākumā „Atbalsts ieguldījumiem ar lauksaimniecību nesaistītu darbību radīšanā un attīstīšanā” ir jāveido, lai tas veicinātu „jaunās ekonomikas” un citu perspektīvu nozaru ienākšanu un attīstību lauku teritorijās. Tādēļ pētījumā ir sniegti ieteikumi LAP 2007-2013 pasākumos 312.(311). un 313. ietverto atbalstāmo nozaru saraksta papildināšanai.

Šo atskaiti sagatavoja Latvijas Valsts Agrārās ekonomikas institūta (LVAEI) Lauku attīstības novērtēšanas nodaļas (LANN) pētnieki A.Vēveris un J.Hāznars, iesaistot nodaļas pētniekus un ekspertus (P.Lakovski, Z.Miķelsoni, L.Dambiņu, E.Bengu). Pētījumā iesaistīti ārējie eksperti J. Ozoliņš (SIA "Uzņēmumu vadības ekspertu birojs") un K. Naglis-Liepa (LLU) saskaņā ar līgumiem.

2. DARBA SATURS

Pētījuma mērķis ir veikt nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstības izpēti Latvijas lauku teritorijās, izdarīt secinājumus un sniegt priekšlikumus saistībā ar LAP 2007-2013 ieviestajiem nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības veicināšanas pasākumiem.

Veiktie darba uzdevumi pētījuma mērķa sasniegšanai:

1. Apkopota un izanalizēta informācija par uzņēmējdarbības attīstību lauku teritorijās Latvijā un Eiropas Savienībā (ES); noteikts, kādas nozares attīstās Latvijas lauku teritorijās.
2. Aprobēta uzņēmējdarbības attīstības novērtēšanas metodiku LAP 2007-2013 pasākumiem.
3. Izdarīti secinājumi par LAP 2007-2013 3.1.2. un 3.1.3. pasākumu realizācijas gaitu un tās indikatīvo ietekmi uz izvirzīto mērķu sasniegšanu, novērtējot (iespēju robežās) attiecīgo pasākumu rezultātus visā LAP 2007-2013 realizācijas periodā; tajā skaitā veikts detalizēts bioenerģijas ražošanas aktivitāšu izvērtējums.
4. Izvērtēta citu ES fondu pieejamība un izmantošanas uzņēmējdarbības attīstībai laukos.
5. Noteikt Latvijas lauku teritoriju attīstībai perspektīvās nozares, preču vai pakalpojumu klāstu, eksporta iespējas.
6. Analizēti:
  - galvenie nosacījumi uzņēmējdarbības attīstības veicināšanai,
  - publiskā finansējuma nozīme (kur atbalsts bijis visnozīmīgākais un paliekošākais, uzņēmējdarbības virzieni)
  - perspektīvie attīstības virzieni laukos darbavietu radīšanai, eksportspējīgu preču ražošanai, enerģētiskās neatkarības nodrošināšanai
  - perspektīvās publiskās atbalsta formas
  - noteicošie faktori uzņēmējdarbības veiksmīgai realizācijai, ilgtspējības nosacījumi

Darbs ilustrēts ar 15 attēliem un 10 tabulām, savukārt papildus informācija apkopota 9 pielikumos.

3. IZMANTOTIE/APKOPOTIE DATI UN IZVĒLĒTĀS METODES

Pētījumā ir izmantoti ESAO, ES un Latvijā veikto pētījumu rezultāti par nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstību lauku teritorijās, LR CSP, LAD, VID, LIAA dati, kā arī fokusa grupas diskusijā iegūtā informācija.

Darba uzdevumu izpildē pielietotas laikrindu analīzes, sintēzes, aprēķinu konstruktīvā, grafiskās analīzes, fokusa grupas diskusiju, kā arī monogrāfiskās analīzes metodes. Lai noskaidrotu sakarību ciešumu, tika izmantotas matemātiskās statistikas metodes (korelācijas analīze).

Pētot nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstību lauku teritorijās, svarīga ir lauku teritorijas definīcija. Saskaņā ar LAP 2007-2013 noteikto, lauku teritorija ir visa Latvijas teritorija, izņemot republikas pilsētas un novadu teritoriālās vienības – pilsētas ar iedzīvotāju skaitu virs 5 000. Šī definīcija pastāv arī LAP 2014-2020 projektā. Tā kā sekundāro datu analīzē vienīgā racionālā iespēja ir izmantot LR CSP datus, jāatzīmē, ka LR CSP definē lauku teritoriju atšķirīgi – administratīva teritorija, kurai nav piešķirts pilsētas statuss. Tātad lauku teritorijā LR CSP statistikā netiek ietverti mazpilsētu dati. Savukārt analīze novadu līmenī ietver novadu centrus, kuri bieži vien pārsniedz iepriekšminēto lielumu.

Darba mērķa sasniegšanai pieejamie sekundārie statistikas dati detalizētai uzņēmējdarbības analīzei pa ekonomiskās darbības veidiem lauku teritorijās ir ļoti ierobežoti. Dati par uzņēmējdarbību administratīvo teritoriju dalījumā pa novadiem un pilsētām (deviņas republikas nozīmes pilsētas, kas stratēģijā Latvija 2030 ir nacionālas nozīmes attīstības centri) un darbības veidu dalījumā pa NACE 2. red. nodaļām (2. hierarhiskās struktūras līmenī) ir pieejami tikai par tirgus sektora ekonomiski aktīvajām statistikas vienībām. Ievērojami plašāks statistikas datu klāsts ir pieejams dalījumā pa statistikas reģioniem, taču tāds dalījums nav pietiekami detalizēts šī darba mērķim – lauku teritorijas analīzei.

Turklāt dažādu teritoriālo vienību ekonomiskās attīstības līmenis ir ļoti atšķirīgs. Lai to ievērtētu, pētījuma ietvaros tika veikta novadu klasifikācijas trijās grupās. Pirmās kategorijas novadu grupā ietilpst novadi, kuru centrs atrodas tālāk par 50 km no Rīgas un tālāk par 20 km no citiem nacionālas nozīmes attīstības centriem. Otrās kategorijas novadu grupā ietilpst novadi, kuru centri atrodas tuvāk par 20 km no nacionālas nozīmes attīstības centriem, izņemot Rīgu. Trešās kategorijas novadu grupā ietilpst novadi, kuru centri atrodas tuvāk par 50 km no Rīgas. Atsevišķu novadu iekļaušanai kādā no kategoriju grupām, ņemot vērā to attīstības un izvietojuma īpatnības, piemēroti īpaši kritēriji. Analīzē ietvertas arī novadu pilsētas, kas ir ārpus LAP definētās lauku teritorijas, jo nav pieejama tās izslēdzoša statistika. Novadu sadalījums pa kategoriju grupām ir sniegts 1. pielikumā. Attālumi tika noteikti kā veicamais ceļa garums pa īsāko autoceļu no vienas apdzīvotas vietas centra līdz citam. Šāds dalījums tika izmantots tirgus sektora¹ ekonomiski aktīvo statistikas vienību analīzē.

Otrās un trešās kategorijas novadu grupā (katrā pa 19 novadiem) lauku teritorijās ir nozīmīga vai ļoti nozīmīga nacionālo un reģionālo attīstības centru ietekme, kuros ir pieejamas nodarbinātības, pakalpojumu un socializācijas iespējas. Pirmās kategorijas

---

¹ Tirgus sektors saskaņā ar LR CSP statistikas vienību reģistra metodoloģiju ietver juridiskas vai fiziskas personas, kuras pārdod galvenokārt savu vai tikai savu produkciju vai pakalpojumus par noteiktu cenu, kas ir ekonomiski nozīmīga. Šajā sektorā tiek klasificētas pašnodarbinātas fiziskas personas, individuālie uzņēmumi, zemnieku un zvejnieku saimniecības, individuālie komersanti un komercsabiedrības.

teritorijas ir 72 un tās var raksturot kā attālus novadus, kuros nav reģionālas nozīmes attīstības centru vai arī šie centri nav pietiekami ekonomiski attīstīti, lai varētu sniegt uzņēmējdarbībai nepieciešamo vidi. Līdz ar to, autoru vērtējumā, tieši šīs kategorijas novados darbavietu radīšana ir īpaši svarīgs uzdevums, lai saglabātu tajos apdzīvotību un sociālo infrastruktūru.

LAP 2007-2013 pasākumu ietekmes novērtējums ietver 3.1.2.(3.1.1.) pasākuma „Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana)” un 3.1.3. pasākuma „Tūrisma aktivitāšu veicināšana” analīzi. Šo pasākumu analīzei ir apkopota LAD datu bāzē iekļautā informācija par 1308 atbalsta saņēmēju 1474 projektiem, par kuriem noslēgts līgums starp LAD un projekta realizētāju (dati saskaņā ar stāvokli datu bāzē 28.03.2014.). Savukārt ekonomiskā ietekme ir vērtēta tiem projektiem, par kuriem izmaksāts atbalsts vismaz 2010.gadā, un par kuriem saņemti gada pārskatu dati no VID. Šādi dati pieejami par 100 atbalsta saņēmējiem (starpība veidojas no tā, ka ievērojami lielāka aktivitāte projektu pieteikšanā bija vērojama sākot ar 2011.gadu nekā līdz tam, tādēļ līdz 2010.gada beigām tika pabeigts samērā neliels skaits projektu, taču vērtējot ekonomisko ietekmi, ir jāņem vērā laika nobīde $t+2$, t.i. jābūt apritējušiem vismaz 2 gadiem pēc projekta realizācijas). Pēdējais gads, par kuru pētījuma realizācijas laikā bija pieejama gada pārskatu informācija, bija 2012., tādēļ ir iekļauti projekti, par kuriem izmaksāts atbalsts ne vēlāk kā līdz 2010.gada beigām.

Izanalizējot vērtēšanas metodiskajos materiālos ieteiktos risinājumus un vērtēšanai pieejamās informācijas klāstu, projektu ietekmes vērtēšanā tika nolemts izmantot “naīve” pieejas un kvalitatīvās analīzes kombināciju. Projektu pozitīvā ietekme tiek salīdzināta ar nulli, pie nosacījuma, ka ar biznesa interviju un analītiskās pieejas palīdzību pēc iespējas precīzāk un objektīvāk ir novērtēts nozīmīguma zudums. Tas nozīmē, ka ietekmes vērtēšanā tiek iekļauti tikai tie projekti, kas netiktu realizēti bez atbalsta (RSEBAA, 2010).

Minētajā metodiskajā materiālā ir aprakstīta arī iespēja izveidot kontrolgrupu no tādiem uzņēmumiem, kuri ir izveidoti vai attīstīti bez atbalsta, un atbalsta saņēmēju rezultātus salīdzināt ar šādiem uzņēmumiem. Tomēr tajā norādīts, ka ir nepieciešams salīdzinoši liels darbs kontroles grupas izveidei. Turklāt tas negarantē, ka kontroles grupu būs iespējams izveidot. Arī pētījuma veicēju skatījumā, tādā gadījumā būtu jāanalizē daudzi citi nozīmīgi uzņēmējdarbību veicinoši faktori, kas katrā gadījumā ir vai nav (un cik lielā mērā) – iepriekšēja pieredze, finanšu līdzekļu pieejamība konkrētajam īpašniekam, pakāpe, kādā piemīt uzņēmējam nepieciešamās īpašības, sakari u.tml. Tad, balstoties uz visiem šiem faktoriem būtu jāatlasa līdzīgi uzņēmumi kontrolgrupā un atbalsta saņēmēju starpā un jāsalīdzina. Tomēr rodas jautājums, cik daudz cilvēkus varētu atrast ar uzņēmējdarbības pieredzi, pieejamiem finanšu līdzekļiem un darbības veicināšanai svarīgiem sakariem u.c., kas nebūs izmantojuši ES fondu atbalstu.

Atbilstoši ES vadlīnijām, galvenie vērtējumā iekļaujamie ekonomiskie rādītāji 3.ass pasākumiem ir šādi:

- bruto pievienotā vērtība;
- darbavietu radīšana.

Datus par *darbavietu radīšanu* iespējams iegūt no LAD datu bāzes, tomēr ņemot vērā konstatētās problēmas šīs datu bāzes izmantošanā (loģiskās kontroles trūkums, kā arī neskaidra „jaunradīto” un jo īpaši „saglabāto” darbavietu interpretācija u.c.), kā papildu datu avots ir izmantoti gada pārskatu dati par kopējo darbinieku skaitu atbalstu saņēmušajā uzņēmumā. Gada pārskatu dati ir apkopoti par laika periodu no 2007.līdz

2012.gadam (atsevišķiem uzņēmumiem, kuri pieteikuši projektus jau 2007.gadā, tika pieprasīti arī 2006.gada dati).

Savukārt vispārējie dati par uzņēmējdarbību laukos iegūti galvenokārt no CSP (nozaru, teritoriju līmenī), kā arī izmantoti VID dati par darba ņēmēju skaitu pagastos un pilsētās 2006.-2013.gados.

Bruto pievienoto vērtību (BPV) no tiem datiem, kas tiek uzkrāti LAD datu bāzē, tieši aprēķināt nevar. Tādēļ tika izvērtētas vairākas iespējamās pieejas, kā to aprēķināt no uzņēmumu gada pārskatu datiem. Kā vēlāmāko (turklāt jau aprobētu LAP 1.2.3. pasākuma „Pievienotās vērtības radīšana” analizē) izvēlējamies BPV aprēķinu, izmantojot uzņēmumu gada pārskatu datus (peļņas vai zaudējumu aprēķins (PZA)), informāciju no darba devēja ziņojuma VID par nodarbināto skaitu, darba samaksu un samaksājamiem nodokļiem, kā arī uzņēmuma ienākuma nodokļa (UIN) deklarācijas. Pielietotie aprēķini atšķiras atkarībā no uzņēmumā izmantotās PZA pārskata formas:

A. Apgrozījuma izmaksu metode

Pievienotā vērtība = Neto apgrozījums - pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas - pārdošanas izmaksas - administrācijas izmaksas + pārējie saimnieciskās darbības ieņēmumi - pārējās saimnieciskās darbības izmaksas + pamatlīdzekļu nolietojums un norakstāmā nemateriālo ieguldījumu summa + bruto darba samaksa (uzņēmumā strādājošo skaits reiz vidējā bruto alga) + VSAOI darba devēja daļa (0,685 no kopējām VSAOI).

B. Perioda izmaksu metode

Pievienotā vērtība = Neto apgrozījums + krājumu izmaiņas + pārējie saimnieciskās darbības ieņēmumi - materiālu izmaksas - pārējās saimnieciskās darbības izmaksas.

Savukārt vispārējie dati par uzņēmējdarbību laukos iegūti galvenokārt no CSP (nozaru, teritoriju līmenī), kā arī izmantoti VID dati par darba ņēmēju skaitu pagastos un pilsētās, kā arī to kopējiem ienākumiem 2006.-2013.gados. Šīs informācijas pirmavots ir darba devēju ziņojums (Ziņojums par valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām no darba ņēmēju darba ienākumiem, iedzīvotāju ienākuma nodokli un uzņēmējdarbības riska valsts nodevu (2010.gada 7.septembra MK noteikumu Nr.827 3.pielikums))

Kā galvenā kvalitatīvā metode, kas pielietota, lai noskaidrotu esošo un potenciālo lauku uzņēmēju viedokli par līdzšinējo LAP 2007-2013 3. ass „Lauku dzīves kvalitātes un ekonomikas dažādošanas veicināšana” pasākumu ietvaros finansēto lauku attīstības pasākumu ieguldījumu nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstībā lauku teritorijās, kā arī nepastarpināti iegūtu viedokļu kopumu par nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstības iespējām Latvijas lauku teritorijās, tika pielietota fokusa grupas diskusiju metode. Tās norises aspekti ir izvērtēti izklāstīti 3. pielikumā.

Fokusa grupas diskusijā tika iegūts esošo un potenciālo lauku uzņēmēju viedoklis par līdzšinējo lauku attīstības pasākumu, kuri finansēti LAP 2007-2013 3. ass pasākumu ietvaros, ieguldījumu lauku teritoriju nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstībā, kā arī par nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstības iespējām šajās teritorijās.

Lai attēlotu iegūtos pētījuma rezultātus telpiskā griezumā, tika sagatavotas vairākas kartoshēmas ar dažādiem rādītājiem pagastu un novadu griezumā, izmantojot ģeogrāfiskās informāciju sistēmas.

4. DATU ANALĪZE

4.1. Uzņēmējdarbības attīstība ES lauku teritorijās

Lauku teritoriju attīstības problēma ir aktuāla ne vien Latvijā, bet visā ES. Reģioni, kuros galvenokārt dzīvo lauku iedzīvotāji, aizņem 52% no kopējās ES platības, tajos dzīvo 23% iedzīvotāju, un tajos ir saražoti 16% no IKP, bet šo reģionu īpatvsras kopējā nodarbinātībā ir 21% (2010.g.). ES jaunajās dalībvalstīs lauku reģionu īpatsvars ir vēl nozīmīgāks (attiecīgi 57%, 40%, 29% un 36%). Saskaņā ar šādu dalījumu, Latvijā lauku reģioni aizņem 63% teritorijas, tajos dzīvo 38% iedzīvotāju, to daļa IKP ir 23%, bet nodarbinātībā 36%. Bez tam, nozīmīgs skaits iedzīvotāju (ES 35%) dzīvo pārejas teritorijās - kurās lauku iedzīvotāju īpatsvars ir 25-50%. Arī šo teritoriju īpatsvars IKP un nodarbinātībā ir vidēji mazāks nekā pilsētu reģionos (European Union, 2013), kas liecina par relatīvi zemākiem ienākumiem lauku teritorijās.

Lauku teritorijas savstarpēji atšķiras, un ir piedāvāti dažādi to dalījumi, taču viens no praktiskākajiem dalījumiem tipos ir šāds (European Commission, 2003):

1. lauku teritorijas, kurām ir apgrūtināta piekļuve un vāja resursu bāze;
2. lauku teritorijas ar specializētu ekonomisko bāzi;
3. lauku teritorijas ar diversificētu ekonomisko bāzi;
4. lauku teritorijas nozīmīga lieluma pilsētu aglomerāciju tuvumā.

EK pētījumā ir secināts, ka atrašanās vieta perifērijā attiecībā pret galvenajiem tirgiem ir svarīga, taču tas nav vienīgais faktors, kas nosaka konkrētā brīža un nākotnes reģiona ekonomisko bāzi. Nepastāv neviens atsevišķs lauku teritorijas tips, kurš visos gadījumos būtu veiksmīgs vai neveiksmīgs; rezultāti ir atkarīgi no tās attīstības trajektorijas, kura tiks īstenota tuvākajā nākotnē (European Commission, 2003). Tādējādi vissvarīgākā ir reģiona attīstības politikas, tostarp uzņēmējdarbību veicinošo pasākumu kompleksa, kvalitāte. Attālos reģionos, kuros ir tikusi īstenota veiksmīga politika, rezultāti ir pozitīvi.

Kā norādīts SEGIRA pētījumā (2010), lauku reģionu ekonomiskā struktūra atrodas transformācijas procesā. Primārā sektora ieguldījums BPV radīšanā pastāvīgi sarūk, bet terciārā sektora daļa pieaug. Tāda ir vispārēja tendence visos ES reģionos, kas izteiktāka ir tieši lauku reģionos. Tūrisma izaugsme ilūstrē terciārā sektora izaugsmi. Šī nozare attīstās visos reģionos (īpaši ES dienvidu valstīs), un ir konstatēts, ka tā ir viena no galvenajiem izaugsmes un nodarbinātības virzītājiem.

Lauku teritorijas ES valstīs pēdējās desmitgadēs ir piedzīvojušas būtiskas pārmaiņas. Viena no nozīmīgākajām ir lauksaimniecības salīdzinošā nozīmīguma samazinājums ES lauku ekonomikā, pieaugot produktivitātei. ES valstīs lauksaimniecība nodrošina vidēji 13% nodarbinātības, un tajā lauku teritorijās tiek radīti vidēji 6% BPV. Lai gan nodarbinātība primārajā sektorā ir samazinājusies, lauksaimniecība, mežsaimniecība un zvejniecība joprojām ir nozīmīgas lauku teritoriju ekonomiskās aktivitātes.

Terciārais sektors lauku teritorijās ir kļuvis par svarīgāko no jaunu darbavietu radīšanas skatpunkta, kā arī vērtējot pēc radītās BPV (SEGIRA, 2010). Sekundārā un terciārā sektora attīstība ir viens no galvenajiem lauku teritoriju ekonomiskās attīstības virzītājspēkiem. Praktiski tas izpaužas, piemēram, tūrisma, nišas rūpniecības produktu ražošanas, lauksaimniecības produktu pārstrādes, kā arī uzņēmējdarbības pakalpojumu jomās.

Pētījumā ir secināts, ka nozīmīgākās ES lauku teritoriju ekonomikas nozares ir šādas (SEGIRA, 2010): (1) lauksaimniecība; (2) tūrisms; (3) pārtikas un dzērienu ražošana un (4) būvniecība. No padziļinātas izpētes var secināt, ka ES lauku teritoriju ekonomiskā bāze, esot daudzveidīga galvenajās nozarēs (daudzas apakšnozares veido lauksaimniecību, pārtikas un dzērienu nozari un tūrisma jomu), joprojām ir salīdzinoši šaura (nav attīstīts pietiekami plašs pārējo nozaru spektrs) un tādēļ trausla. Tas ir redzams jomā, ko sauc par jauno lauku ekonomiku un īpaši saistībā ar ekosistēmu pakalpojumiem. Vairumā lauku teritoriju maz uzmanības tiek pievērsts jaunās ekonomikas izveidei, piemēram, IT vai atjaunojamo energoresursu ražošanā. Arī pieaugošais lauku teritoriju iedzīvotāju vecums rada iespējas aprūpes un specializētu medicīnas pakalpojumu attīstībai, kas varētu veicināt sieviešu nodarbinātību.

Nodarbinātība un izaugsme ES lauku teritorijās ir balstīta uz plašu ekonomisko darbības veidu klāstu, un ir secināts, ka labāki ekonomiskās attīstības rezultāti ir reģionos, kuri gūst panākumus sinerģijā starp šiem darbības veidiem (SEGIRA, 2010). Lauku teritorijām šobrīd ir daudz plašāks funkciju spektrs nekā pārtikas un mežsaimniecības produkcijas ražošana un urbanizēto teritoriju pastāvēšanas negatīvo blakus efektu līdzsvarošana. Analīze parāda, ka lauku teritoriju funkciju spektrs, tostarp to izaugsmes un nodarbinātības potenciāls, ir būtiski pieaudzis, kas sniedz priekšrocības uz konkrētu vietu orientētai, individualizētai attīstības politikai.

Padziļinātās izpētes rezultātā ES lauku teritorijās tika noteikti šādi galvenie nodarbinātību un attīstību virzošie faktori (SEGIRA, 2010):

1. dabas resursi un vides kvalitāte;
2. ekonomikas sektorālā struktūra;
3. dzīves un kultūras kapitāla kvalitāte;
4. infrastruktūra un pieejamība.

Šajā pētījumā kā ES lauku teritoriju izaugsmes galvenie **kavējošie** faktori tika konstatēti:

1. demogrāfiskās un migrācijas tendences (novecošanās un jaunu cilvēku aizplūšana);
2. infrastruktūra un pieejamība;
3. ekonomikas nozaru struktūra.

ES valstis ietilpst pasaules attīstītāko valstu skaitā, un tādēļ tām ir jācenšas starptautiskajā darba dalīšanā ražot augstākās pievienotās vērtības produktus un pakalpojumus. Tas nozīmē, ka Eiropas lauku teritorijām ir jākonkurē, balstoties uz augstāku kvalitāti un pievienoto vērtību, nevis vienkārši cenu, kur mazāk attīstītām valstīm ir priekšrocības (European Commission, 2003). ESAO pētījumā ir secināts, ka lauku teritoriju uzņēmējdarbības attīstībai pastāv daudzveidīgas attīstības iespējas (Smallbone, 2009), kuras var izmantot kvalitatīvu augstas pievienotās vērtības produktu un pakalpojumu ražošanā:

- pilsētu iedzīvotāju vidū pieaug pieprasījums pēc lauku vides pakalpojumiem;
- ekonomikas attīstības iespējas, tostarp dinamisku MVU klasteru izveide;
- lauksaimnieciskās darbības dažādošana un lauku tūrisms;
- IKT attīstība lauku teritorijās likvidē dažas no attāluma radītajām barjerām;
- tādu produktu ražošanas iespējas, kuri atspoguļo kvalitātes un amata meistarības tradīcijas, saikni ar dabu, vietas un kultūras apziņu.

EK veiktajā pētījumā ir secināts, ka lauku teritoriju attīstība ir jāskata kompleksi, ņemot vērā izmaiņu procesus, iesaistītās puses un kontekstus, kas ietekmē šo pušu rīcību (European Commission, 2003). Konstatēts, ka nacionālajam kontekstam ir liela nozīme

– atšķirības starp biznesa vidēm dažādās valstīs ir ievērojamākas nekā vienas valsts atšķirīgos reģionos. Dienvideiropas valstīm ir raksturīgas centralizētas valstiskas struktūras un vāja pilsoniskā sabiedrība, kurai ir svarīga starpnieka loma starp indivīda un valsts interesēm. Ziemeļeiropas valstīs situācija ir pretēja, savukārt Austrumeiropa atrodas starpstāvoklī. Pilsoniskās sabiedrības attīstība var tikt uzskatīta par vienu no priekšnoteikumiem uzņēmējdarbību veicinošas vides izveidei.

Papildus nodarbinātību un attīstību virzošo faktoru esamībai, par absolūti svarīgāko tiek atzīta uzņēmējdarbības veicināšanu orientēta vide. No šī apstākļa izriet būtiski uzdevumi, plānojot, piemēram, LAP 2014-2020 apakšpasākuma „Atbalsts ieguldījumiem ar lauksaimniecību nesaistītu darbību radīšanā un attīstīšanā” ieviešanu. Jebkuri trūkumi uzņēmējdarbības veicināšanas apstākļu kopumā rada riskus šī pasākuma ieviešanai un ir jāņem vērā. Eiropas Lauku tīkla pētījumā secināts, ka uzņēmējdarbības veicināšanā ir svarīga gan „iekšējā”, gan „ārējā” vide (European Network for Rural Development, 2011).

„Iekšējā” vide nodrošina esošajiem un potenciālajiem uzņēmējiem prasmes un pārlicību ieviest savas idejas:

- sniegtot mācību kursus biznesa vadībā, lai nodrošinātu radošajiem un inovatīvajiem kopienu iedzīvotājiem prasmes veiksmīgai jauno uzņēmējdarbības ideju ieviešanai;
- sniegtot mācību kursus inovācijās, pārmaiņu vadībā, risku vadībā un radošumā, lai attīstītu indivīdu, īpaši jaunu cilvēku, uzņēmējspējas;
- izveidojot uzņēmēju tīklu savstarpējam atbalstam un pieredzes apmaiņai;
- nodrošinot pastāvīgu, īpaši uzņēmējiem piemērotu tehnisko atbalstu, tādējādi nostiprinot pārlicību par atbalsta turpināšanos arī pēc uzņēmējdarbības uzsākšanas.

„Ārējā” vide ir samērā komplicēta, un ietver daudzus faktorus, kurus vietējā līmenī nevar kontrolēt:

- labāka, vairāk vietēji pārvaldīta piekļuve finansējumam;
- ieguldītāju uzmanības fokusa novirzīšana no nevēlēšanās uzņemties risku un administratīvos apgrūtinājumus uz efektīvu risku vadību un orientāciju uz rezultātiem;
- vietējo zināšanu izmantošana visos politikas formulēšanas, realizācijas un novērtēšanas posmos;
- finansēšanas ātruma piemērošana biznesa attīstības ātrumam;
- izpratnes un atbalsta nodrošināšana plašākā kopienā par uzņēmējdarbību, tostarp uzņēmējdarbības risku;
- labākas komunikācijas attīstīšana starp nacionālajiem, reģionālajiem un vietējiem procesa dalībniekiem uzņēmēju vajadzību nodrošināšanā.

Ja nepastāv iepriekš minētie faktori, veiksmīga lauku uzņēmējdarbības attīstība ir maz iespējama. Tomēr uzņēmējdarbība var neattīstīties arī tad, ja labvēlīgi apstākļi ir nodrošināti. Diemžēl EK pētījumā ir konstatēti arī reģioni, kuros pilnībā trūkst esošu un potenciālu uzņēmēju, kas varētu kalpot kā ekonomikas attīstības virzītājspēks (European Commission, 2003). Šajā pētījumā ir konstatēts, ka uzņēmējdarbības potenciāls ir saistīts ar iedzīvotājiem, kas atbilst šādām pazīmēm: vīriešu dzimums, jaunāks vecums, augstāks izglītības līmenis, vecāku-uzņēmēju ietekme (rīcības modeļu un mantojumā nodotu ģimenes uzņēmumu veidā, kas morālu atbildību dēļ jāpārņem), iepriekšēja pieredze, vadot uzņēmumu. Potenciālo uzņēmēju migrācija no lauku teritorijām ir īpaši samazinājusi galvenokārt Dienvideiropas valstu lauku attīstības potenciālu. Vienlaikus daudzos reģionos *migrācija uz lauku reģioniem ir būtisks talantīgu uzņēmēju avots*, jo

vairāk nekā trešdaļa uzņēmumu īpašnieku ir cilvēki, kas pārcēlušies uz lauku teritorijām, un dažās vietās to ir pat vairāk nekā vietējo uzņēmēju. Tādējādi vāja uzņēmējspēku endogēnā potenciāla apstākļos pastāv eksogēnā potenciāla piesaistes iespējas, kuras ir nepieciešams izmantot. Endogēnā potenciāla izmantošana galvenokārt var turpināt esošo nozaru attīstību, kurās vietējiem iedzīvotājiem ir pieredze. Eksogēnais potenciāls savukārt var būtiski paplašināt lauku ekonomiku ar nozarēm, kuras ir daļa no zināšanu ietilpīgās jaunās ekonomikas.

Eiropas Lauku tīkla pētījumā (European Network for Rural Development, 2011) ir konstatēts, ka atbalsts uzņēmējspēju attīstībai ir jāvērs galvenokārt uz (1) jauniem cilvēkiem, īpaši skolēniem, (2) sievietēm, īpaši no lauksaimnieku ģimenēm un (3) neliela apjoma ražotājiem, īpaši tiem, kas var pievienot vērtību saviem produktiem vai dažādot savas lauku saimniecības darbību. Par galvenajām mērķa nozarēm minētā pētījuma autori uzskata pārtikas nozari, lauksaimniecību, pamatpakalpojumus, tūrismu un atpūtas organizēšanu.

Lauku teritorijās ir liels skaits naturālo un daļēji naturālo saimniecību. Vairākos pētījumos šī lauku uzņēmēju kategorija tiek atzīta par vienu no svarīgākajiem endogēnajiem lauku uzņēmējdarbības attīstības resursiem. Tie ir vietējie cilvēki, kurus ar lauku vidi saista ekonomiskie, radniecības, sociālie un citi sakari. Tādēļ, piemēram, Īrijā tiek piedāvāts īpašu uzmanību pievērst lauku saimniecību ekonomiskās darbības dažādošanai, norādot, ka tas ir pakāpenisks un ilgstošs process (Irish National Rural Network, 2010). Kaut arī varētu uzskatīt, ka lielu uzņēmumu ražotņu izvietošana lauku teritorijās varētu nozīmīgi risināt vietējās problēmas, pētījumu rezultāti liecina, ka tieši vietēja rakstura uzņēmumi ar ciešām saiknēm lauku ekonomikā sniegtu lielāku efektu, jo to darbība lielākā mērā ietekmētu lauku teritorijas (Jones-Evans, 2013). Laukos izvietotas lielāku uzņēmumu struktūrvienības reti izveido ekonomisko sadarbību lauku teritorijā – tajā nav specifisku izejvielu piegādātāju, iekārtu apkalpošanas uzņēmumu, loģistikas kompāniju, profesionālo pakalpojumu sniedzēju u.tml. No šāda skatpunkta zināmas priekšrocības ir endogēnā potenciāla attīstībai, piemēram, pievēršot īpašu uzmanību lauksaimniecības uzņēmumu darbības attīstīšanai citās nozarēs.

ESAO pētījumā (Smallbone, 2009) sniegtas šādas rekomendācijas lauku uzņēmējdarbības attīstīšanai:

- padarīt reģionus pievilcīgus, piesaistot uzņēmējus no citām teritorijām;
- koncentrēties uz vietējo un reģionālo resursu noteikšanu un veicināt to izmantošanu uzņēmējdarbības aktivitātēs;
- izglītēt cilvēkus uzņēmējdarbības jomā;
- radīt vietējās kopienas atbalstu uzņēmējdarbībai nolūkā paaugstināt uzņēmēju veiksmes iespējas;
- organizēt atbalsta pakalpojumus uzņēmējiem efektīvās tīklu sistēmās, nodrošinot tehnisko atbalstu, apmācību, pieeju kapitālam, ēkām un zemei, juridiskajiem pakalpojumiem;
- savienot uzņēmējus ar ārējiem tirgiem, lai tie nebūtu atkarīgi no stagnējoša vietējā tirgus pieprasījuma;
- sekmēt vietēja līmeņa inovācijas tradicionālās vietējās nozarēs;
- paplašināt tehnoloģisko atbalstu un aktivitātes, piedāvājot ārēju pētniecības un attīstības atbalstu, sadarbību ar zinātniskajām institūcijām.

Samērā plašais rekomendāciju spektrs norāda uz to, ka ir nepieciešams plašs skatījums uz uzņēmējdarbības attīstību laukos. Cimdīņa un Raubiško (2012) ir veikušas plašu sociālantropoloģisku pētījumu par cilvēku un darbu Latvijas laukos. Pētnieces nonāk pie secinājuma, ka būtu maldīgi pieņemt, ka tā dēvētās sociāli un ekonomiski

degradētās lauku teritorijas pārvērtīsies strauji augošās ekonomiski un sociokulturāli aktīvās teritorijās, ja vien tajās no ārpuses tiks iepludinātas ārzemju investīcijas un ārzemju ekspertīze. Pētnieces norāda, ka uz uzņēmējdarbības veicināšanu vērstā pieeja lauku attīstībai, balstīta vietējos, lai arī šķietami pieticīgos resursos un mazās inovācijās, arī pievienotu būtisku ekonomisko vērtību reģioniem un kopienām, vienlaikus saglabājot vietējos vides resursus. Mazo un vidējo saimniecību ekonomiskie un sociālie mērķi saskaņā ar Cimdiņas un Raubiško novēroto ir cieši saistīti. Sīksaimnieki uzņēmēji parasti ir gatavi palikt savā lauku teritorijā un veicināt vietējo labbūtnību; viņu aktivitāte parasti ir kopienā balstīta, viņiem ir stipras un plašas radniecības saites un samērā liela ietekme uz lauku kopienām.

4.2. Uzņēmējdarbības attīstība Latvijas laukos

Nodarbinātības iespējas ir viens no svarīgākajiem lauku dzīves kvalitātes aspektiem. Latvijas lauku teritorijās (skat. 4.1. tab) joprojām nozīmīgs ir lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zivsaimniecībā strādājošo īpatsvars, kaut arī tas lēnām samazinās. Otra nozīmīgākā nozare darba vietu nodrošināšanā ir apstrādes un ieguves rūpniecība, kam cieši seko terciārā sektora pakalpojumu grupa – tirdzniecība, izmitināšana un ēdināšana. Jāatzīmē, ka laikposmā no 2008. līdz 2013. gadam nav notikušas būtiskas pārmaiņas nodarbināto īpatsvara sadalījumā pa nozarēm.

4.1. tabula. Nodarbināto struktūra sadalījumā pa nozarēm Latvijas laukos, 2008.-2013. g., %

NACE 2. red. sadaļa	2008	2009	2010	2011	2012	2013
(A) Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	23.0	25.0	24.2	24.9	22.2	21.6
(B-E) Apstrādes un ieguves rūpniecība un citas ražošanas nozares	16.1	17.3	18.3	16.7	16.6	16.7
(F) Būvniecība	9.8	6.4	5.1	5.4	6.3	6.9
(G, I) Tirdzniecība, izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	13.6	13.9	13.1	13.8	13.6	14.2
(H, J) Transports, uzglabāšana, informācijas un komunikācijas pakalpojumi	6.5	7.2	6.8	6.6	7.0	7.7
(K-N) Finanšu, apdrošināšanas, zinātniskie, administratīvie pakalpojumi; operācijas ar nekustamo īpašumu	4.3	4.9	7.6	8.1	7.6	7.9
(O) Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana	8.3	6.9	6.6	7.1	7.4	6.6
(P) Izglītība	10.0	9.8	10.0	9.6	10.5	10.2
(Q) Veselība un sociālā aprūpe	4.1	4.5	4.8	4.6	4.9	4.3
(R-U) Citi pakalpojumi	4.2	4.0	3.4	3.2	3.8	3.7

Avots: LR CSP dati, NBG083

Nodarbināto skaits laukos laika posmā no 2008. līdz 2013. gadam ir samazinājies par aptuveni 14% (skat. 4.2. tab.), kaut gan, sākot ar 2011. gadu, nodarbināto skaits nedaudz pieaug. Samazinājums ir galvenokārt lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zivsaimniecībā (par 13.3 tūkst.), būvniecībā (par 12.3 tūkst.) un valsts pārvaldē un aizsardzībā (par 8.3 tūkst.). Vērtējot lauku uzņēmējdarbību nodarbinātības aspektā, var secināt, ka lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības loma darba iespēju nodrošināšanā samazinās, savukārt apstrādes rūpniecības loma pamazām pieaug (atgūstoties pēc ekonomiskās krīzes), arī terciārais sektors attīstās. Straujākais samazinājums tika novērots būvniecībā, jo ekonomiskās krīzes periodā strauji kritās pieprasījums pēc šiem pakalpojumiem.

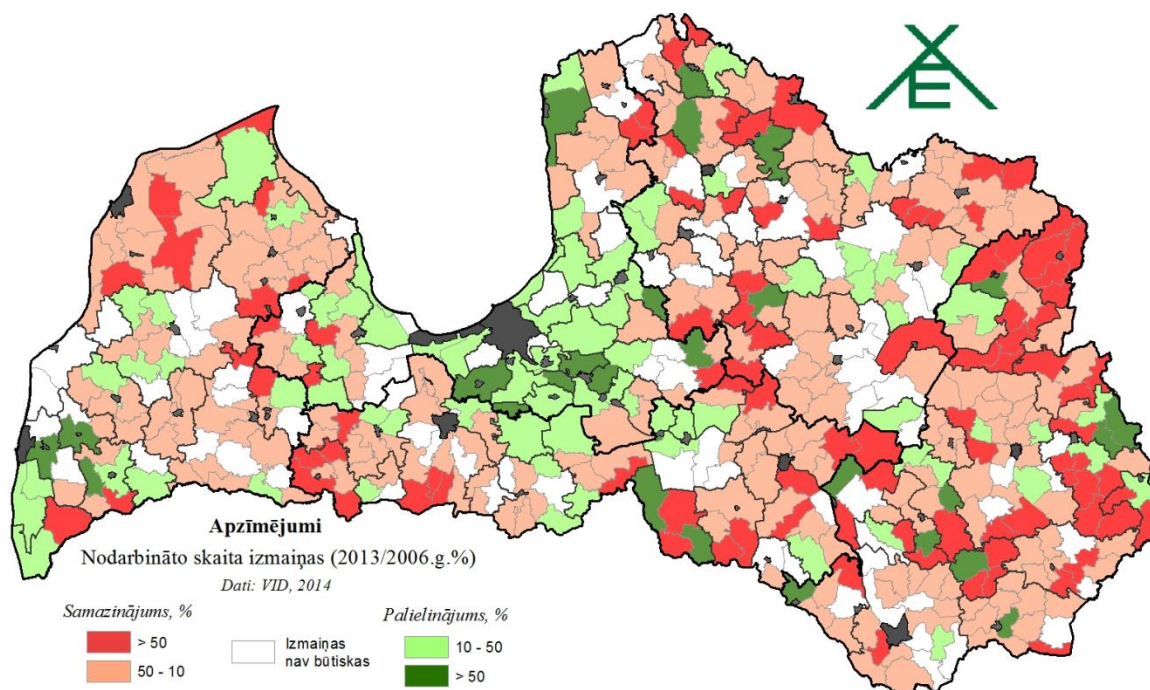
**4.2. tabula. Nodarbināto skaits sadalījumā pa nozarēm Latvijas laukos,
2008.-2013. g., tūkst.**

Gads	2008	2009	2010	2011	2012	2013
(A) Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	73.2	70.3	62.9	65.3	59.9	59.3
(B-E) Apstrādes un ieguves rūpniecība un citas ražošanas nozares	51.3	48.5	47.7	43.8	44.8	45.9
(F) Būvniecība	31.3	18.1	13.3	14.1	16.9	19.0
(G, I) Tirdzniecība, izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	43.2	38.9	34.1	36.2	36.7	39.0
(H, J) Transports, uzglabāšana, informācijas un komunikācijas pakalpojumi	20.8	20.3	17.8	17.4	18.8	21.1
(K-N) Finanšu, apdrošināšanas, zinātniskie, administratīvie pakalpojumi; operācijas ar nekustamo īpašumu	13.8	13.8	19.8	21.3	20.6	21.7
(O) Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana	26.3	19.2	17.2	18.6	19.9	18.0
(P) Izglītība	31.7	27.6	26.2	25.1	28.5	28.0
(Q) Veselība un sociālā aprūpe	13.0	12.7	12.5	12.1	13.3	11.9
(R-U) Citi pakalpojumi	13.3	11.2	8.9	8.4	10.2	10.2
KOPĀ	318.0	280.6	260.4	262.3	269.8	274.3

Avots: LR CSP dati, NBG083

Kā nozīmīgs datu avots detalizētai teritoriālai analīzei izmantoti VID dati par darba ņēmēju skaitu Latvijas pagastos un pilsētās laikā no 2006.līdz 2013.gadam (ieskaitot). Iegūtie rezultāti – darba ņēmēju skaita izmaiņas – pagastu līmenī ir apkopoti kartē (4.1.attēls).

No tās var secināt, ka darba ņēmēju skaita tendences pagastos ir ļoti atšķirīgas, un lielākajā daļā pagastu tas piedzīvojis ievērojamas izmaiņas šajā laikā. Tomēr visbiežāk sastopamās izmaiņas ir visai būtisks samazinājums (par 10-50% 2013.gadā pret 2006.gadu), turklāt 101 pagastā vai pilsētā darba ņēmēju skaits (kas nozīmē – arī darbavietu skaits) samazinājies pat par vairāk kā 50%. No kartes redzams, ka šādas teritorijas ir izkliedētas pa visu Latvijas teritoriju ar lielāku koncentrāciju Latgales austrumos, bet to tikpat kā nav Pierīgā. Teritorija aptuveni 30 km rādiusā ap Rīgu arī ir vienīgā, kur nav pagastu ar darbavietu samazinājumu par vairāk kā 10%. Taču no otras puses, Latvijā ir 35 pagasti vai pilsētas ar darba ņēmēju skaita palielinājumu vairāk kā par 50%, un šādas teritorijas atrodas visos Latvijas reģionos. Lielākais kāpums ir Durbes pagastā – 4.6 reizes (no 14 līdz 65 darba ņēmējiem), bet šajā sarakstā ir arī pagasti, kuros darbavietu skaits mērāms simtos (Olaines un Baložu pagasti Pierīgā – ap 3000 darba ņēmēju, Grobiņas pagasts (1664) un Priekule (1004) Kurzemē, Vecpiebalgas (843), Jeru (810) un Burtnieku (635) pagasti Vidzemē, Mazzalves (874) un Neretas (562) pagasti Zemgalē, kā arī vairāki pagasti Latgalē – Aglonas (941), Balvu (363) un Ciblas (144).

4.1.attēls. Darba ņēmēju skaita izmaiņas (%) 2013.gadā pret 2006.gadu Latvijas pagastos (ieskaitot mikrouzņēmumu nodokļa maksātājus)

Tas liecina, ka atsevišķas teritorijas ir spējušas būtiski palielināt nodarbinātības iespējas, tomēr kopējā aina ir maz iepriecinoša – darba ņēmēju skaits palielinājies tikai 168 teritoriālās vienībās, bet samazinājies – 414. Tajā skaitā, darba ņēmēju skaits samazinājies arī visās lielajās pilsētās, no tām vismazāk Jelgavā – par 8%, bet visvairāk Liepājā (par 26%) un Valmierā (par 25%). Kopējais darba ņēmēju skaita samazinājums valstī šajā laikā ir par 11.8%.

Kā norādīts vairāku institūciju izstrādātajā diskusiju materiālā (Latvijas lauku telpas attīstība un tās iespējamie scenāriji, 2012), zemkopības un tās produktu pārstrādes jomā pakāpeniski palielinās darba produktivitāte, vienlaikus samazinoties strādājošo skaitam. Tiek prognozēts, ka desmitgades laikā no agronozaru primārā sektora aizies aptuveni 60% tajā strādājošo, bez valsts mērķtiecīgas rīcības – pat 70%. Tā kā saskaņā ar diskusiju materiāla autoru veiktajiem aprēķiniem katrs reālajā preču un pakalpojumu ražošanā strādājošais rada pamatu vēl vienam strādājošajam pakalpojumam, valsts pārvaldes vai tirdzniecības jomā, kopējais lauku telpas depopulācijas risks saskaņā ar diskusijas materiāla autoru viedokli ir līdz pat 40%. Citētajā pētījumā tiek prognozēts, ka nodarbinātības samazināšanās ietekme Latvijas lauku telpā var būt katastrofāla, jo apdzīvotās vietas laukos vairs nespēs pildīt pat divas no trim pamatfunkcijām – nebūs kur strādāt un nebūs ar ko socializēties.

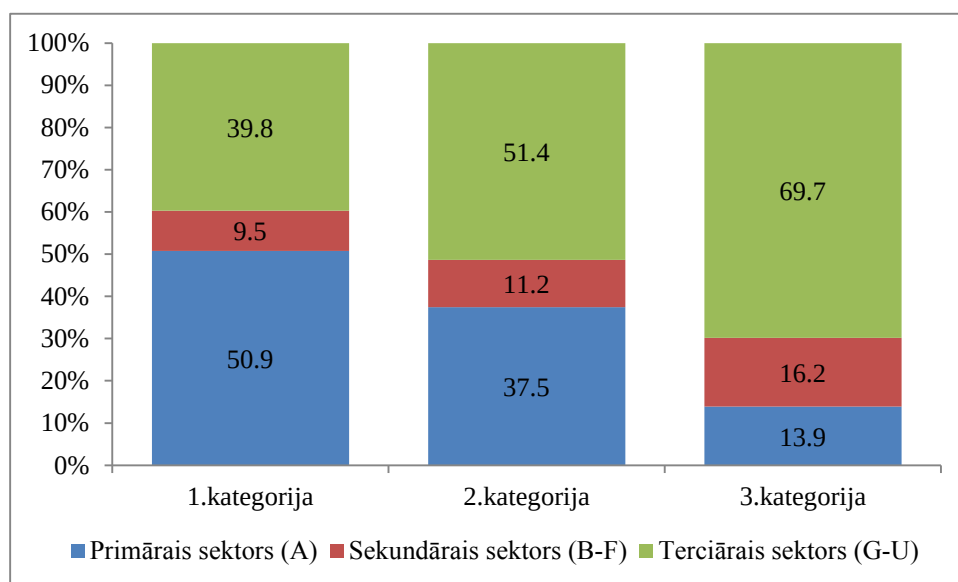
Diemžēl LR CSP nav iespējams iegūt ticamus datus par citiem analīzei nozīmīgiem rādītājiem atsevišķi lauku teritorijām, tostarp strukturālās biznesa statistikas rādītājus. Tas būtiski ierobežo iespējas detalizēti vērtēt uzņēmējdarbības attīstību tieši lauku teritorijās.

Tirgus sektora ekonomiski aktīvās statistikas vienības saskaņā ar LR CSP metodoloģiju ietver juridiskās un fiziskās personas, kuras pārdod galvenokārt savu vai tikai savu produkciju vai pakalpojumus par noteiktu cenu, kas ir ekonomiski nozīmīga. Šajā sektorā tiek klasificētas pašnodarbinātas fiziskas personas, individuālie uzņēmumi, zemnieku un zvejnieku saimniecības, individuālie komersanti un komercsabiedrības.

Ārpus tirgus sektora statistikas ir juridiskas personas, kuras sniedz pakalpojumus par brīvu vai par samaksu, kas nav ekonomiski nozīmīga. Šajā sektorā tiek klasificētas valsts un pašvaldību budžeta iestādes, fondi, nodibinājumi, biedrības.

Statistikas vienības ir faktiski vienīgais sekundāro datu veids, kas ir pieejams lauku teritoriju uzņēmējdarbības analīzei NACE 2. red. sadaļu līmenī sadalījumā pa novadiem. Šī statistika ļauj izdarīt secinājumus par dažādu saimnieciskās darbības veidu attīstības līmeni, jo katra vienība apzīmē individu vai uzņēmumu, kuram ir uzņēmējdarbības pieredze konkrētā nozarē. Tā raksturo teritorijas endogēno potenciālu – labvēlīgos apstākļos šīs nozares var attīstīties, jo tajās ir pieejama zināma līmeņa specifiskā cilvēkresursu kompetence. Vēlama arī jaunu t.s. „jaunās ekonomikas” nozaru plašāka attīstība, balstoties uz eksogēno potenciālu.

Ekonomikas struktūra, vērtējot to pēc statistikas vienību skaita dažādās kategorijas novadu grupās, ir ievērojami atšķirīga (skat. 4.2. att.). Pirmās kategorijas novadu grupā ekonomikā dominē primārais sektors, savukārt trešās kategorijas novadu grupā šim sektoram ir vismaz 3 reizes mazāka nozīme. Savukārt sekundārā un terciārā sektora nozīme strauji pieaug virzienā no attālinātajiem lauku novadiem uz Pierīgas novadiem.

4.2. attēls. Tirgus statistikas vienību īpatsvars novadu grupās sadalījumā pa saimnieciskās darbības sektoriem, 2012. g.

Avots: LR CSP dati, SRG043

Piezīme: Nozaru sektori atbilstoši LR CSP definīcijai, norādītas ietilstošās NACE 2. red. sadaļas

Pēc statistikas vienību skaita īpatsvara lielākā ir statistikas vienību grupa, kuras darbības veids ir lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība (skat. 4.3. tab.). Attālu lauku novadu grupai (1. kategorija) tās kopējais īpatsvars pat pārsniedz pusi, un nozīmīgs tas ir arī Rīgas tuvumā esošajos novados. Aptuveni 90% šo vienību nodarbojas ar augkopību un lopkopību. Šajā nozarē strādājošās statistiskās vienības ir nozīmīgākais endogēnais potenciāls lauku uzņēmējdarbības attīstībai. Tajās ir liels cilvēku skaits ar kompetenci kādā no lauksaimnieciskās uzņēmējdarbības jomām, un tiem ir daudzas no universālajām uzņēmējiem nepieciešamajām īpašībām un prasmēm, lai darbotos arī citās nozarēs.

4.3. tabula. Tirgus sektora ekonomiski aktīvo statistikas vienību skaita īpatsvars novadu grupās dalījumā pa darbības veidiem, 2012. g.

NACE 2. red. sadaļas	1. novadu kategorija, %	2. novadu kategorija, %	3. novadu kategorija, %	Visi novadi, %
(A) Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	50.9	37.5	13.9	41.2
(B) Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde	0.3	0.3	0.3	0.3
(C) Apstrādes rūpniecība	5.4	6.1	7.7	6.0
(D) Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana	0.4	0.3	0.3	0.4
(E) Ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija	0.2	0.2	0.5	0.2
(F) Būvniecība	3.2	4.3	7.4	4.2
(G) Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu un motociklu remonts	9.7	12.2	17.1	11.6
(H) Transports un uzglabāšana	2.4	3.5	5.8	3.2
(I) Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	1.7	1.9	2.1	1.8
(J) Informācijas un komunikācijas pakalpojumi	0.9	1.4	3.0	1.4
(K) Finanšu un apdrošināšanas darbības	0.4	0.8	1.0	0.6
(L) Operācijas ar nekustamo īpašumu	3.4	4.4	7.5	4.3
(M) Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi	4.8	6.5	11.7	6.4
(N) Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība	1.4	1.8	5.5	2.2
(O) Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana	0.0	0.0	0.0	0.0
(P) Izglītība	1.0	1.5	1.6	1.3
(Q) Veselība un sociālā aprūpe	2.5	3.2	3.1	2.8
(R) Māksla, izklaide un atpūta	1.0	1.4	2.2	1.3
(S) Citi pakalpojumi	7.3	9.4	8.3	8.0
(T) Mājsaimniecību kā darba devēju darbība; pašpatēriņa preču ražošana un pakalpojumu sniegšana individuālajās mājsaimniecībās	0.0	0.0	0.0	0.0
(U) Ārpusteritoriālo organizāciju un institūciju darbība	0.0	0.0	0.0	0.0
Nav noteikts	3.3	3.4	0.8	2.9

Avots: LR CSP dati, SRG043

Piezīme: novadu dalījumu pēc kategorijām skatīt 1. pielikumā

Ieguves rūpniecībā un karjeru izstrādē (NACE 2.red. B sadaļa) visu kategoriju novadu grupās ir 0.3% statistikas vienību, kuru veido galvenokārt karjeru izstrādes uzņēmumi. Šī nozare ir cieši saistīta ar katra novada specifiskajiem dabas resursiem, radītās darba vietas ir cieši piesaistītas resursu ieguves vietai. Attīstīta karjeru izstrāde konkrētā reģionā veicina konkurenci nozarē un palīdz lētāk veikt dažādas nozīmes ceļu rekonstrukciju.

Apstrādes rūpniecībā darbojošos statistikas vienību īpatsvars ir līdzīgs visās novadu grupās un veido vidēji 6%. Lielākais statistikas vienību skaits atbilst šādām apakšnozarēm (dilstošā secībā pēc vienību skaita): koksnes un koka izstrādājumu ražošana, pārtikas produktu ražošana, apģērbu ražošana, mēbeļu ražošana, nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana, gatavo metālizstrādājumu ražošana. Tomēr jāatzīmē, ka

analizētajās novadu grupās katrā apstrādes rūpniecības apakšnozarē darbojās statistiskās vienības, izņemot Latvijai neraksturīgās – tabakas un naftas pārstrādi. Apstrādes rūpniecībā dominē nozares, kuras ir saistītas ar vietējo koksnes un lauksaimniecības produktu resursu tālāko apstrādi, taču ir arī tādas, kuras ir balstītas uz iedibinātajām ražošanas tradīcijām, piemēram, apģērbu ražošana.

NACE klasifikācijas D un E sadaļām atbilstošās statistikas vienības (0.6%) veido galvenokārt siltuma un ūdens apgādes uzņēmumi. Šie ir sabiedrisko pakalpojumu sniedzēji, kuri lielākoties ir pašvaldības kapitālsabiedrības, taču atsevišķos gadījumos minētos pakalpojumus sniedz privātuzņēmumi.

Būvniecības nozarē (F sadaļa) darbojas 4.2% statistikas vienību, turklāt 1. kategorijas novadu grupā īpatsvars ir vismaz 2 reizes mazāks nekā 3. kategorijas novadu grupā. Šāds sadalījums ir saistīts ar būvniecības augstāku aktivitāti Rīgas un Pierīgas reģionā, kuros esošie būvniecības uzņēmumi saskaņā ar LR CSP datiem rada vairāk nekā 70% kopējā nozares apgrozījuma. Vairāk nekā puse statistikas vienību ir specializējušās atsevišķu būvniecības darbu izpildē, un aptuveni trešā daļa uzņēmumu veic ēku būvniecību.

Viena no nozīmīgākajām nozarēm ir vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība, automobiļu un motociklu remonts (G sadaļa), kurā darbojas vidēji 11.6% statistikas vienību. Šo vienību īpatsvars Pierīgas (3. kategorijas) novadu grupā ir būtiski lielāks (1.7 reizes) nekā 1. kategorijas novadu grupā. To skaitā dominē mazumtirdzniecības uzņēmumi. Likumsakarīgi, ka ir arī plašs automobiļu un motociklu remonta un tirdzniecības uzņēmumu tīkls, kas nepieciešams novecojušā autoparka uzturēšanai, lai nodrošinātu mobilitāti lauku teritorijās. Transporta un uzglabāšanas nozares (H sadaļa) uzņēmumi darbojas praktiski tikai sauszemes transporta jomā, kā arī ar to saistīto palīgdarbību veikšanā, vidēji 3.2% statistikas vienību. Izmitināšanas un ēdināšanas uzņēmumi (I sadaļa) veido aptuveni 1.8% statistikas vienību, un nav būtisku atšķirību starp novadu kategorijām. Nedaudz vairāk nekā pusi šīs grupas statistikas vienību veido ēdināšanas uzņēmumi.

Kaut arī šobrīd informācijas un komunikācijas pakalpojumu sadaļas (J sadaļa) statistikas vienību īpatsvars kopskaitā ir neliels (1.4%), tā var būt svarīga nākotnē, jo tajā ietilpst arī „jaunās ekonomikas” nozares – datorprogrammēšana, konsultēšana un ar to saistītās darbības, informācijas pakalpojumi. Var secināt, ka šajās jomās izveidotās vienības ir izvietotas galvenokārt Pierīgā, kaut arī no tehniskā viedokļa tās varētu atrasties arī attālākos novados.

Finanšu un apdrošināšanas darbības (K sadaļa) veido vidēji 0.6% statistikas vienību. Samērā lielo statistikas vienību skaitu (vidēji 4.3%), kuras nodarbojas ar nekustamā īpašuma operācijām (L sadaļa) var skaidrot ar to, ka tās ietver arī sava nekustamā īpašuma pirkšanu un pārdošanu, kā arī izīrēšanu un pārvaldīšanu.

Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi (M sadaļa) ir uzrādīti kā darbības veids 6.4% gadījumu. Pirmās kategorijas novadu grupā ir divas reizes mazāks šīs sadaļas pakalpojumu sniedzēju īpatsvars statistikas vienību kopskaitā nekā trešās kategorijas novadu grupā. Lielākais vienību skaits ir sastopams grāmatvedības, juridisko, veterināro, reklāmas un arhitektūras pakalpojumu jomās, turpretī mazāk apgūta joma ir zinātniskās pētniecības darbs.

Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība (N sadaļa) ir galvenā darbības nozare 2.2% statistikas vienību. Būtiski atšķiras to kopējais īpatsvars 1. un 2. kategorijas novadu grupā salīdzinājumā ar šo rādītāju 3. kategorijas novadu grupā. Šajā nozarē izplatītākās darbības ir īpašumu iznomāšana un ekspluatācijas līzings, kā arī būvniecības un ainavu arhitektu pakalpojumi, kuri ietver plašu nekustamā īpašuma apsaimniekošanas un uzkopšanas darbību spektru.

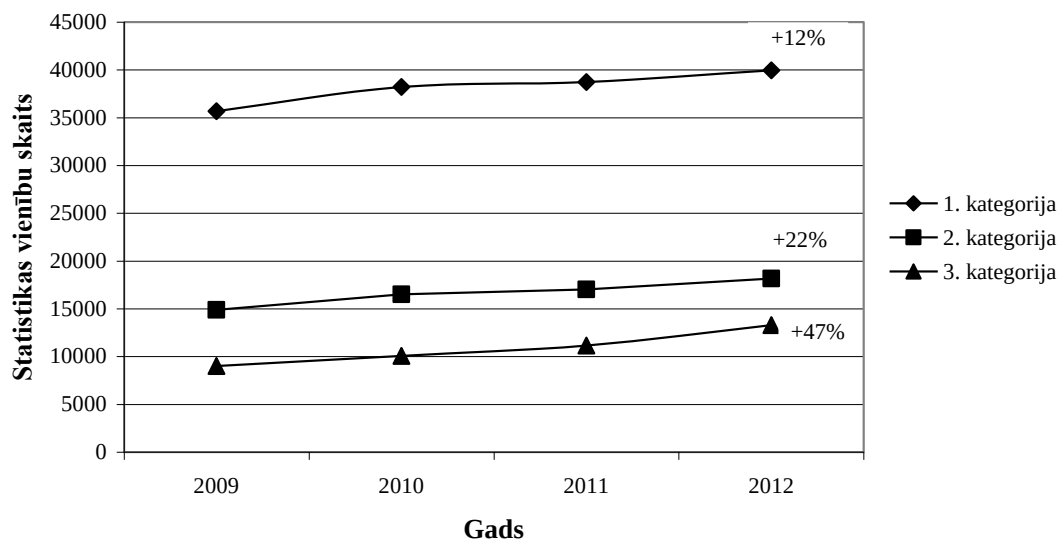
Pēc kopējiem visu novadu datiem 1.3% statistikas vienību darbības joma ir izglītība (P sadaļa), tie galvenokārt ir dažādi izglītības pakalpojumu sniedzēji ārpus pašvaldību budžeta iestādēm, piemēram, privātskolotāji, bērnu deju studijas, privātās pirmsskolas izglītības iestādes u.tml. Līdzīgi kā lielākajā daļā pakalpojumu nozaru, perifēro (1. kategorijas) novadu grupā izglītības pakalpojumu sniedzēju ir salīdzinoši maz - aptuveni 1.5 reizes mazāk nekā 2. un 3. kategorijas grupā.

Apmēram 2.8% statistikas vienību darbības joma ir veselība un sociālā aprūpe (Q sadaļa), un šajā rādītājā nav nozīmīgu atšķirību starp analizētajām novadu grupām. Šai NACE klasifikatora sadaļai atbilstošo statistikas vienību skaitu veido galvenokārt ārstu, zobārstu prakses, kā arī sociālās aprūpes iestādes ar vai bez izmitināšanas. Māksla, izklaide un atpūta (R sadaļa) ir pamatdarbības joma 1.3% statistikas vienību, divreiz izplatītāka šī darbības joma ir 3. kategorijas novadu grupā salīdzinājumā ar 1. kategorijas grupu. Izplatītākie darbības veidi šajā sadaļā ir sporta centri un mākslinieciskās un izklaides darbības. Aptuveni 8% statistikas vienību atbilst NACE klasifikatora S sadaļai (Citi pakalpojumi), kur ietilpst frizieri, apbedītāji, skaistumkopšanas pakalpojumu sniedzēji un citur neklasificēti pakalpojumi. Šajā sadaļā nozīmīgu sadaļas īpatsvara atšķirību starp novadu grupām nav.

Analizējot tirgus sektora ekonomiski aktīvo statistikas vienību skaita izmaiņas dinamikā, tika secināts, ka laikposmā no 2009. līdz 2012. gadam (ir pieejami salīdzināmi dati tikai par šo laika periodu) gandrīz nevienā NACE sadaļā attiecināmo vienību īpatsvars nav nozīmīgi mainījies. Vienīgās nozīmīgās izmaiņas skārušas lauksaimniecību, mežsaimniecību un zivsaimniecību (A sadaļa), kur ekonomiski aktīvo statistikas vienību skaits samazinājās par aptuveni 4 procentpunktiem. Statistikas vienību skaits šajā laikposmā pieaudzis par 19%, turklāt straujākais pieaugums (par 47%) vērojams 3. kategorijas novadu grupā, savukārt lēnākais (12%) – 1. kategorijas grupā (skat. 4.3. att. un 1. pielikumu). Būtiski zemāks bāzes pieauguma temps 1. un 2. kategorijas novadu grupās salīdzinājumā ar 3. kategorijas novadu grupu liecina par šo teritoriju vājāku pievilcību uzņēmējdarbības attīstībai.

Statistikas vienību skaita nozīmīgs pieaugums gandrīz visās NACE klasifikatora sadaļās liecina ne tikai par ekonomikas izaugsmi, bet arī atspoguļo nodokļu politikas izmaiņu ietekmi uz statistikas vienību skaitu. Likumu pakete, ar kuru tika ieviests mikrouzņēmumu nodoklis (MUN) 9% apmērā no apgrozījuma, stājās spēkā 2010. gada 1. septembrī. Šis nodoklis sniedza iespēju būtiski samazināt nodokļu slogu un veicināja jaunu, MUN maksātājam izvirzītajām prasībām atbilstošu statistikas vienību izveidi.

Statistikas vienību skaits uz 1 000 pastāvīgajiem iedzīvotājiem (1. pielikums) ir augsts tieši daudzos 1. kategorijas novados. Tas ir skaidrojams ar salīdzinoši lielu lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības nozares nozīmīgumu šīs kategorijas novados, un nozarei raksturīgo augsto statistikas vienību skaitu. Tā ir nozīmīga bāze lauku uzņēmējdarbības attīstībai. Vērtējot šī lieluma pieauguma tempus Latvijas novados 2012. gadā salīdzinājumā ar 2009. gadu, ir secināms, ka arī daudzos 1. kategorijas novados tas ir starp augstākajiem. Tomēr zemākie pieauguma tempi ir raksturīgi tieši 1. kategorijas novadiem.

4.3. attēls. Statistikas vienību skaita izmaiņas novadu grupās dalījumā pa kategorijām, 2009-2012. g.

Avots: LR CSP dati, SRG043

Piezīme: bāzes pieauguma temps uzrādīts pret 2009. gadu

Tirgus sektora ekonomiski aktīvo statistikas vienību īpatsvarā pēc uzņēmējdarbības formas kopumā visos novados 2012. gadā (2. pielikums) dominē pašnodarbinātās personas (43%), kurām seko komercsabiedrības (33.6%), zemnieku un zvejnieku saimniecības (17.8%) un individuālie komersanti. Pret 2009. gadu vislielākais pieaugums konstatēts komercsabiedrībām (38%) un pašnodarbinātajām personām (17%), kamēr zemnieku saimniecībām ir 7% pieaugums, savukārt individuālo komersantu kopskaitā izmaiņu praktiski nav. Atsevišķu uzņēmējdarbības formu izmantošanas tendences līdzīgi atspoguļojas visu 3 novadu kategoriju datos. Statistikas vienību sadalījumā pa uzņēmējdarbības formām starp novadu grupām ir nozīmīgas atšķirības. Pirmās kategorijas novadu grupā aptuveni puse statistikas vienību ir pašnodarbinātās personas, aptuveni ceturtdaļa ir komercsabiedrības un ceturtdaļa – zemnieku un zvejnieku saimniecības. Turpretī 3. kategorijas novadu grupā dominē (60% no kopskaita) komercsabiedrības, kam seko pašnodarbinātās personas (29%). Tātad no attīstības centriem attālākos novados īpaši nozīmīgi ir atbalsta pasākumi pašnodarbināto personu uzņēmējdarbības attīstībai.

Sadalījumā pēc lieluma 2012. gadā 94.3% statistikas vienību atbilda mikro, 4.8% mazo, 0.9% vidējo, bet 0.1% lielo statistikas vienību grupai (skat. 4.4. tab.). Salīdzinājumā ar 2009. gadu visās lieluma grupās 2012. gadā bija novērots skaita pieaugums, it īpaši lielo (par 38%) un mikro (par 18%) statistikas vienību grupās. Salīdzinot pieauguma tempu starp analizētajām novadu grupām ir secināms, ka 1. kategorijas novadu grupā gandrīz visās lieluma kategorijās tas ir zemāks nekā citās novadu grupās.

**4.4. tabula. Tirgus sektora ekonomiski aktīvo statistikas vienību skaits un tā izmaiņas
Latvijas lauku novadu grupās sadalījumā pa lieluma grupām, 2012. g.**

Rādītājs	Pavisam	Mikro	Mazās	Vidējās	Lielās
1. kategorijas novadu grupā	39 948	37 993	1 662	270	23
2. kategorijas novadu grupā	17 655	16 649	812	175	19
3. kategorijas novadu grupā	12 561	11 508	861	165	27
Visos novados	70 164	66 150	3 335	610	69
1. kategorijas novadu grupā, 2012/2009. g., bāzes pieauguma temps, %	12.0	12.3	6.5	6.7	15.0
2. kategorijas novadu grupā, 2012/2009. g., bāzes pieauguma temps, %	19.1	20.3	0.5	9.4	72.7
3. kategorijas novadu grupā, 2012/2009. g., bāzes pieauguma temps, %	39.4	41.4	24.6	1.2	42.1
Visos novados, 2012/2009. g., bāzes pieauguma temps, %	17.9	18.5	9.0	5.9	38.0

Avots: LR CSP dati, SRG043

Mikro lieluma vienību skaita nozīmīgais pieaugums atbilstoši autora pieņēmumam lielā mērā ir nodokļu optimizācijas sekas. Tādēļ ir īpaši svarīgi vērtēt pārējo lieluma grupu izmaiņas un jo īpaši mazo statistikas vienību grupu, jo tajā ietilpst liels komercsabiedrību skaits. Straujš mazo uzņēmumu skaita pieaugums ir ticis novērots Rīgai tuvajos novados (3. kategorija), savukārt 1. kategorijas novados mazo un vidējo uzņēmumu skaits 4 gados ir pieaudzis par aptuveni 6%. Pozitīvi ir vērtējams, ka nevienā kategorijā nav novērots negatīvs ķēdes pieauguma temps. Tomēr zemāki ķēdes pieauguma rādītāji 1. un 2. kategorijas novados norāda uz teritoriālo atšķirību pieaugumu lauku uzņēmējdarbības attīstībā.

Augšminētā analīze kopumā iezīmē pozitīvas tendences uzņēmējdarbības attīstībā laukos, tomēr ir redzams, ka ievērojami straujāka attīstība notiek Rīgas tuvumā, līdz ar to palielinās teritoriālā nesabalansētība. Turklāt absolūtais vairākums lauku ekonomisko vienību ir ļoti sīkas – vidējo un lielo statistikas vienību definīcijai atbilst tikai 1% vienību. Līdz ar to perspektīvs atbalsta virziens ar būtisku ietekmi lauku attīstībai būtu esošo mikro un mazo uzņēmumu ekonomiskās attīstības veicināšana, īpaši 1.kategorijas novados.

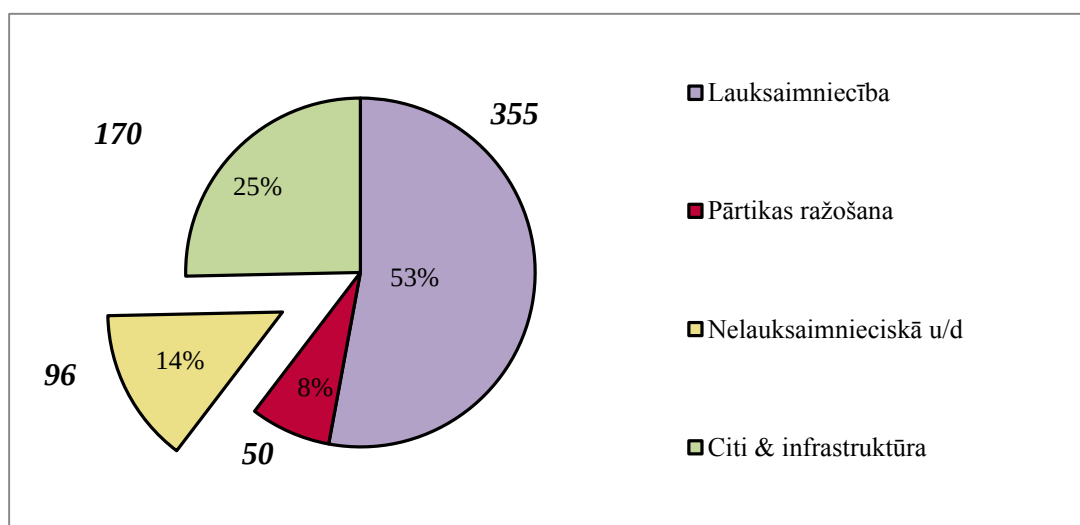
4.3. LAP 2007-2013 pasākumu ietekme uz uzņēmējdarbības dažādošanu laukos

4.3.1. Uzņēmējdarbības dažādošanas pasākumu raksturojums, to apjomi un galvenie rezultāti

LAP 2007-2013 lauku ekonomikas dažādošanai – tādu darbību attīstībai, kas nav tieši saistītas ar tradicionālajām aktivitātēm (lauksaimniecību un mežsaimniecību) tika atvēlēta daļa no 3.ass pasākumiem. Šajā arī – „Dzīves kvalitāte lauku apvidos un lauku ekonomikas dažādošana” – tika apvienoti gan pasākumi, kas veicina uzņēmumu attīstību, gan arī lauku infrastruktūras attīstības pasākumi.

3.ass mērķis izsaka abus šos virzienus: dažādot un attīstīt uzņēmējdarbību lauku teritorijā, uzlabot esošo lauku infrastruktūru, lai apturētu ekonomisku un sociālu lejupslīdi un lauku iedzīvotāju skaita samazināšanos.

4.4.attēlā ir apkopots, kā sadalās izmaksātā LAP publiskā nauda projektu pasākumiem. Redzams, ka vislielākā daļa (54%) izmaksāta pasākumos, kas saistīti ar lauksaimniecības nozari, 25% - infrastruktūras attīstībai (gan lauksaimniecības un mežsaimniecības, gan arī kultūras namiem, ceļiem utt.) un LEADER pasākumiem, bet nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības atbalstam izmaksāti 14% jeb EUR 96 milj.

4.4.attēls. LAP 2007-2013 ieguldījumu projektu nozaru struktūra ((LAD izmaksātais publiskais finansējums uz 31.12.2013., milj.EUR un % no kopējā LAP 2007-2013 ieguldījumu atbalsta)

Avots: Apkopojums no LAD datu bāzes

Nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības atbalstam LAP 2007-2013 tiešā veidā veltīti tikai 2 pasākumi. Tie ir: 3.1.2.(3.1.1.) pasākums „Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana)” un 3.1.3. pasākums „Tūrisma aktivitāšu veicināšana”.

Pirmais no šiem pasākumiem ir samērā daudzveidīgs un ietver vairākus apakšpasākumus, kam katram ir definēts savs mērķis.

- 312.(311.)/1 apakšpasākums „**Atbalsts mikrouzņēmumu radīšanai un attīstībai**”. Mērķis: Veicināt nelauksaimnieciska rakstura uzņēmējdarbību vai nodarbinātību

lauku teritorijā, attīstot alternatīvus ienākumu avotus un ienākumu līmeņa palielināšanos lauku reģionos.

- 3.1.2.(3.1.1.)/2 apakšpasākums „**Ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana**”. Mērķis: Lauksaimnieciskās darbības dažādošana ar neluksaimniecības rakstura darbībām, neluksaimniecības nozaru attīstība un nodarbinātības veicināšana.
- 3.1.2.(3.1.1.)/3 apakšpasākums „**Enerģijas ražošana no lauksaimnieciskās un mežsaimnieciskās izcelsmes biomasas**”. Mērķis: Atbalstīt uzņēmumus, kuri izveido ražošanu – enerģijas ražošanu no biomasas, kas ir lauksaimniecības vai mežsaimniecības izcelsmes, saražotās enerģijas lietošana paredzēta lietošanai galvenokārt ārpus saimniecības.

No tā var secināt, ka pirmie 2 apakšpasākumi tieši paredzēti, lai dažādotu ekonomiskās aktivitātes laukos, izveidot jaunus uzņēmumus vai arī dažādot darbību esošajās lauku saimniecībās un viens no galvenajiem uzdevumiem ir nodarbinātības veicināšana, arī kā alternatīvu nodarbošanās veidu radīšana, ņemot vērā sarūkošo darbavietu skaitu lauksaimniecībā un mežsaimniecībā.

Savukārt 3.apakšpasākums bija specifiski orientēts uz atjaunojamo energoresursu ražošanas veicināšanu, kā arī biomasas (kūsmēsli, mežizstrādes atlikumi u.c.) lietderīgu izmantošanu.

Atsevišķi tika izdalīts 3.1.3.pasākums „**Tūrisma aktivitāšu veicināšana**”. Tā mērķis: Veicināt neluksaimnieciskās aktivitātes lauku apvidū, attīstot un pilnveidojot lauku tūrismu un ar tūrismu saistītos pakalpojumus un infrastruktūru.

Katram no pasākumiem un apakšpasākumiem tika noteikts savs plānotais publiskā finansējuma apjoms un sasniedzamie rādītāji. 4.5.tabulā ir veikts sasniegzamo rādītāju salīdzinājums ar faktisko situāciju 2014.g.marta beigās.

4.5.tabula. Sasniegzamo un faktisko pamatrādītāju salīdzinājums 3.1.2.(3.1.1.) un 3.1.3. pasākumos

Pasākums/ apakšpasākums	Atbalstīto uzņēmumu skaits		Kopējais investīciju apjoms, milj.EUR		Kopējais izveidoto darbavietu skaits	
	Plāns	Faktiski	Plāns	Faktiski	Plāns	Faktiski
3.1.2.(3.1.1.)/1 Mikrouzņēmumi	1000	898	122,8	97,2	2700	1038
3.1.2.(3.1.1.)/2 Dažādošana	720	223	96,7	21,5	3700	142
3.1.2.(3.1.1.)/3 Enerģijas raž.	55	40	45	134,9	120	101
3.1.3. Tūrisms	215	168	24,4	20,9	120	147
Kopā	1990	1308	288,9	274,5	6640	1428

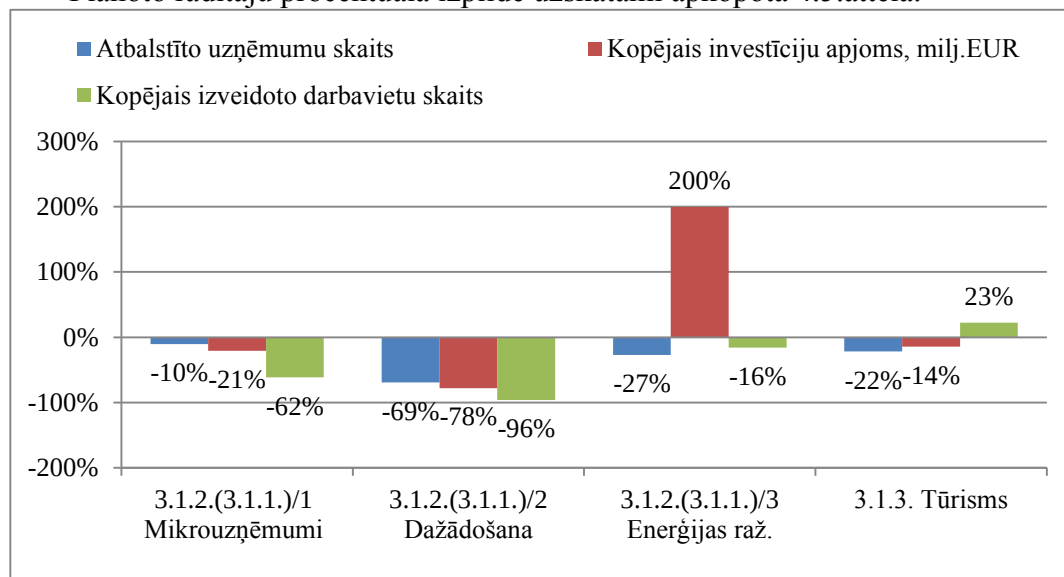
Avots: LAP 12.redakcija; autoru apkopojums no LAD datu bāzes

Tabulā ir apkopoti dati par projektiem, par kuriem noslēgts līgums ar LAD par projekta izpildi līdz 2014.g.28.martam. Uzrādītais kopējais investīciju apjoms ir plānotā projektu kopsumma. Atbalstīto uzņēmumu kopskaits visās aktivitātēs kopā ir nedaudz mazāks nekā matemātiskā atbalstīto uzņēmumu skaita summa pa aktivitātēm, jo ir uzņēmumi, kas atbalstīti vairākās aktivitātēs.

No apkopotajiem datiem redzams, ka līdzšinējais 3.1.2.(3.1.1.) pasākuma ieguldījums gan atbalstīto uzņēmumu skaita ziņā, gan jo īpaši darbavietu izveidošanā ievērojami atpaliek no plānotā. Vismazākais atbalsts, salīdzinot ar plānoto, ir sniegts apakšpasākumā „Ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana”, kas bija paredzēts, lai dažādotu ekonomiskās aktivitātes lauku saimniecībās. Tajā ir atbalstīti tikai 31%

plānoto uzņēmumu, veiktās investīcijas sasniedz 22% no plānotā, bet radītās darbavietas – tikai 3.8% no plānotā skaita. Pēdējā rādītāja atpalcība pat salīdzinājumā ar veikto investīciju apjomu visticamāk saistīta ar to, ka lauku saimniecības, attīstot citus darbības veidus, vairumā gadījumu nav pieņēmušas darbā papildus darbiniekus, bet iztiek ar esošajiem.

Plānoto rādītāju procentuālā izpilde uzskatāmi apkopota 4.5.attēlā.

4.5.attēls. LAP 3.1.3. pasākuma un 3.1.2. (3.1.1.) apakšpasākumu galveno plānoto rādītāju sasniegšanas izpilde (% no plānotā, stāvoklis 2014.g.martā)

Avots: Autoru aprēķini no LAD datu bāzes datiem; LAP 12.redakcija

Arī apakšpasākuma „Atbalsts mikrouzņēmumu radīšanai un attīstībai” rezultāti ievērojami atpalika no sākotnēji plānotā, jo bija plānots atbalstīt 2300 mikrouzņēmumus un izveidot 5000 darbavietas. Vēlāk minētie plāni tika koriģēti, jo ievērojami lielāka daļa publiskā finansējuma nekā plānots tika novirzīta enerģijas ražošanas attīstībai. Tomēr arī salīdzinot ar samazināto plānu (2 700) izveidots tikai 38% plānoto darbavietu, kaut arī plānotais atbalstīto uzņēmumu skaits un investīciju apjoms ir gandrīz sasniegti. Tajā pašā laikā tieši šis apakšpasākums ir visražīgākais jaunradīto darbavietu ziņā: tajā radītas vairāk kā 70% no visām analizētajos pasākumos izveidotajām darbavietām, un arī vidējais investīciju apjoms uz vienu radīto darbavietu ir vismazākais – EUR 94 tūkst. pret EUR 192 tūkst.vidēji šajos pasākumos.

Savukārt apakšpasākumā „Enerģijas ražošana no lauksaimnieciskās un mežsaimnieciskās izcelsmes biomasas” iztērēts krietni vairāk nekā bija plānots: veikto investīciju apjoms (EUR 134 milj.) 3 reizes pārsniedz plānoto, kaut arī atbalstīto uzņēmumu ir pat mazāk nekā plānots (40 pret 55).

Radīto darbavietu skaits ir tuvs plānotajam (101 pret 120), tomēr tieši šis apakšpasākums lielās kapitālietīpības dēļ ir visneefektīvākais no darbavietu radīšanas viedokļa, jo vidējais investīciju apjoms, ieskaitot publisko finansējumu, uz vienu radīto darbavietu ir EUR 1.33 milj., kas ir gandrīz 13 reizes vairāk nekā pārējās aktivitātēs. Līdz ar to jāatzīst – kaut arī citās aktivitātēs darbavietu radīšanas intensitāte atpalika no plānotā salīdzinājumā ar ieguldījumu apjomu, tomēr ievērojami lielākas atbalsta summas novirzīšana enerģijas ražošanas aktivitātei vēl vairāk samazināja pasākuma ietekmi uz nodarbinātības veicināšanu, jo rezultātā (saskaņā ar pašu atbalsta saņēmēju iesniegtajiem datiem, ko *ex-post* analizē plānots salīdzināt ar faktisko informāciju no gada pārskatiem)

jaunradīto darbavietu kopskaits salīdzinot ar plānotajiem 8 970 visās analizētajās aktivitātēs kopā sasniedz tikai 1 428 jeb 16%.

Vienīgi pasākumā „Tūrisma aktivitāšu veicināšana” jaunradīto darbavietu skaits ir pat nedaudz lielāks pret koriģēto plānoto, kaut arī ieguldīts mazāk līdzekļu nekā plānots – EUR 20.9 milj. pret paredzētajiem 24.4 milj. (86%). Kā sasniedzamais rādītājs šajā pasākumā bija uzrādīts atbalstīto tūrisma aktivitāšu (projektu) skaits (nevis atbalstīto uzņēmumu skaits). Pasākumā ir 227 aktīvi projekti, kas nedaudz pārsniedz koriģēto plānoto (sākotnēji tika plānots atbalstīt 366 tūrisma aktivitātes).

Pirmie 2 apakšpasākumi vēl sadalās vairākās aktivitātēs, līdz ar to ir iespējama vēl detalizētāka rezultātu analīze – aktivitāšu līmenī. Tajās tiek izdalīta, piemēram, jaunu uzņēmumu radīšana un esošo attīstība, kā arī kurināmā ražošanas veicināšana. Aktivitāšu analīze ir veikta projektu (nevis atbalsta saņēmēju) līmenī, jo daudziem atbalsta saņēmējiem ir projekti vairākās aktivitātēs.

Dati par projektu skaitu un vidējo izmaksāto publisko finansējumu ir apkopoti 4.6.tabulā.

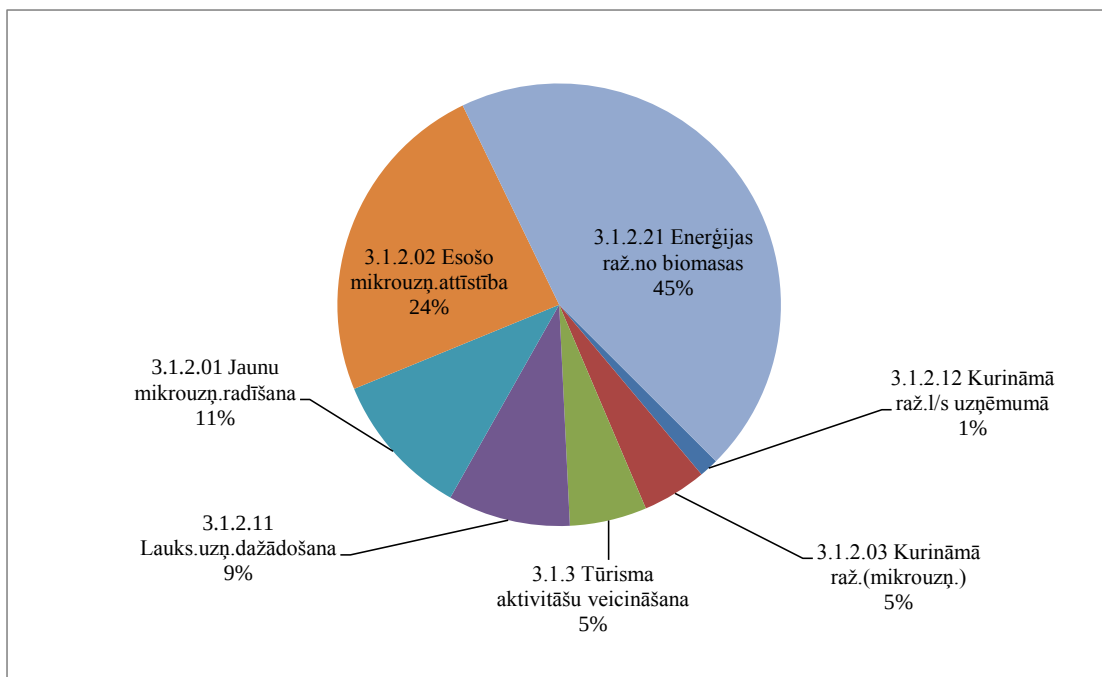
4.6.tabula. LAP 3.1.2.(3.1.1.) un 3.1.3. pasākumu rezultāti pa aktivitātēm (projektu skaits un izmaksātais atbalsts vidēji uz projektu)

	Projektu skaits	Izmaksātais publiskais fin. uz projektu, EUR
3.1.2.01 Jaunu mikrouzņēmumu radīšana	359	30 091
3.1.2.02 Esošo mikrouzņēmumu attīstība	538	45 412
3.1.2.03 Kurināmā raž.(mikrouzņēm.)	73	65 398
3.1.2.11 Lauks.uzņēm. dažādošana	196	46 328
3.1.2.12 Kurināmā raž.l/s uzņēmumā	40	35 796
3.1.2.21 Enerģijas raž.no biomasas	41	1 107 094
3.1.3 Tūrisma aktivitāšu veicināšana	227	25 182
Kopā	1 474	68 947

Avots: Autoru apkopojums no LAD datu bāzes

Vidējais uz projektu izmaksātais publiskais finansējums enerģijas ražošanā no biomasas EUR 1 107 tūkst. apmērā ievērojami pārsniedz pārējo aktivitāšu līmeni, kurās vidējais finansējums svārstās no EUR 25.2 tūkst. līdz EUR 65.4 tūkst.

Izmaksātā publiskā finansējuma īpatsvars atsevišķās aktivitātēs norādīts 4.6.attēlā.

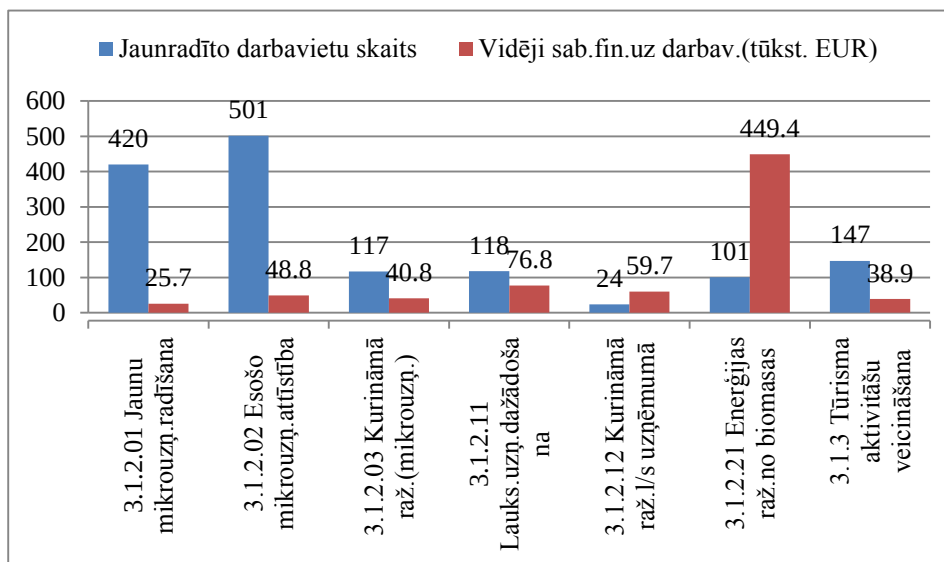

4.6.attēls. Publiskā finansējuma sadalījums pa atbalstītajām aktivitātēm (% no kopējā publiskā finansējuma atbalstītajos 3.1.2.(3.1.1.) un 3.1.3. pasākumu projektos)

Avots: Autoru aprēķini no LAD datu bāzes datiem

Enerģijas ražošana no biomasas ir aktivitāte, kuras publiskais finansējums veido 45% no kopējā publiskā finansējuma. Esošo mikrouzņēmumu attīstībai novirzīti 24% no kopējā finansējuma. Jaunu mikrouzņēmumu radīšanas īpatsvars kopējā finansējumā veido 11%. Pārējo aktivitāšu īpatsvars kopējā finansējumā nepārsniedz 10%.

Dati par radītajām darbavietām un vidējais publiskais finansējums uz vienu darbavietu apkopoti 4.7.attēlā.

4.7.attēls. Jaunradītās darbavietas aktivitātēs un vidējais publiskais finansējums uz vienu radīto darbavietu

Avots: Autoru aprēķini no LAD datu bāzes datiem

Vislielākais jaunradīto darbavietu skaits (attiecīgi 501 un 420) ir esošo mikrouzņēmumu attīstības un radīšanas aktivitātēs. Pie tam vidējais publiskais

finansējums uz vienu darbavietu jaunu mikrouzņēmumu radīšanā EUR 25.7 tūkst. līmenī ir viszemākais. Līdz ar to redzama tieši mikrouzņēmumu radīšanas labvēlīgā ietekme uz nodarbinātību. Turpretī, vislielākais vidējais publiskais finansējums uz vienu darbavietu EUR 449.4 tūkst. līmenī ir enerģijas ražošanā no biomasas. Tai pašā laikā šajā aktivitātē ir radīta tikai 101 darbavieta.

Tik lielas daļas finansējuma piesaiste liela apjoma projektiem enerģijas ražošanā no biomasas (šajā aktivitātē projektu vidējais lielums ir vairāk kā EUR 3 milj. un vidējais publiskais atbalsts EUR 1.1 milj.) nonāk pretrunā arī ar pasākuma pamatojumu, kurā tika deklarēta atbalsta nepieciešamība mazajām lauku saimniecībām, „lai saglabātu lauku apdzīvotību, radītu iespēju uzsākt alternatīvu biznesu, kā arī palielinātu lauku iedzīvotājiem sniegto pakalpojumu kvalitāti” (LAP 12.versija, 225.lpp.). Turklāt, konkrēti 3.1.2.(3.1.1.)/3 apakšpasākuma pamatojumā noteikts, ka vajadzība attīstīt biomasas pārstrādi izriet no vajadzības utilizēt lopkopības blakusproduktus (kūtsmēslus) (turpat, 234.lpp.). Tas nozīmē, ka būtu atbalstāmi tikai šādi projekti, nevis tādi, kur enerģijas ražošanai tiek izmantotas speciāli audzētas lauksaimniecības kultūras (graudi, kukurūza u.c.).

Otrā finanšu ietilpīgākā aktivitāte (attiecībā pret radīto darbavietu skaitu) ir „lauksaimniecības uzņēmumu dažādošana”. Tas rada indikācijas, ka turpmākā periodā atbalsts šādām aktivitātēm būtu ciešāk saistāms ar radīto darbavietu skaitu un to ilglaicību. Arī diskusijas ar uzņēmējiem liecina, ka uzņēmēji nav orientēti uz darbavietu skaita palielināšanu – to interese ir ražot iespējami lielāku produkcijas vērtību ar mazāku darbinieku skaitu. Tādēļ atbalsts varētu būt nozīmīgs mudinājums darbaspēka piesaistei.

4.3.2. Enerģijas un kurināmā ražošanas projektu detalizēts raksturojums

Ievērojot attiecīgās grupas projektu lielo īpatsvaru, darba ietvaros tika veikta atsevišķa analīze par **enerģijas un kurināmā** projektiem. Šos projektus var iedalīt divās grupās: projekti kurināmā (malkas vai šķeldas) ražošanai un biogāzes projekti, kas ietver sevī arī TES uzstādīšanu un enerģijas (siltumenerģijas un elektroenerģijas) ražošanu. Programmas pieņemšanas laikā enerģijas ražošana no lauksaimniecības un mežsaimniecības izcelsmes produktiem tika uzskatīta par būtisku lauku attīstības nosacījumu. Šāda koncepcija balstījās uz plašu diskusiju gan zinātniskajā, gan publiskajā vidē, un tās akceptēšanu veicināja ES Trešās enerģētikas paketes tapšana un pieņemšana. Tika secināts, ka atjaunojamās enerģijas industrija var dot būtisku ieguldījumu enerģijas primāro resursu dažādošanā, samazinot enerģētisko atkarību no trešajām valstīm. Bez tam arī tiktu samazināta antropogēnā ietekme uz vidi, un palielinātos saimnieciskās aktivitātes, tiktu veicināta arī nodarbinātības palielināšanās. ES lauksaimniecības politikas jaunais, tā saucamais lauksaimniecības „zaļināšanas” (*greening*) virziens, rosina lauksaimnieciskās ražošanas ietekmes uz vidi samazināšanu. Atjaunojamās enerģijas ražošanai ir gan pozitīva, gan negatīva ietekme. Tomēr tā ir atkarīga no ražošanas tehnoloģijas, nepieciešamās atbalsta sistēmas un ieviešanas modeļa. Viens no šādiem attīstības modeļiem ir Bioenerģijas ciematu koncepts, kurš ir vērsts uz izteiktāku ekonomisko, vides un sociālo aspektu pārklāšanos.

Lielākā daļa investīciju (86.8%) tika izlietotas **biogāzes staciju** izbūvei, kopējais projektu finansējums sasniedza EUR 134.8 milj., no tiem 35.6% jeb EUR 48.1 milj. publiskais līdzfinansējums. Biogāzes staciju raksturojums atsevišķās elektriskās jaudas lieluma grupās norādīts 4.7.tabulā.

4.7.tabula. Biogāzes projektu dalījums atkarībā no plānotās staciju jaudas

Projektu skaits	Prognozētā jauda, MW	Investīcijas uz 1kwh	Kopējais finansējums, tūkst. EUR	Publiskais līdzfinansējums, tūkst. EUR
14	<0.5	4 584	26 988	9 886
13	>0.5<1	4 135	36 545	12 640
14	>1	3 661	71 331	25 588
Kopā	34.208	3942	134 864	48 114

Avots: aprēķini no LVAEI apkopotajiem LAD datiem

Kopumā šie projekti paredz izbūvēt biogāzes stacijas ar elektrisko jaudu 34.2 MW jeb vidēji 834 kW uz vienu projektu. Lielākā daļa projektu (27 projekti) paredz savās biogāzes stacijās sasniegt elektrisko jaudu līdz 1 MW. No šiem 27 projektiem vairāk kā puse jeb 18 biogāzes stacijas paredz elektrisko jaudu līdz 0.5 MW, kas ir nelielas biogāzes stacijas. Vidējais investīciju apjoms uz vienu kW elektriskās jaudas būtiski atšķiras biogāzes stacijās līdz 1 MW un virs šī lieluma. Mazās biogāzes stacijas ir par 14% investīciju ietilpīgākas, rēķinot uz vienu 1kW elektriskās jaudas. Vidējais investīciju apjoms biogāzes stacijās uz vienu kW elektriskās jaudas mazajās stacijās līdz 1 MW elektriskās jaudas ir EUR 4 187, turpretim stacijās virs 1 MW investīcijas ir EUR 3 661 uz vienu kW elektriskās jaudas.

Biogāzes projektos atbalstīto saimniecību kopējā LIZ platība ir 36 565 ha, kas ir vairāk nekā 12 reizes vairāk nekā tika iekļauts LAP sasniedzamo rezultātu papildus rādītājos. Prognozētajos 3 000 ha nebūtu iespējams izaudzēt nepieciešamo substrāta daudzumu, arī attiecinot iesaistīto zemju apjomu pret atbalstītajām saimniecību prognozi iegūst, ka vidēji zemnieku saimniecības LIZ apjoms būtu 55 ha, kurās būtu grūti izaudzēt nepieciešamo biogāzes substrātu, kā arī piesaistīt līdzekļus tās izveidei. Jāsecina, ka šis sasniedzamais rezultāts bija nepamatoti zems un ir vairākkārtēji pārsniegts.

Saskaņā ar teorētiskiem aprēķiniem, kas balstās uz atbalstīto saimniecību dzīvnieku skaitu un biogāzes stacijas jaudas apjomiem, saimniecībās tiks pārstrādāti 200 244 t skābbarības un 2 018 009 t šķidrmēslu, kas ir vairāk kā trīs ar pusi reizes vairāk nekā LAP sasniedzamajos rezultātos. Jāpiezīmē, ka LAP minētie 600 000 t biomasas ir diezgan nekonkrēts rādītājs, jo sevī var ietvert ļoti atšķirīgus biomasas veidus ar atšķirīgiem raksturlielumiem, tā piemēram, biogāzes iznākums no šķidrmēsliem un kukurūzas skābbarības atšķiras apmēram desmit reizes.

No kopējā biogāzes staciju projektos plānotā 34.2 MW elektrību ģenerējošu jaudu nodrošinājuma 27.9 MW ir paredzēts segt, izmantojot augkopības produktus. Šādas jaudas nodrošināšanai, saskaņā ar aprēķiniem (9.pielikums) ir nepieciešami 6 675 ha LIZ, kas sastāda 18.3% no projektos iesaistīto saimniecību kopplatības jeb 0.4% no Latvijas kopējās LIZ. Tādēļ var secināt, ka atbalstu saņēmušās saimniecības, uzbūvējot biogāzes ražotnes, nerada būtiskas izmaiņas zemes izmantošanas mērķos un neapdraud lauksaimniecības primāro funkciju – apgādāt sabiedrību ar pārtiku. Tomēr tās var radīt nozīmīgu ietekmi uz zemes tirgu atsevišķos pagastos, kur tās atrodas. Ja analizē biogāzes ieguvu no lauksaimniecības substrātu viedokļa, svarīgāk būtu veicināt kā biogāzes iegūšanas substrātu izmantot lopkopības atlikumus. Ņemot vērā, ka biogāzes ieguve un enerģijas ražošana nevar būt lauksaimniecības pamatspecializācija, jāsecina, ka dažas saimniecības ir izvēlējušās pārāk lielas TES jaudas, jo pamatā balstās uz augkopības izcelsmes substrātu izmantošanu.

No apakšpasākumā iesaistītajām saimniecībām 29.2% saimniecību projekta nodrošināšanai nepieciešamās platības nepārsniedz 10% no saimniecības kopējās LIZ

platības. Turpretī 53.7% saimniecību šis rādītājs svārstās 11%-50% robežās. Enerģijas ražošana 17% saimniecību ir uzskatāma par darbības pamatnozari, jo tās enerģijas ražošanai izmanto pāri par 50% no saimniecības kopējās LIZ platības.

No biogāzes stacijām pilnu jaudu (vai salīdzinoši tuvu tai) ir sasniegušas 5 biogāzes stacijas, no kurām 4 ir ar jaudu līdz 1 MW (ieskaitot), pārējās stacijās vai nu projekti vēl nav realizēti, vai nav iesniegti dati, vai arī biogāzes staciju noslodze nav pilnīga. Darbības pilnas jaudas nenodrošināšanas biežākie iemesli ir substrātu resursu nepietiekama plānošana, optimāla substrāta maisījuma receptūras meklējumi, tehnisko iekārtu, īpaši bioreaktora, bojājumi vai tehniskie darbi u.c. Prognozējams, ka turpmākajos gados lielākā daļa biogāzes staciju varētu sasniegt uzrādīto TES jaudu, jo tas būtiski ietekmē investīciju atmaksāšanos.

Lai gan biogāzes stacijām ar jaudu virs 1 MW ir augstāka efektivitāte saistībā ar relatīvi mazākām investīcijām uz vienu enerģijas vienību, tai pašā laikā tām ir nepieciešami lielāki ražošanas izejvielu apjomi. Tādējādi var izveidoties šķidrmēslu kā pamatkomponentes deficīts biogāzes substrāta maisījumā. Tādējādi var palielināties konkurence attiecībā uz LIZ, lai nodrošinātu biogāzes stacijas substrāta resursus. Bez tam biogāzes stacijām ar jaudu virs 1 MW var palielināties digestāta izvešanas izmaksas, transportējot to uz attālinātām platībām. Izvešanai uz attālinātām platībām kļūstot nerentabli, rodas tuvāk izvietoto platību pārmēslošanas draudi. Šo problēmu ir iespējams tehniski risināt ar spiedvadu un baseinu sistēmas palīdzību, bet tai pašā laikā attiecīgi palielinās projekta izmaksas.

Kopējais enerģijas piedāvājums projektā iesaistīto saimniecību pašvaldību teritorijās sastāda 49% no elektroenerģijas pieprasījuma un 51% no siltumenerģijas pieprasījuma, līdz ar to saražotās enerģijas izmantošana vietējās pašvaldībās radītu visai augstu pašnodrošinātības līmeni (sk.4.3.3.punktu).

Investīcijas projektos *kurināmā ražošanai* no biomasas sastādīja 13.2% no atbalsta kopapjoma kurināmā un enerģijas ražošanai (4.8.tabula).

4.8.tabula. Kurināmā ražošanas projektu dalījums lieluma grupās

Projekta lieluma grupa (tūkst. EUR)	Projektu skaits	Vidējā projekta summa (tūkst. EUR)
<50	32	25
>50<100	43	73
>100<200	37	152
>200	37	296
Kopā	149	138

Avots: Autora aprēķini no LVAEI apkopotajiem LAD datiem

Projektu realizācijas rezultātā iegūto kurināmo produktu klāsts ir plašs, ieskaitot kamīnmalku, kokskaidu granulas, šķeldu un pakaišu granulas. Šis aspekts apgrūtina projektu rezultatīvo rādītāju apkopošanu un analīzi, jo būtiski atšķiras ne vien mērvienības, bet arī kurināmā funkcionālais mērķis un lietošanas īpašības. Bez tam zināmajam skaitam projektu nav norādīti kvantitatīvi izteikti sasniedzamie rezultāti. Arī investīciju objektu atšķirības ir ievērojamas. Izteiktas ir arī atšķirības atbalstītajā finansējuma apjomā, mazākajam atbalstītajam projekta finansējumam sastādot EUR 6 531, bet lielākajam - EUR 421 810.

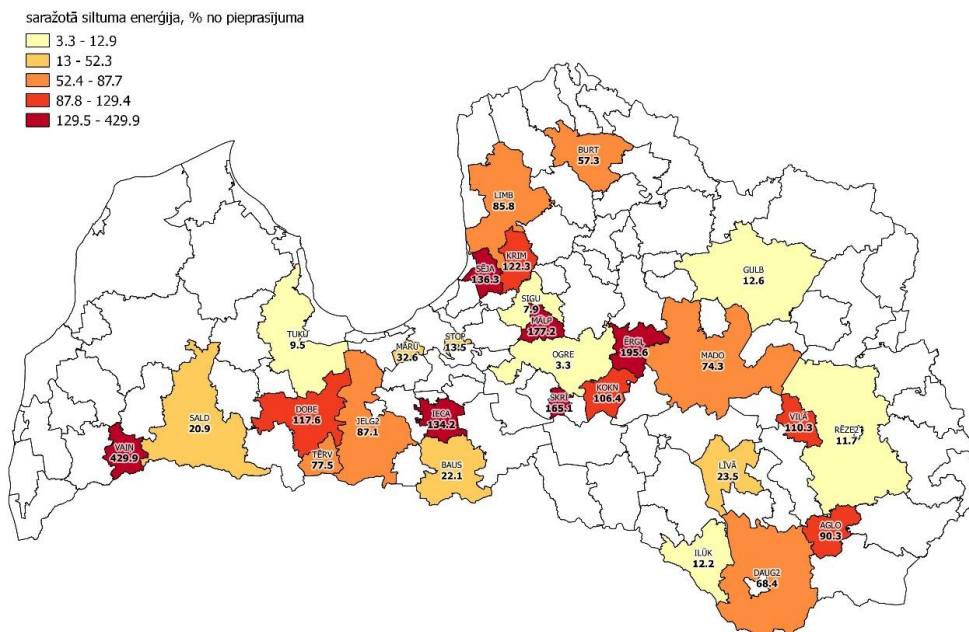
4.3.3. Biogāzes un kurināmā projektu nozīme bioenerģijas ciematu izveidē

LAP 2007.–2013. mērķu veidošanās pamats ir lauksaimniecības produktu ražošanas efektivitātes pieaugums, kas likumsakarīgi nozīmē arī darbaspēka pieprasījuma kritumu. Darba vietu trūkums noved pie iedzīvotāju mobilitātes uz pilsētām. Nepieciešamas jaunas nozares, kas ļautu saglabāt saimniecisko aktivitāti laukos, nodrošinot to iedzīvotājiem ienākumus. Vienlaicīgi jāapzinās, ka iedzīvotāju ienākumi un sabiedrības vajadzību apmierināšanas pakāpe ir atkarīga no vietējiem resursiem, kurus apsaimnieko uzņēmēji – visbiežāk lauksaimnieki. Rezultātā veidojas saikne starp iedzīvotāju apmierinātību, nelauksaimniecisko ražošanu un lauksaimniecības resursiem. Ļoti organiski šī saikne darbojas tā sauktajā Bioenerģijas ciematu koncepcijā, kurā iedzīvotāji apmierina savas vajadzības pēc enerģijas, palielinot vietējo saimniecisko aktivitāti tās saražošanai (nelauksaimnieciskā ražošana), izmantojot pārsvarā lauksaimniecības ražošanas atlikumus (substrāti – biogāzes ražošanai). Būtībā vietējie reģioni, pilsētas, mazpilsētas un ciemati cenšas uzlabot enerģijas apriti, ietverot savām iespējām un vēlmēm raksturīgo enerģijas kokteili (energy mix), kas saturētu ne tikai augstvērtīgus enerģijas primāros resursus (gāze, nafta, koksne), bet arī industriālos un komunālos atkritumus. Šāds skatījums nav jauns, jo būtībā ataino Volmana (*Wolman*) ideju par pilsētu metabolismu, kas paredz pilsētu skatīt kā enerģijas un resursu plūsmas. (Kennedy et al., 2011). Mūsdienu ilgtspējīgas pilsētas attīstība nav iedomājama bez SEG emisiju un enerģijas resursu analīzes. Samērā proaktīva, apstākļus apsteidzoša, ir ideja par bioenerģijas ciematu veidošanu, kas būtībā ir pilsētas metabolisma idejas attīstības rezultāts, tomēr tā nav tik radikāla kā ekociematu ideja, kas robežojas ar reliģisku kopienu, jo paredz arī vienotu garīgi kulturālo telpu.

Bioenerģijas ciemati ir apdzīvotas teritorijas, kurās savas enerģētiskās vajadzības nodrošina ar vietējiem biomasas alternatīvās enerģijas resursiem, uzlabojot vietējās kopienas ekonomisko, vides un lauksaimniecības ilgtspēju.

Akadēmiķis A.Kalniņš, atjaunojamās enerģētikas eksperts, atzīst, ka arī Latvijā ir saimnieciski pamatoti veicināt bioenerģijas ciematu veidošanu, jo atjaunojamie energoresursi ir pietiekami daudzveidīgi un netiek pietiekami izmantoti. Biociemati izmanto ne vien savus ciemata resursus, bet arī tuvāko zemnieku saražoto produkciju un tās ražošanas atlikumus. Varētu teikt, ka bioenerģijas ciemata mērķis ir nodrošināt veiksmīgu lauksaimniecības, enerģijas ražošanas un vietējās sabiedrības simbiozi.

Biogāzes piedāvājuma nozīme bioenerģijas ciematu izveidē. Projektu veiksmīgas realizācijas un sekmīgas darbības (nodrošinot efektīvu enerģijas piegādi 8 000 darba stundas) rezultātā tiks saražots vietējām apdzīvotām teritorijām nozīmīgs siltumenerģijas daudzums, skat.4.8. attēlu.

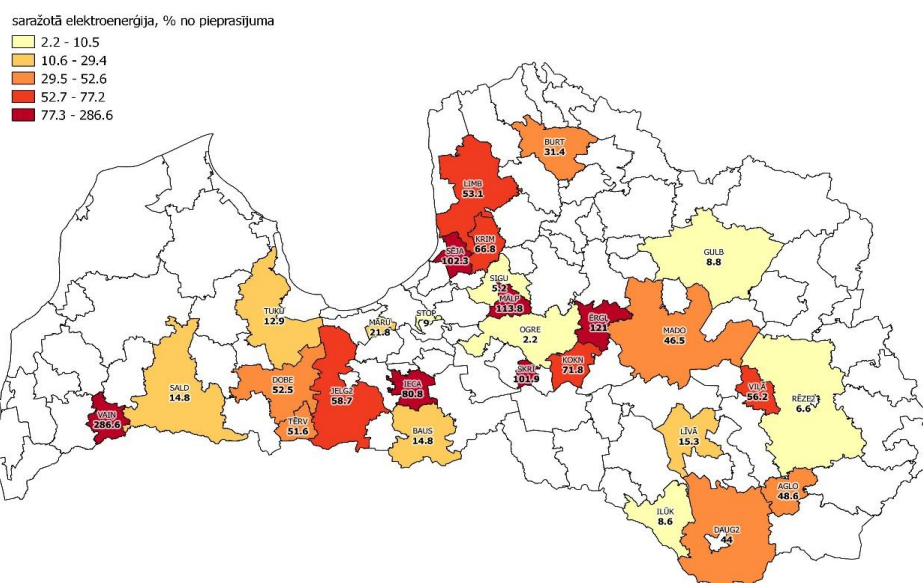
**4.8. attēls. Saražotās siltumenerģijas daudzums LAP 2007-2013 312.(311.)/3
apakšpasākumā atbalstītajās biogāzes stacijās to atrašanās vietas novados, % no
pieprasījuma**

Avots: Autoru aprēķini no LAD un CSP datiem (detalizēts aprēķins 8.un 9.pielikumos)

Enerģijas piedāvājums iesaistītajās pašvaldībās vidēji ir gandrīz puse no pieprasījuma - 49% elektroenerģijai un 51% siltumenerģijai (enerģijas pieprasījuma un piedāvājuma aprēķini novadu līmenī sniegti 8. un 9.pielikumos). Būtībā var teikt, ka bioenerģijas ciemata koncepts kopumā var tikt realizēts, ja trūkstošo siltumenerģiju saražotu, izmantojot šķeldu vai citus vietējos atjaunojamos resursus, tomēr daudz būtiskāka ir pieprasījuma un piedāvājuma attiecība, katrā pašvaldībā atsevišķi. Nelielās pašvaldībās biogāzes stacijas būtiski ietekmē enerģijas bilanci pašvaldībās, tā piemēram, ja bioenerģijas koncepts tiktu realizēts Vainodes novadā, tad siltuma un elektroenerģijas piedāvājums no biogāzes pārsniegtu pieprasījumu vairākkārt. Turpretim Ogres novadā biogāzes devums vietējā enerģijas apgādē būtu maznozīmīgs – 2.2% elektroenerģijas pieprasījuma un 3.3% siltuma pieprasījuma. Protams, jāņem vērā, ka tie ir teorētiski apsvērumi un spriedumi, kas praktiskā, katra atsevišķa gadījuma analizē var mainīties. To nosaka patērētāju un enerģijas ražotāju savstarpējā atrašanās vieta, esošā infrastruktūra, apdzīvoto vietu blīvums, patēriņa lokālās īpatnības, vienošanās iespējamība un patērētāju ieinteresētība. Tomēr var sagaidīt, ka enerģijas ražotājs būtu ieinteresēts veidot sadarbību ar vietējo pašvaldību. Biogāzes stacijas un tās apsaimniekotāji var būt nozīmīgi enerģijas piedāvātāji, tādējādi vienlaikus integrējot vairākas vietējai teritorijas attīstībai svarīgas nozares. Turpretim biogāzes stacijas pie lielākām pilsētām dos ieguldījumu enerģijas piedāvājuma veidošanā, tas neizslēdz lokālus, integrētus projektus arī šajās pašvaldībās.

Tajā pašā laikā jāatzīst, ka praktiskās iespējas realizēt biogāzes stacijās saražoto siltumu ir ierobežotas (sezonāli svārstīgā pieprasījuma u.c. faktoru dēļ), tādēļ lauksaimniekiem būtu racionāli investēt finanšu līdzekļus jaunos attīstības virzienos, piemēram, siltumnīcas vai kaltes, lai efektīvi izmantotu siltumu.

LAP 2007-2013 3.1.2.(3.1.1.)/3 apakšpasākumā atbalstīto biogāzes staciju projektu saražotās elektroenerģijas daudzuma īpatsvars kopējā to atrašanās vietas novada pieprasījumā norādīts 4.9. attēlā.

4.9. attēls. Saražotās elektroenerģijas daudzums LAP 2007-2013 312.(311.)/3 apakšpasākumā atbalstītajās biogāzes stacijās to atrašanās vietas novados, % no pieprasījuma

Avots: aprēķini no LVAEI apkopotajiem LAD datiem, CSP (detalizēts aprēķins 8.un 9.pielikumos)

Kurināmā piedāvājuma nozīme bioenerģijas ciematu izveidē. Kopumā LAP apstiprinātos kurināmā ražošanas projektos plāno saražot 3 309 tūkst. kurināmās koksnes (pārsvārā šķeldas), kas ir ārkārtīgi nozīmīgs kurināmās koksnes piedāvājuma pieaugums. Pēc Latvijas Siltumuzņēmumu asociācijas (LSUA) novērtējuma, Latvijā patērē vidēji 3 108 – 3 882 tūkst. ber. m³ šķeldas. Tātad ja ņem vērā, ka LAD datus atbalstīto projektu plānotais apjoms dots m³, bet LSUA novērtējums ber. m³ (cieškubikmetrs var pielīdzināt 2.5 berkubikmetriem), tad plānotais apjoms tiks pārsniegts vairakkārt. Lai novērtētu projektā atbalstīto devumu primāri jāsaprot vai nav datu kļūdas, jo pretējā gadījumā rodas jautājumi par veidu kā sasniegt plānotos rezultātus, kas paredz mežistrādi palielināt vairakkārt.

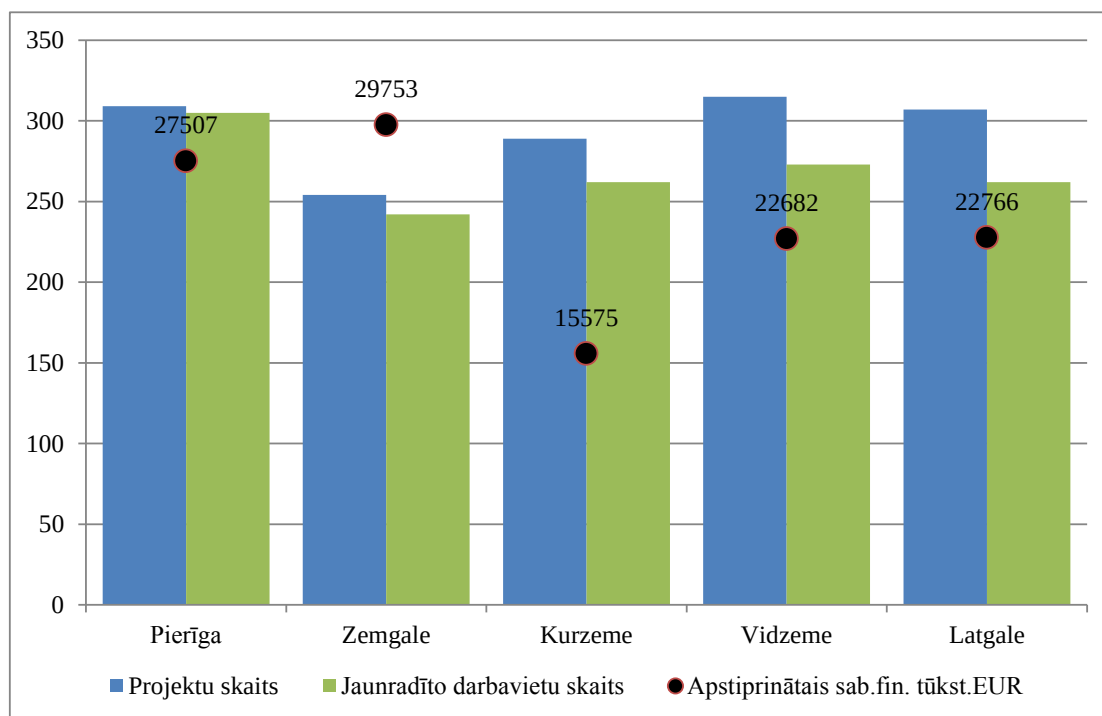
Likumsakarīgi, ka arī plānoto kurināmo izejmateriālu enerģētiskā vērtība ir milzīga. Ja pieņem, ka koksnes siltumspēja ir 2.4 MWh m⁻³, tad kopējais plānotais saražotās enerģijas daudzums būtu 7 943 GWh enerģijas. Protams, jāņem vērā enerģijas zudumi. Lai vai kā enerģijas piedāvājums pierāda, ka kurināmo izejmateriālu tehniskās iekārtas ir pietiekamas, lai spētu saražot vietējām vajadzībām nepieciešamo apjomu. Latvijas mežu zinātnieki apgalvo, ka kurināmo koksni efektīvi var pārvadāt līdz pat 70 km attālumam, kas ir papildus aspekts, kas apliecina kurināmās koksnes augsto enerģētisko potenciālu vietējā apkurē.

4.3.4. LAP 2007-2013 3.1.2. (3.1.1.) un 3.1.3. pasākumu teritoriālo aspektu analīze

Saskaņā ar LAP 2007-2013 noteikto 3.1.2. (3.1.1.) mērķa teritorija ir visa Latvijas teritorija, izņemot lielās pilsētas un novadu teritoriālās vienības – pilsētas ar

iedzīvotāju skaitu virs 5 000 (atbilstoši LAP 2007-2013 lietotajai lauku teritorijas definīcijai). Savukārt 3.1.3.pasākumā papildus tika noteikts, ka pasākums netiek realizēts arī novados, kuri robežojas ar Rīgas pilsētas teritoriju. Papildus tam, pasākumu nosacījumos tika iestrādāts, ka projekti tika atlasīti ņemot vērā to realizācijas vietu (priekšroka tika dota teritorijām ar zemāku attīstības indeksu).

Vērtējot reģionu līmenī, redzams (4.10.attēls), ka projektu izvietojums ir samērā vienmērīgs – gan projektu skaits, gan tajos radīto darbavietu skaits visos reģionos ir līdzīgs. Piešķirtais publiskais finansējums lielāks ir Zemgalē, jo tur bija vairāk finansiāli ietilpīgu projektu (biogāzes stacijas).

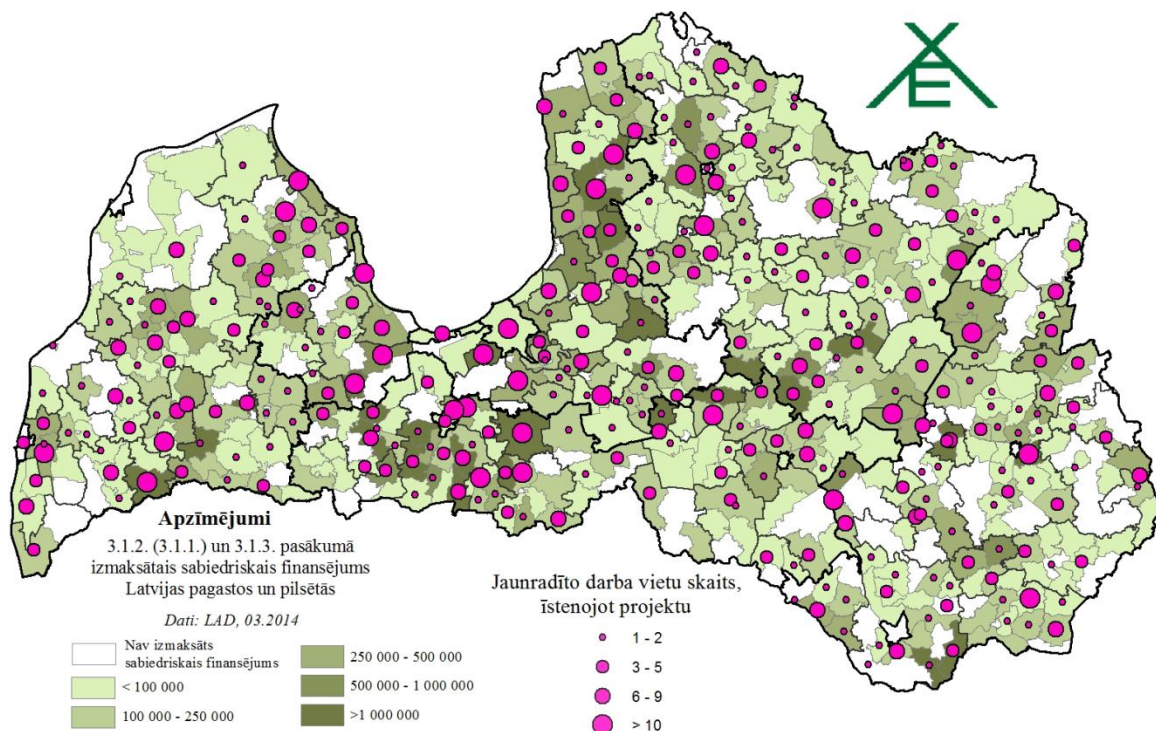

4.10.attēls. 3.1.2.(3.1.1.) un 3.1.3. pasākumu reģionālais izvietojums

Avots: Autoru apkopojums no LAD datu bāzes datiem

Savukārt sīkāka detalizācijā – pagastu līmenī, redzams, ka sniegtais atbalsts nebūt nav izvietojies vienmērīgi (4.11.attēls).

Vizuāli redzams, ka ievērojamāka atbalsta koncentrācija ir Pierīgā un Zemgales centrālajā daļā, savukārt ievērojami mazāk tas sasniedzis teritorijas, kas ir attālāk no Rīgas – Latvijas austrumu daļu un Kurzemes rietumus. Lielā mērā to nosaka arī uzņēmumu attīstības saistība ar pieprasījumu – piemēram, intervijās ar uzņēmējiem noskaidrots, ka viens no būtiskiem nosacījumiem nozīmīga apjoma uzņēmuma veidošanai ir atrašanās 100 km rādiusā ap Rīgu. Tomēr, kā izriet no teorētiskās daļas secinājumiem, sekmīga uzņēmējdarbība iespējama arī citur.

4.11.attēls. LAP 2007-2013 3.1.2(3.1.1.) un 3.1.3.pasākumos saņemtais finansējums un tajos jaunradītās darbavietas Latvijas pagastos un pilsētās

Avots: Autoru apkopojums no LAD datiem

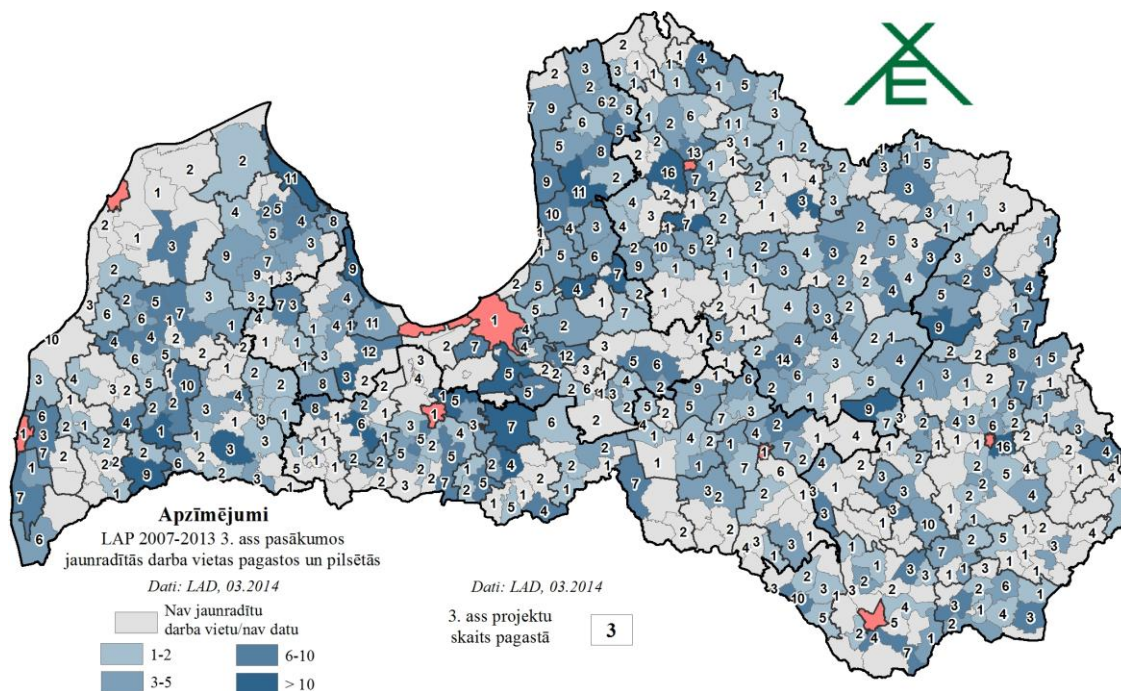
Lai noskaidrotu sakarības ciešumu starp analizētajos LAP pasākumos, tika veikta sakarības nozīmīguma pārbaude. Izveidojot datu paneli 584 Latvijas pagastiem un pilsētām ar mainīgajiem *jaunradīto darbavietu skaits* un *saņemtais 3.ass finansējums*, tika aprēķināta korelācijas koeficienta vērtība 0.44, kas ir statistiski nozīmīga. Līdz ar to no šīs analīzes ir redzams, ka starp jaunu darbavietu radīšanu Latvijas pagastos un pilsētās 3.ass pasākumu rezultātā un saņemtā finansējuma kopapjomu pastāv korelācija. *Secinājums: jaunu darbavietu radīšana Latvijas pagastos un pilsētās 3.ass pasākumu rezultātā ir atkarīga no pagastos vai pilsētās saņemtā finansējuma kopapjoma. Atkarība ir pozitīva un spēcīga.*

Tātad, lai arī darbavietu radīšanas intensitāte dažādos apakšpasākumos un aktivitātēs ir nenoliedzami atšķirīga, tomēr statistiskā analīze uzrāda, ka sniegtais atbalsts ir saistīts ar nodarbinātības kāpumu. Tajā pašā laikā redzams, ka sakarība nav ļoti cieša, tātad liela nozīme ir arī projektu nozarei, raksturam u.c. faktoriem.

Līdzīgi ir analizēta arī sakarība starp jaunradītajām darbavietām un projektu skaitu. Izveidojot analoģu datu paneli Latvijas pagastiem un pilsētām ar mainīgajiem *3.ass projektu skaits* un *saņemtais 3.ass finansējums*, iegūta korelācijas koeficienta vērtība 0.34, kas ir statistiski nozīmīga. Tātad var secināt: *3.ass finansējumu saņēmušo projektu skaits pozitīvi ietekmē darbavietu skaita izmaiņas Latvijas pagastos un pilsētās. Pozitīvā ietekme ir mērena.* Šāds secinājums nozīmē, ka pat neatkarīgi no finansējuma apjoma katrs jauns projekts ir saistīts ar darbavietu radīšanu. No šī viedokļa var uzskatīt, ka lietderīgāk atbalstīt lielāku projektu skaitu ar mazāku vidējo finansējumu nekā otrādi, lai gan var būt dažādi gadījumi.

Minētā sakarība pagastu līmenī attēlota kartē 4.12.attēlā.

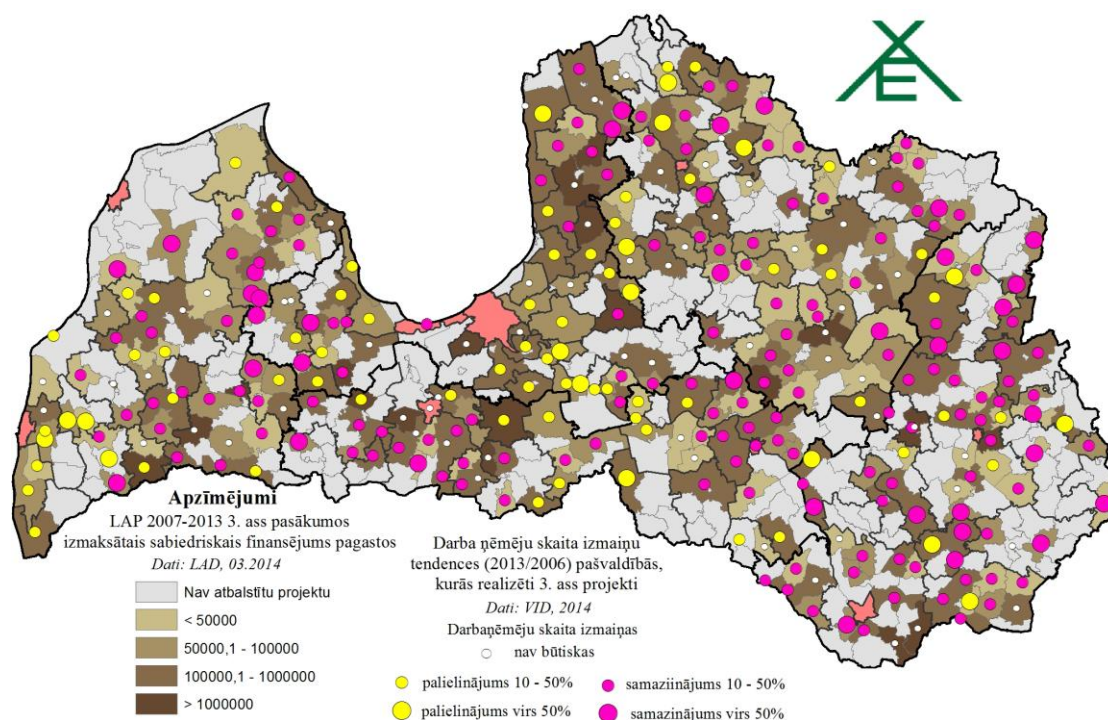

4.12.attēls. LAP 2007-2013 3.1.2. (3.1.1.) un 3.1.3. pasākumos jaunradītās darbavietas un šo pasākumu projektu skaits Latvijas pagastos

Avots: Autoru apkopojums no LAD datu bāzes datiem

Tomēr, salīdzinot kopējās nodarbinātības izmaiņas attiecīgajos pagastos ar LAP 2007-2013 pasākumu ietekmi, redzam, ka pēdējo ietekme ir minimāla. To apliecina korelācijas koeficients, izveidojot datu paneli Latvijas pagastiem un pilsētām ar mainīgajiem *darba ņēmēju skaita izmaiņas* un *saņemtais 3.ass finansējums*. Darba ņēmēju skaita izmaiņas iegūtas no VID datiem. Aprēķinātā korelācijas koeficienta vērtība 0.03 ir statistiski nenozīmīga - starp darbavietu skaita izmaiņām Latvijas pagastos un pilsētās un saņemto 3.ass finansējumu nepastāv korelācija. *Secinājums: saņemtais 3.ass finansējums praktiski neietekmē darbavietu skaita izmaiņas Latvijas pagastos un pilsētās.*

Minētie rādītāji ir attēloti kartē 4.13.attēlā.

4.13.attēls. LAP 2007-2013 3.1.2. (3.1.1.) un 3.1.3. pasākumos saņemtais finansējums un darba ņēmēju skaita izmaiņas Latvijas pagastos un pilsētās

Avots: Autoru apkopojums no LAD un VID datiem

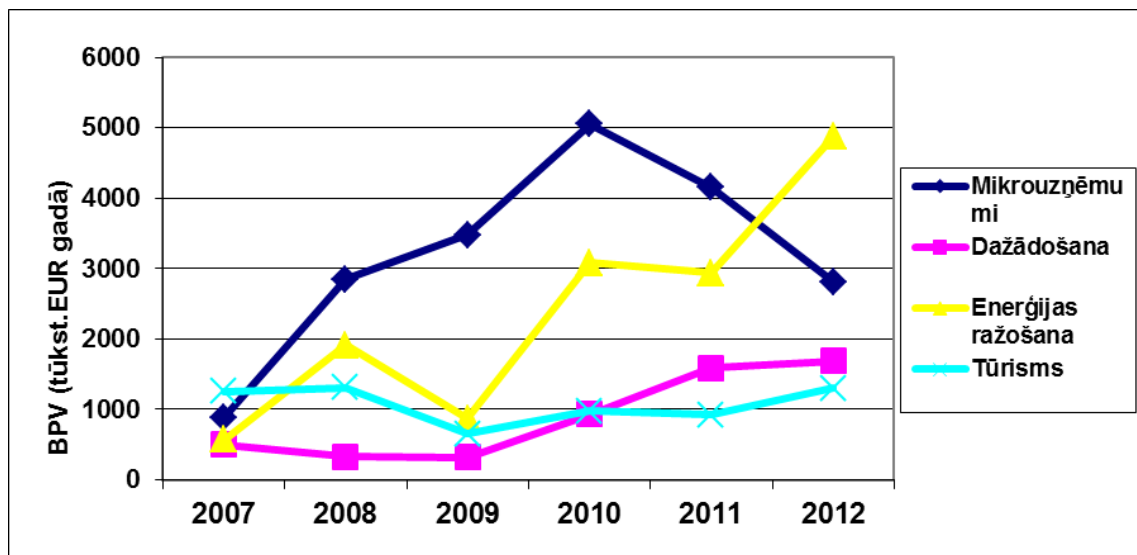
No attēla datiem redzams, ka vairākos pagastos (ar tumšāko krāsojumu) visvairāk līdzekļu atvēlēts 3.ass projektiem, bet nebūt nav nozīmīgs darbavietu skaita pieaugums, tieši otrādi – daudzviet ir pat samazinājums. Darba ņēmēju skaits ir palielinājies galvenokārt valsts centrālajā daļā, kā arī atsevišķās citās vietās (tajā skaitā Liepājas apkārtnē), taču nav būtiskas saistības ar LAP 3.ass projektu izvietojumu.

4.3.5. Ekonomiskās izaugsmes novērtējums dažādošanas pasākumu rezultātā

Ekonomisko izaugsmi saskaņā ar LAP 2007-2013 novērtēšanas vadlīnijām vērtē ar papildus bruto pievienoto vērtību atbalsta rezultātā. Šī pētījuma ietvaros tā ir analizēta uzņēmumu līmenī, atlasot tos uzņēmumus, kuri ir saņēmuši atbalstu līdz 2010.gadam ieskaitot. Šajā kopā ietilpst 109 uzņēmumi, kuri realizējuši 164 projektus analizējamajos pasākumos. Projekti ir pieteikti 2007.-2009.gados. Analīzei ir izmantoti uzņēmumu gada pārskatu dati par 2007.-2012.gadiem, no kuriem ir aprēķināta bruto pievienotā vērtība (BPV) (metodikas apraksts izvēlēto metožu sadaļā). BPV dinamika ir analizēta visā aplūkojamā posmā, lai mazinātu ārējo faktoru ietekmi uz iegūto rezultātu (sakarā ar ekonomisko krīzi u.c.).

Nemot vērā, ka iepriekšējā analīze uzrādīja būtiskākās atšķirības starp projektiem tiešai apakšpasākumu griezumā, pievienotās vērtības analīze ir veikta šādā griezumā.

Vispirms apkopota uzņēmumu BPV dinamika par 2007.-2012.gadiem (4.14.attēls).

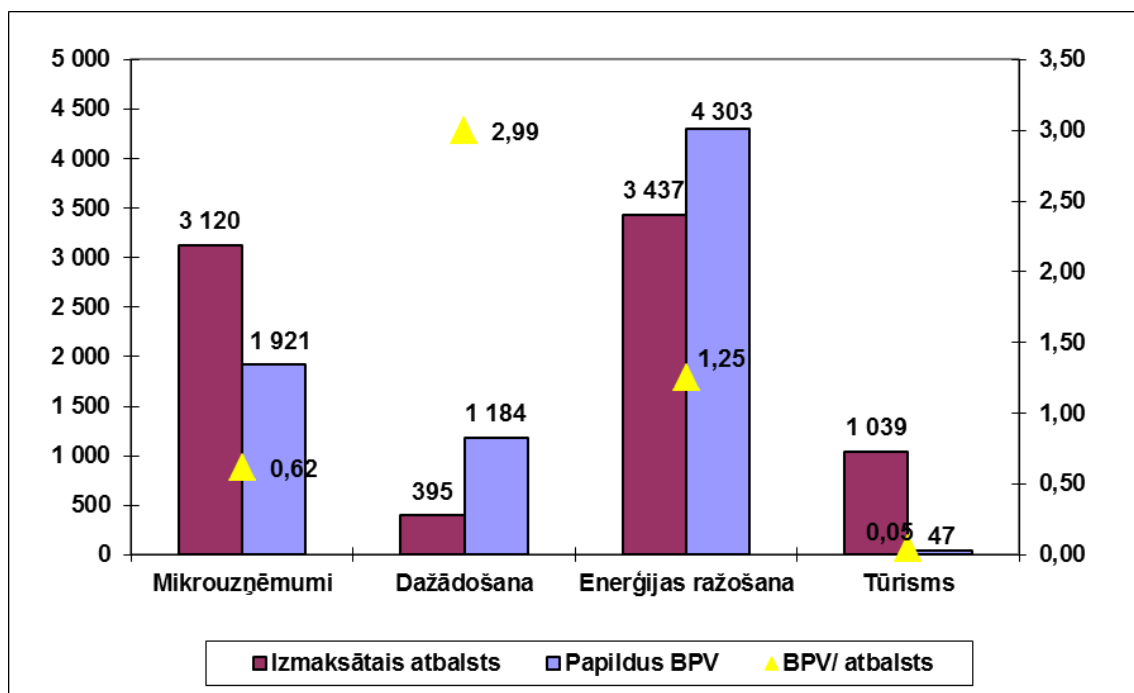
4.14.attēls. Bruto pievienotās vērtības dinamika 3.1.3.pasākumā un 3.1.2.(3.1.1.) pasākuma apakšpasākumos (uzņēmumos, kas saņēmuši atbalstu līdz 2010.gada beigām)

Avots: Autoru aprēķins izmantojot VID datus

Iegūtā informācija ļauj spriest, ka 3.1.2. (3.1.1.) pasākuma klientiem BPV ir strauji augoša visos apakšpasākumos (izņēmums – mikrouzņēmumu pasākumā pēc 2010.gada iestājusies lejupslīde). Tūrisma pasākuma klientiem BPV palielinājums visā analizējamā laika posmā ir neliels, tomēr laikā no 2009. līdz 2012.gadam BPV palielinājusies divas reizes. (No šī pasākuma rezultātu analīzes tika izslēgts viens klients ar lielu BPV samazinājumu, turklāt projekta summa pret neto apgrozījumu šim klientam ir neliela). Minētā situācija tūrisma uzņēmumos liecina par 2009.g. krīzes ietekmi, no kuras šīs nozares uzņēmumi atguvušies lēnāk nekā pārējie. No 15 analizētajiem uzņēmumiem BPV palielinājums ir tikai sešos.

Papildus BPV visā periodā tiek aprēķināta, no katra gada BPV, sākot ar 2008.gadu, atņemot 2007.gada rezultātu (tā iegūstot katra gada papildus BPV), un iegūto summējot. Tādā veidā iegūts, ka papildus BPV pārskata periodā (2008.-2012.g.) analizējamiem uzņēmumiem ir 3.1.2. (3.1.1.) pasākumā EUR 7.4 milj., bet 3.1.3. pasākumā - EUR 0.05 milj. Jāuzsver, ka iegūtais rezultāts ir attiecināms tikai uz apkopojumā ietvertajiem, nevis visiem projektiem. Tādēļ šīs BPV izmaiņas tiek salīdzinātas ar publisko finansējumu, kas izmaksāts analizējamiem uzņēmumiem: tie ir EUR 6.95 milj. 3.1.2. (3.1.1.) pasākumā un EUR 1.0 milj. 3.1.3. pasākumā. Rezultātā iegūstam, ka 3.1.2. (3.1.1.) pasākumā katrs publiskā atbalsta EUR devis BPV kāpumu 2008.-2012.gadu periodā vidēji par 1.1 EUR, bet 3.1.3. pasākumā – tikai par 0.05 EUR. Apakšpasākumu dalījumā salīdzinoši ienesīgākais bijis 3.1.2. (3.1.1.)/2 (dažādošana), kas ienesis 2.99 EUR uz katru publiskās naudas EUR, kaut tieši šajā apakšpasākumā aktivitāte ir vismazākā (ņemot vērā atbalsta apjomu). Grafiski tas attēlots 4.15.attēlā.

4.15.attēls. Papildus iegūtās BPV 2008.-2012.gados un izmaksātā publiskā atbalsta salīdzinājums (tūkst.EUR), papildus BPV uz 1 EUR izmaksātā atbalsta apakšpasākumos (uzņēmumos, kas saņēmuši atbalstu līdz 2010.gada beigām)

Avots: Autoru aprēķins, izmantojot VID datus

Ja pieņem, ka tādas pašas rezultātus sasniegtu arī pārējie uzņēmumi, kas atbalstīti attiecīgajos pasākumos, tadā gadījumā katrs EUR publiskā atbalsta šajos pasākumos sniegtu 0.93 EUR papildus BPV, līdz ar to kopējā papildus pievienotā vērtība abos pasākumos kopā pārsniegtu EUR 100 milj., kas vairākkārt pārsniedz plānoto EUR 35.9 milj. Lai gan objektīvi vērtējot, tas nav īpaši daudz, ja salīdzinām ar kopējo investīciju apjomu, kas ieguldīts šajos pasākumos (nepilni EUR 300 milj. – 4.5.tabula).

4.3.6. Atbalstīto nozaru struktūra LAP 2007-2013 3.1.2. (3.1.1.) un 3.1.3. pasākumos

Nozares, kurā realizēts projekts, ir grupētas atbilstoši LAD datu bāzē apkopotajai informācijai atbilstoši NACE klasifikācijai. Projektos uzrādīto nozaru un darbības jomu klāsts ir ļoti plašs, tādēļ apkopojumā uzrādītas tikai biežāk izplatītās (kurās projektu skaits ir vismaz 12 vai publiskais finansējums pārsniedz EUR 1 milj.). No 4.9.tabulā veiktā apkopojuma redzam, ka šādu nozaru skaits pārsniedz 20 (taču pavisam uzrādīto nozaru skaits atbilstoši NACE 4 zīmju klasifikācijai sasniedz aptuveni 150). Atsevišķām nozarēm (enerģijas ražošana, tūrisms) uzrādīts tikai 2 zīmju kods. Visvairāk projektu realizēts tūrismā, būvlaukuma sagatavošanā un kurināmā ražošanā, taču visvairāk finansējuma, kā iepriekš norādīts, izmaksāts enerģijas ražošanas projektiem. Būtiski ir ar kokapstrādi un mežizstrādi saistītie projekti – šādu projektu skaits, neskaitot kurināmā ražošanu, sasniedz aptuveni 270. Nozīmīgi daudz ir projektu, saistītu ar automobiļu apkopi un remontu.

No darbavieta radīšanas viedokļa (izmaksas uz jaunradīto darbavieta skaitu) vislabvēlīgākie ir projekti, kas saistīti ar kokapstrādes, mēbeļu ražošanas attīstību u.tml. – šādos projektos izmaksātais publiskais finansējums uz jaunradīto darbavieta ir aptuveni EUR 30 000. Līdzīgs līmenis ir automobiļu apkopes un remonta nozarē.

Nedaudz augstāks (ap EUR 40 000) šis rādītājs ir tūrismā un kurināmā ražošanā, vēl augstāks – projektos, kas saistīti ar būvniecību, bet visaugstākais – enerģijas ražošanā.

4.9.tabula. LAP 2007-2013 3.1.2. (3.1.1.) un 3.1.3. projektu dalījums atkarībā no projektu nozares (NACE)

Nozares nosaukums (NACE)	NACE 2.red. kods	Realizēto projektu skaits	Izmaksātais publ.fin. tūkst.EUR	Jaunradīto darbavietu skaits	Izmaks. finans. uz darbavietu, tūkst. EUR
Ainavu veidošanas un uzturēšanas darbības	81.30.	28	1 041	22	47
Automobiļu apkope un remonts	45.20.	70	1 907	67	28
Būvlaukuma sagatavošana	43.12.	149	10 228	133	77
Ceļu un maģistrāļu būvniecība	42.11.	12	1 163	19	61
Cita veida tīrīšanas darbības	81.29.	21	762	25	30
Citu dzīvnieku audzēšana	01.49.	31	1 226	25	49
Citu mēbeļu ražošana	31.09.	22	495	25	20
Elektroenerģijas ražošana	35.11.	16	1 431	10	143
Enerģijas ražošana	35.	41	45 391	101	449
Grants un smilts karjeru izstrāde	08.12.	28	2 540	36	71
Iekārtu remonts	33.12.	16	557	10	56
Koka taras ražošana	16.24.	23	862	17	51
Kurināmā ražošana	dažādi	113	6 206	141	44
Mežizstrāde	02.20.	29	1 240	33	38
Mežkopība un citas mežsaimniecības darbības	02.10.	21	101	2	51
Mežsaimniecības palīgdarbības	02.40.	58	419	6	70
Namdaru un galdniecības izstrādājumu ražošana	16.23.	42	1 482	49	30
Pārējo koka izstrādājumu ražošana	16.29.	37	1 480	56	26
Restorānu un mobilo ēdināšanas vietu pakalpojumi	56.10.	12	454	16	28
Tūrisms	55.	227	5 716	147	39
Ūdensapgādes sistēmu būvniecība	42.21.	16	1 097	20	55
Zāģēšana, ēvelēšana un impregnēšana	16.10.	82	4 209	138	31

Avots: Autoru apkopojums no LAD datu bāzes

Tajā pašā laikā projekti ir realizēti arī daudzās citās nozarēs, tomēr to starpā trūkst t.s. jauno nozaru - IT, attālinātais darbs u.c. Iespējams, šo nozaru pārstāvji neizmanto LAP savu ieceru realizācijai. Samērā maz projektu ir pakalpojumu nozarēs, tai skaitā veselība, izglītības atbalsts u.c. Veiktā analīze rāda, ka ņemot vērā darbavietu radīšanas lielo nozīmi lauku apdzīvotības saglabāšanai un sekmēšanai, kā prioritārs būtu izvirzāms to nozaru atbalsts, kurās publiskais līdzfinansējums uz radīto darbavietu ir mazāks, un kuras ir vajadzīgas lauku iedzīvotājiem (veicina infrasatruktūras attīstību, sniedz vajadzīgos pakalpojumus utt.). Šos secinājumus papildina fokusa grupas diskusijas rezultāti, kas analizēti 4.5.sadaļā.

4.4. Citu ES fondu pieejamība un izmantošana uzņēmējdarbības attīstībai laukos

Saskaņā ar pētījuma darba uzdevumu šajā sadaļā ir analizēta ES fondu, izņemot ELFLA, pieejamība un izmantošana uzņēmējdarbības attīstībai laukos. Lauku teritorijām kopumā ir raksturīgi trūkumi, kuri ir izklāstīti iepriekš veikto pētījumu apskatā. Tie samazina lauku teritoriju pievilcību uzņēmējdarbības veikšanai nozarēs, kurās nav svarīga tieša piekļuve lauku teritorijās esošajiem dabas resursiem (lauksaimniecības zemei, mežiem, derīgajiem izrakteņiem u.c.). Lai kompensētu šos lauku teritoriju uzņēmējdarbības vides trūkumus, ELFLA lauku atbalsta pasākumos, salīdzinot ar citiem nozīmīgākajiem fondiem, pretendenti piesaisti veicina augstāka atbalsta intensitāti, lauku uzņēmējiem saprotamu atbalsta formu piedāvājums, vienkāršāks pieteikšanās process un atbalsta pretendenta ērtāka projekta administrēšana, kā arī būtiskas priekšrocības tieši lauku teritorijā īstenojamiem projektiem.

Neskaitot ELFLA, nozīmīgākie ES fondi nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības veicināšanai laukos bija ERAF un ESF. ERAF mērķis ir veicināt sociālās un ekonomiskās kohēzijas pastiprināšanos, samazinot reģionālās atšķirības. ESF mērķis ir veicināt nodarbinātību ES dalībvalstīs, novērst visu veidu diskrimināciju un nevienlīdzību darba tirgū, kā arī attīstīt cilvēkresursus un veicināt informācijas sabiedrības izveidi. Citu ES fondu atbalsta pasākumos, piemēram, ERAF pasākumā „Augstas pievienotās vērtības investīcijas” nav paredzētas nozīmīgas priekšrocības lauku teritorijās īstenojamiem projektiem.

4.4.1. Atbalsts ieguldījumiem sīko un mazo komersantu attīstībā īpaši atbalstāmajās teritorijās

Tā kā atbalsts šajā ERAF aktivitātē bija paredzēts īpaši atbalstāmajās teritorijās esošajiem mazajiem komersantiem, šis pasākums bija lielā mērā vērsts uz lauku teritoriju uzņēmējdarbības attīstību. Nozīmīgākais projektu atlases kritērijs šajā aktivitātē bija teritorijas attīstības indekss (lielāks atlases punktu skaits tika piešķirts projektiem, kuru īstenošanas vietai ir zemāks TAI). Maksimālā atbalsta intensitāte aktivitātē bija 50% pierobežas pagastos (pārējos – 40%), un atbalstāmās izmaksas ietvēra būvprojektu izstrādi, iekārtu iegādi, būvniecību, programmatūras, licenču un patentu iegādi. Viens komersants aktivitātē varēja saņemt publisko atbalstu līdz 99 tūkst. EUR apmērā. Pieteikšanās nepieciešamo dokumentu skaits bija neliels. Rezultātā atbalsta pretendenti pieprasīta atbalsta apjoms gandrīz 10 reizes pārsniedza pieejamo publisko finansējumu un īstenots 101 projekts, izmaksājot publisko atbalstu 7.6 milj. EUR apmērā. 2014.-2020. gada plānošanas periodā nav paredzēts īstenot šāda veida aktivitāti.

Vairāk nekā puse (52%) projektu attiecināmo izmaksu bija paredzētas projektos, kuru realizācijas vieta bija lauku teritorijā, 29 novados. Nozīmīgākais investīciju apjoms, vērtējot pēc projektu, par kuru realizāciju noslēgts līgums, attiecināmo izmaksu summas (4. pielikums) paredzēts Rēzeknes novadā (20.7%), Daugavpils novadā (8.9%), Madonas novadā (7.4%) un Kuldīgas novadā (7.3%). Šī sadalījuma izveidē noteicošie faktori bija administratīvi teritoriālās vienības attīstības indekss, jo zemākas tā vērtības sniedza būtiskas priekšrocības savstarpējā projektu konkurencē, kā arī uzņēmējdarbības videi teritorijā. Aktivitāte sniedza ieguldījumu tieši mazo uzņēmumu attīstībā lauku teritorijās, kuri veic nelauksaimniecisko uzņēmējdarbību. Ir svarīgi, lai 2014.-2020. gada plānošanas periodā būtu iespējas saņemt atbalstu investīcijām nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības veikšanai gan sīkajiem, gan mazajiem lauku uzņēmumiem.

4.4.2. Augstas pievienotās vērtības investīcijas

Viena no finansiāli nozīmīgākajām uz uzņēmējdarbības attīstību vērstajām ERAF aktivitātēm, kurā atbalsts tiek piešķirts Latvijas teritorijā neatkarīgi no īstenošanas vietas. Aktivitātes nosacījumi ir tikuši mainīti, īstenojot vairākas kārtas, taču atbalsta forma ir bijusi pievilcīga un saprotama atbalsta saņēmējiem – atbalsts ir ticis piešķirts ieguldījumiem pamatlīdzekļos (būvniecībā, iekārtās, kredītiestādes garantijas izmaksu segšanai). Atsevišķās kārtās ir piedāvāta atšķirīga atbalsta intensitāte 35-45% apjomā. Aktivitāte ir orientēta uz uzņēmumiem, kuros tiek radīta augsta pievienotā vērtība uz vienu darbinieku gadā, ir adekvāts pašu kapitāla nodrošinājums, projekti tiek īstenoti prioritārās tautsaimniecības nozarēs; uzņēmumi ir eksportspējīgi un spēj pierādīt ilgtspēju un pētniecības un attīstības kapacitāti.

Pieteikšanās un projekta realizācija aktivitātē ir darbietilpīga un komplicēta, taču tā dod iespēju saņemt nozīmīgu atbalstu lielu projektu realizācijai, tostarp lauku teritorijās. Kopumā aktivitātē ir noslēgts 101 līgums, pabeigti 17 projekti un izmaksāts publiskais finansējums 49 milj. EUR apjomā, taču kopumā plānots izlietot publisko finansējumu 201 milj. EUR apjomā. 2014.-2020. gada plānošanas periodā nav paredzēts īstenot šāda veida aktivitāti. Rēķinot pēc noslēgto līgumu attiecināmajām izmaksām, 33% finansējuma ir paredzēti lauku teritorijās īstenojamajiem projektiem. Kopumā ir noslēgti līgumi ar 30 dažādiem atbalsta pretendentiem, kuri projektus realizējuši vai realizē lauku teritorijās 19 novados. Būtiska daļa šo projektu, vērtējot pēc attiecināmo izmaksu īpatsvara (45% attiecināmo izmaksu), tiek realizēti Rīgai tuvējos Stopiņu, Babītes un Mārupes novados (4. pielikums). Projekti tiek īstenoti vai ir pabeigti dažādās apstrādes rūpniecības jomās: kokapstrādē, kurināmā ražošanā, būvmateriālu ražošanā, metālapstrādē, gaļas, dārzeņu pārstrādē, ķīmiskajā rūpniecībā, elektronikas komponentu ražošanā. 2014.-2020. gada plānošanas periodā nav paredzēts īstenot šāda veida aktivitāti.

4.4.3. Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde – atbalsts jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešanai ražošanā

Finansiāli ietilpīga ERAF aktivitāte, kurā atbalsts tiek piešķirts sākotnējiem ieguldījumiem iekārtās, kā arī nemateriālajiem ieguldījumiem patentos un licencēs, kuras nepieciešamas jauna produkta vai tehnoloģijas ieviešanai ražošanā. Maksimālā atbalsta intensitāte sīkajiem, mazajiem un vidējiem komersantiem ir 35%, lielajiem – 25%. Vienai projekta iesniedzēja saistīto personu grupai maksimāli pieļaujamais publiskais finansējums aktivitātē ir 498 tūkst. EUR. Atlases kritēriji savstarpējā projektu konkurencē sniedz nozīmīgākās priekšrocības tiem projektiem, kuriem ir augstāka inovācijas pakāpe, kuri atbilst prioritārajām nozarēm, kuru iesniedzēja saistīto personu grupai ir liels apgrozījums vai pierādāms realizācijas tīkls, kā arī, ja projekta īstenošanas nozarē valstī ir augsta eksporta intensitāte.

No aktivitātē pieejamā kopējā publiskā finansējuma 38 milj. EUR apjomā par 108 realizētajiem projektiem ir izmaksāti 33 milj. EUR. No kopējām 116 noslēgto līgumu attiecināmajām izmaksām 26% ir paredzēti projektu īstenošanai lauku teritorijās projektiem būvmateriālu, mēbeļu, dārzeņu pārstrādes, metālapstrādes un ķīmiskajā rūpniecībā. Kopumā noslēgts 31 līgums par projektu realizāciju lauku teritorijās ar 30 atbalsta pretendentiem. Projektu realizācijas vietas ir 19 novados, tostarp 25.3% plānoto projektu attiecināmo izmaksu ir plānots ieguldīt novados, kas tieši robežojas ar Rīgas pilsētas teritoriju (4. pielikums). Projektam pieejamais publiskā finansējuma apjoms šajā aktivitātē bija mazāks, tādēļ varēja piedalīties atbalsta pretendenti ar mazāk finansiāli

ietilpīgiem projektiem. Administratīvais slogs projekta ciklā bija līdzīgs kā aktivitātē „Augstas pievienotās vērtības investīcijas”. Tādēļ, kaut arī atsevišķi pretendenti realizēja projektus gan vienā, gan otrā aktivitātē, jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešanas ražošanā aktivitātē projektus īstenoja lielākā mērā vietēja kapitāla mazie un vidējie lauku uzņēmumi.

4.4.4. Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai

Programmu realizē VAS „Latvijas Attīstības finanšu institūcija ALTUM”, un tā sniedz palīdzību iedzīvotājiem, kas vēlas uzsākt komercdarbību vai pašnodarbinātību, jaunajiem uzņēmējiem, kā arī pieredzējušiem uzņēmējiem, kuri vēlas dibināt uzņēmumu citā darbības jomā. Atbalsta programmā var saņemt konsultācijas biznesa plāna sagatavošanā, realizācijā, apmācības, kā arī aizdevumu un procentu likmju subsīdijas. Kopš 2009. gada atbalstu programmā ir saņēmuši vairāk nekā 1 100 uzņēmumu, no tiem 40% Rīgā, kuriem izsniegti kredīti vairāk nekā 19 milj. EUR apmērā. Vislielākais projektu skaits atbalstīts apstrādes rūpniecībā, mazumtirdzniecībā, profesionālo, transporta un uzglabāšanas, kā arī zinātnisko un tehnisko pakalpojumu jomā.

4.4.5. Citi atbalsta pasākumi lauku uzņēmējdarbības attīstībai

Pieejamo aktivitāšu klāsts, kurās ir iespējams saņemt ES fondu atbalstu, ir ļoti plašs, taču atsevišķi ir apskatītas tikai tās, kas ir bijušas nozīmīgākās 2007.-2013. gada plānošanas periodā. Turklāt ir jāmin tādi pasākumi kā „Atbalsts nodarbināto apmācībām komersantu konkurētspējas veicināšanai – atbalsts partnerībās organizētām apmācībām”, „Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde”, „Ārējo tirgu apgūšana – ārējais mārketingss”, „Klasteru programma” un „Biznesa inkubatori”. Atsevišķi lauku uzņēmumi ir guvuši labumu, saņemot atbalstu šajās programmās. Piemēram, Gaujas Nacionālā parka tūrisma klasterī atbalstu ir saņēmuši tūrisma nozares uzņēmumi, savukārt biznesa inkubatoros atbalstu ir saņēmuši lauku uzņēmumi, jo nepastāv obligāts nosacījums atbalsta saņēmējiem atrasties pilsētās esošajās biznesa inkubatoru telpās.

No ES fondu pieejamā atbalsta analīzes var secināt, ka citu fondu un ELFLA atbalsts ir savstarpēji papildinošs. Tomēr citos ES fondos nav atbalsta pasākumu, kuru mērķis būtu tieši lauku uzņēmējdarbības attīstība. Lauku uzņēmējiem finansiāli nozīmīgākajos citu ES fondu atbalsta pasākumos¹ apstiprināto nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības projektu kopējās attiecināmās izmaksas pārsniedz 176 milj. EUR (skat. 4.10. tabulu).

Turklāt šīs izmaksas vēl pieaugs, jo nav ietverti dati par vienu kārtu pasākumā „Augstas pievienotās vērtības investīcijas”, kuras projekti pētījuma veikšanas laikā tika vērtēti.

Vairāk nekā puse atbalsta, vērtējot pēc attiecināmo izmaksu īpatsvara. 4.10. tabulā raksturotajos pasākumos tiks piesaistīti tieši 3. kategorijas novadiem, kuri atrodas ekonomiski labvēlīgākā situācijā. Nav publiski pieejami dati, kas ļautu izvērtēt šo projektu ietekmi, bet realizēto projektu attiecināmo izmaksu kopsumma, kā arī pasākuma „Augstas pievienotās vērtības investīcijas” izteiktā mērķa orientācija norāda uz iespējamu būtisku pienesumu lauku uzņēmējdarbības attīstībai.

---

¹ Augstas pievienotās vērtības investīcijas, Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde – atbalsts jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešanai ražošanā Un Atbalsts ieguldījumiem sīko un mazo komersantu attīstībā īpaši atbalstāmajās teritorijās

4.10. tabula. Apstiprināto projektu attiecināmās izmaksas projektiem, kuru īstenošanas vieta ir lauku teritorija, nozīmīgākajos citu ES fondu pasākumos, 2007.-2014. g.

Pasākums	1. kategorijas novados, tūkst. EUR	2. kategorijas novados, tūkst. EUR	3. kategorijas novados, tūkst. EUR	Kopā, tūkst. EUR
Augstas pievienotās vērtības investīcijas	46 835	2 463	90 415	139 713
Atbalsts ieguldījumiem sīko un mazo komersantu attīstībā īpaši atbalstāmajās teritorijās	3 851	2 304	0	6 155
Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde – atbalsts jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešanai ražošanā	9 709	11 549	9 143	30 403
Kopā	60 395	16 317	99 559	176 272

Avots: LIAA

2014.-2020. gada plānošanas periodā paredzētie ERAF un ESF pasākumi konkurētspējas veicināšanai ir aizdevumi, biznesa inkubatori, industriālo zonu un telpu attīstība, klasteru programma, atbalsts ārējo tirgu apguvei, nodarbināto apmācības, tūrisma mārketingi. Pētniecības un attīstības veicināšanai savukārt ir plānots atbalstīt kompetences centrus, ieviest inovācijas vaučeris, atbalstīt tehnoloģiju pārneses sistēmu, tehnoloģiju inkubatorus, piedāvāt agrīnās stadijas riska kapitālu un realizēt inovācijas motivācijas programmu. Nav plānots īpašu uzmanību pievērst lauku uzņēmējdarbības attīstībai, un var izteikt pieņēmumu, ka piedāvātās atbalsta formas ir samērā jaunas un svešas lauku uzņēmējiem. Tādēļ vismaz plānošanas perioda sākumposmā no citām programmām gūtais labums lauku uzņēmējiem var samazināties, un šajā jomā svarīgākais būs atbalsts no ELFLA.

4.5. Fokusa grupas diskusijas rezultāti

Piedaloties 7 esošiem un potenciālajiem lauku uzņēmējiem, izmantojot fokusa grupas diskusiju metodi, tika iegūti diskusijas dalībnieku viedokļi par līdzšinējo LAP 2007-2013 atbalstu nelauksaimnieciskajai uzņēmējdarbībai, kā arī nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstības perspektīvām laukos. Fokusa grupas dalībnieku raksturojums, kā arī citi ar diskusijas organizāciju saistītie aspekti ir aprakstīti 3. pielikumā. Šajā apakšnodaļā ir izklāstīts diskusijas rezultātu apkopojums atbilstoši tajā apskatītajiem jautājumiem.

Vai redzat nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstības iespējas savā novadā?

Lai lauku teritorijās attīstītos nelauksaimnieciskā uzņēmējdarbība, lauku uzņēmēji kā svarīgu faktoru saskata valsts nodrošinātu labvēlīgu uzņēmējdarbības vidi. Uzņēmēji kā nozīmīgus uzņēmējdarbības attīstības iespējas ietekmējošus faktorus diskusijā apskatīja arī tādus, kurus nevar ietekmēt, piemēram, tuvums nozīmīgiem attīstības centriem, vietējo dabas resursu esamība. Katrā novadā šie faktori atšķiras, līdz ar to ir atšķirības vietējās ekonomikas esošajā un perspektīvajā struktūrā.

Fokusa grupas dalībnieku vairākums pauda viedokli veidā, kas liecināja par uzņēmējdarbības iespēju esamību novados, kurus tie pārstāvēja. Taču tiek uzskatīts, ka daudzi faktori šobrīd traucē uzņēmējdarbību attīstīt. Kā svarīgākais, kam pievienojās

praktiski visi diskusijas dalībnieki, tika minēts darbaspēka trūkums. Turklāt vairāki dalībnieki, kas bija no dažādiem Latvijas reģioniem, uzsvēra, ka t.s. „simtlatnieku” programma (NVA un pašvaldību projekts „Algotie pagaidu sabiedriskie darbi pašvaldībās”) būtiski samazina jau tā ierobežoto darbaspēka piedāvājumu lauku teritorijās. Tika secināts, ka šī „simtlatnieku” programma faktiski bremsē uzņēmējdarbības attīstības iespējas tādos pasākumos kā „Uzņēmumu radīšana un attīstība”. Uzņēmēji norādīja, ka, līdzīgi kā pirms ekonomiskās krīzes, veidojas situācija, kad nedaudzie lauku teritorijās pieejamie darbinieki pieprasa nesamērīgi augstu atalgojumu, piemēram, vienkāršās profesijās virs 1 000 EUR pēc nodokļu nomaksas.

Kā uzņēmējdarbības attīstību traucējoši faktori tika minēti liels administratīvais slogs, kuram tiek pakļauti lauku uzņēmēji, slikta infrastruktūra, neviennozīmīga normatīvo aktu interpretācija, darbaspēka kvalifikācijas trūkums, atšķirības pašvaldību attieksmē pret uzņēmējiem, sarežģīts atbalsta saņemšanas process.

Tomēr viens no diskusijas dalībniekiem pieminēja, ka, attīstot karjeru izstrādī, ir saskāries ar pārsteidzoši plašu kvalificēta darbaspēka piedāvājumu lauku teritorijā. Tas ir saistīts ar lauksaimniecības speciālistu iemaņām strādāt ar tehniku, kuras ir noderīgas arī nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības nozarēs. Tas nozīmē, ka mainoties lauku ekonomikas struktūrai, atsevišķas nelauksaimniecības nozares dažās profesijās darbaspēka deficītu var neizjust.

Ko nepieciešams darīt, lai ar LAP atbalstu piesaistītu aktīvus cilvēkus darbībai lauku teritorijās?

Diskusijas dalībnieks no IT nozares puda viedokli, ka Latvijas pakalpojumi programmatūras izstrādē un tās atbalsta funkciju veikšanā ir globāli konkurētspējīgi, jo salīdzinājumā ar attīstītajām rietumvalstīm algas ir zemākas, kvalifikācija augsta un darba kultūra ir pieņemamāka nekā zemo izmaksu valstīs pastāvošā. Šobrīd 4G internets un citi risinājumi sniedz iespēju arī lielā daļā lauku teritoriju izveidot IT nozares uzņēmumus, kas nebūtu atkarīgi no vietējā tirgus un kuros nodarbināto atalgojums būtiski pārsniegtu tradicionālajā lauku ekonomikā esošo. Jaunās ekonomikas nozaru pārstāvji, kuri novērtē lauku dzīves priekšrocības, varētu būt vērtīgs papildinājums vietējo kopienu sociālajam kapitālam un ienest nozīmīgus nodokļu ieņēmumus pašvaldībām.

Arī apstrādes rūpniecībā šobrīd paveras iespēja ražot dažādus individualizētus, augstas pievienotās vērtības izstrādājumus un caur globālajām interneta platformām (Ebay, Amazon, Etsy u.c.) un savu mājas lapu pārdot tos pasaules tirgū. Preces var nosūtīt pa pastu no vietējās pasta nodaļas lauku teritorijā. Eksistē veiksmīgi šādas darbības piemēri amatniecības jomā, tostarp Priekuļos izveidotais uzņēmums „Autine”, kurā cirvjus, nažus un citus dzelzs darbarīkus kaļ pēc tradicionālas metodes un eksportē uz ASV, Ķīnu, Jaunzēlandi un citām valstīm. Klienti ir galvenokārt amatnieki visā pasaulē, kas liek lietā roku darbu, un tam ir vajadzīgi augstas kvalitātes darba rīki.

Jaunās ekonomikas nozaru pārstāvju redzesloks bieži ir plašs, globāls. Ir iespēja izvēlēties strādāt kādā Latvijas pilsētā, laukos, taču nav īpašu barjeru strādāt arī ārvalstīs, piemēram, AAE. Tādēļ lemjot par labu uzņēmuma izveidei laukos IT jomā tiktu skatīts, vai tuvumā ir kāda augstākā mācību iestāde, no kuras piesaistīt cilvēkresursus (tādas varētu būt arī reģionālās augstskolas). Tiktu vērtēts autoceļu stāvoklis, vides kvalitāte, iespējas skolot bērnus, pakalpojumu pieejamība. Tādējādi iespējas piesaistīt cilvēkus jaunās ekonomikas nozarēs ir lielākas tuvāk attīstības centriem. Tas gan neizslēdz iespējas piesaistīt zaļi domājošus jauno nozaru uzņēmējus, kuriem nav augstas patēriņa kultūras diktētas prasības, arī attālākām lauku teritorijām.

Diskusijas dalībnieki ieteica arī citus pasākumus, kuri varētu piesaistīt aktīvus cilvēkus darbībai lauku teritorijās. Piemēram, mazajiem un mikrouzņēmumiem lauku teritorijās varētu piedāvāt ieviest fiksētos nodokļus, kuri būtiski samazinātu birokrātisko slogu. MUN ir šāds piemērs, taču tas ir izdevīgs tikai daļā gadījumu un nav piemērots daudzām lauku uzņēmējdarbības nozarēm. Varētu lielāka uzmanība tikt pievērsta jauno uzņēmēju apmācībai, kompleksam atbalstam šiem uzņēmējiem nelauksaimniecisko darbību uzsākšanai. Tāpat tika ieteikts nodrošināt, lai pašvaldībās būtu pieejami pirmsskolas izglītības pakalpojumi, nebūtu rindas šī pakalpojuma saņemšanai.

Kas ir mudinājis pieteikties LAP 3. ass atbalstam 2007-2013. gadu periodā?

Uzņēmēji atzina, ka ir pieteikušies, jo tas ir bijis finansiāli izdevīgi, kā arī ir bijusi pretimnākoša attieksme no LAD darbiniekiem. LAP 2007-2013 radīja iespējas iegādāties modernu un jaudīgu tehniku, kamēr bez atbalsta uzņēmums būtu no saviem resursiem radis iespēju iegādāties tikai lietotu tehniku.

Kā viens no pieteikšanās iemesliem tika minēts arī pievilcīgā atbalsta intensitāte, kura sasniedza pat 70%. Tomēr diskusijas dalībnieki atzina, ka būtu pieticis ar 50% atbalsta intensitāti, 40% tiek uzskatīti par minimālo intensitāti, lai atbalsts radītu interesi. Tātad var secināt, ka intensitāte varēja atsevišķās kārtās būt zemāka un tiktu sasniegti tie paši rezultāti. Jautāti, vai vismazāk attīstītajos novados tomēr nevajadzētu saglabāt īpaši augstu atbalsta intensitāti, diskusijas dalībnieki atbildēja noraidoši. Tas, diskusijas dalībnieku skatījumā tikai pievilinātu „shēmotājus”, bet nopietnai, ne uz pastāvīgu atbalsta saņemšanu orientētai uzņēmējdarbībai pietiktu ar 50% .

Atsevišķi diskusijas dalībnieki uzsvēra, ka no LAP saņemtais atbalsts ir sniedzis iespēju paplašināt un dažādot saimniecisko darbību. Tādēļ ir uzlabojušies saimnieciskās darbības rezultāti. Ja iepriekš bijis jādromā par uzņēmuma likvidēšanu, jo ilgstoši ir ciesti zaudējumi, tad šobrīd uzņēmums strādā ar peļņu.

Kādas perspektīvās nozares saskatāt?

Diskusijas dalībnieki par perspektīvākajām nozarēm uzskata tās, kuras ir saistītas ar lauku teritorijās esošajiem dabas resursiem – lauksaimniecības zemes, meži, ūdenskrātuves, derīgie izrakteņi. Papildus tam pozitīvas perspektīvas tiek saskatītas tādās jomās kā kulinārais tūrisms, ar videi draudzīgām attieksmēm un „zaļo domāšanu” saistītiem pakalpojumiem un precēm, piemēram, ārstnieciskajiem augiem un dabiskiem uztura bagātinātājiem. Kā perspektīvas tiek minētas arī ieguves rūpniecība, privātā pirmsskolas izglītība, IT joma.

Ko vēl valsts vai pašvaldība varētu darīt, lai attīstītu nelauksaimniecisko uzņēmējdarbību laukos?

Būtu nepieciešams ierobežot lauku uzņēmējdarbībai nedraudzīgo rīcību no valsts monopoluzņēmumu puses, tostarp kā nedraudzīgākie rīcības piemēri tika minētas AS „Latvenergo” ļoti augstās infrastruktūras izveides izmaksas un birokrātiskais process, kā arī VAS „Latvijas Valsts meži” izvirzītie nosacījumi, kas ierobežo neliela lauku gatera iespējas izmantot meža resursus, piedaloties izolēs.

Lauku teritorijās mazajiem uzņēmumiem, saskaņā ar diskusijas dalībnieku pausto viedokli ir raksturīgs zemāks mehanizācijas un automatizācijas līmenis, kas padara tiem ļoti apgrūtināšu iespēju samaksāt darbaspēka nodokļus. Tādēļ uzņēmēji izteica priekšlikumu samazināt šo nodokļu slogu mazajiem lauku uzņēmumiem, kaut arī tas, protams, nav vienīgais risinājums. Iespējams, piemēram, ražot augstākas pievienotās vērtības produktus.

Diskusijas dalībnieki minēja gadījumus, kad LAD pieteikumu vērtēšanas procedūras ir aizņēmušas ļoti ilgu laiku. Piemēram, projekta vērtēšana lauku tūrisma atbalstam par attiecināmo izmaksu summu 6-8 tūkst. EUR aizņēma 5-6 mēnešus, ieskaitot papildus informācijas pieprasījumu.

Kā apgrūtinājums tika uztverta nepieciešamība vairākkārt sniegt dažādām LAD nodaļām skaidrojumus maksājuma pieprasījuma izvērtēšanas laikā, vairākkārt braukt uz Rīgu aizņemtākajā darba laikā ar lielu dokumentu daudzumu, lai dažādiem cilvēkiem skaidrotu apstākļus. Tika ierosināts izvērtēt iespēju visus nepieciešamos dokumentus iesniegt vienā reizē jebkurā LAD struktūrvienībā, lai taupītu uzņēmēju laiku.

4.6. Atbildes uz jautājumiem

1. jautājums. Kas ir sniedzis vislielāko atdevi darbavietu radīšanā (nozare, apakšnozare)?

Nodarbināto skaits Latvijas laukos laikposmā no 2008. līdz 2013. gadam saskaņā ar LR CSP datiem ir samazinājies par 43.7 tūkst. EUR, jeb par aptuveni 14%. Lielākais skaita samazinājums absolūtā izteiksmē tika novērots lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zivsaimniecībā (-13.9 tūkst.), būvniecībā (-12.3 tūkst.), valsts pārvaldē un aizsardzībā, obligātajā sociālajā apdrošināšanā (-8.3 tūkst.). Savukārt nodarbināto skaita pieaugums attiecīgajā laikposmā lauku teritorijās tika novērots tikai finanšu, apdrošināšanas, zinātnisko un administratīvo pakalpojumu, operāciju ar nekustamo īpašumu nozarēs (+7.9 tūkst.) un transporta, uzglabāšanas, informācijas un komunikāciju tehnoloģiju jomā (+0.3 tūkst.). Nodarbināto skaits nozaru un apakšnozaru sadalījumā nav pieejams par katru novadu atsevišķi.

Savukārt ELFLA sniegtā atbalsta atdeve darbavietu radīšanā neluksaimnieciskās uzņēmējdarbības jomās lauku teritorijās salīdzinoši lielāka (ņemot vērā ieguldītās investīcijas) ir bijusi kokapstrādes rūpniecībā, kā arī tūrismā un kurināmā ražošanā. Tomēr redzams ir tas, ka darbavietu samazinājums lielākajā daļā lauku teritoriju ir straujš un īstenotie ELFLA un citu ES fondu pasākumi nav pietiekami efektīvi, lai kompensētu nodarbināto skaita samazinājumu. NACE 2. red. sadaļās K-N ietilpstošo nozaru nodarbināto skaita būtiskais pieaugums ir tikai nelielā mērā saistāms ar ELFLA atbalstu, jo to lielākā mērā nodrošina pieprasījuma pieaugums pēc apsardzes pakalpojumiem, darbaspēka meklēšanas un nodrošināšanas ar personālu pakalpojumiem kā ērta nodarbinātības risinājuma, un šie uzņēmējdarbības veidi netika atbalstīti.

2. jautājums. Kādi ir galvenie nosacījumi uzņēmējdarbības veicināšanai, ko var veicināt valsts/pašvaldība?

Balstoties uz iepriekš veikto, atskaitē skatīto ES mēroga pētījumu rezultātu analīzi, var secināt, ka galvenie nodarbinātību un attīstību virzošie faktori, kuru esamību, kā arī efektīvu un ilgtspējīgu uzturēšanu var veicināt valsts un pašvaldība, ir šādi: dabas resursi un vides kvalitāte, ekonomikas sektorālā struktūra, dzīves un kultūras kapitāla kvalitāte, infrastruktūra un pieejamība. Papildus šo nosacījumu esamībai par absolūti svarīgāko pētījumos tiek atzīta uzņēmējdarbības veicināšanu orientēta vide. Šī vide no vienas puses ietver esošo un potenciālo uzņēmēju prasmes un pārlicību ieviest savas idejas. Tā ir panākama, veicot apmācību pasākumus biznesa vadībā, inovāciju jomā, izmaiņu vadībā, lai attīstītu iedzīvotāju uzņēmējspējas, savstarpēja atbalsta instrumentu izveide un tehniskā atbalsta nodrošināšana. No otras puses uzņēmējdarbību veicinoša vide ietver tādus faktorus, kas mazākā mērā ir kontrolējami pašvaldības līmenī. Tie

ietver piekļuvi finansējumam, vietējo zināšanu izmantošanu politikas īstenošanā, kā arī plašākas kopienas izpratni un atbalstu uzņēmējdarbības aktivitātei.

Lauku uzņēmēju fokusa grupas diskusijas rezultāti liecina, ka valstij ir jāierobežo valsts monopoluzņēmumu aktivitātes, kas kavē lauku uzņēmējdarbību, piemēram, jāatvieglo un jāsaīsina birokrātiskais process uzņēmējdarbībai nepieciešamās infrastruktūras izveidē (Latvenergo elektrības pieslēgumi). Latvijas laukos īpaši svarīgs ir ceļu infrastruktūras sakārtotības jautājums, kurš ir gan valsts, gan pašvaldību kompetencē. Nozīmīgo darbaspēka trūkuma problēmu vēl jo vairāk saasina t.s. „simtlatnieku” programma, kura samazina darbaspēka pieejamību lauku uzņēmējiem. Tomēr šis jautājums ir diskutabls, jo ne vienmēr lauku uzņēmējiem nepieciešami tādi darbinieki, kas nodarbināti šajā programmā. Tāpat arī legāla uzņēmējdarbība kopumā tiek uzskatīta par aktivitāti, kas ir saistīta ar nepamatoti augstu administratīvo slogu.

Diskusijas un pētījumi (Cimdiņa & Raubiško, 2012) rāda, ka viens no nozīmīgākajiem atbalsta virzieniem laukos izvirzāms mazo lauku saimniecību atbalsts, sekmējot šo saimniecību aktivitātes nelauksaimniecības jomā. Tam nepieciešams ne tikai atbalsts investīcijām projektu veidā, bet arī piemērota nodokļu politika un samazināts administratīvais slogs, jo pašlaik mazajiem uzņēmējiem administratīvais slogs (ieskaitot dažādu valsts dienestu pārbaudes u.tml.) būtiski neatšķiras no lielajiem, taču to kapacitāte ir būtiski mazāka. Līdz ar to valsts politika bieži tiek atzīta par šķērslī mazajai uzņēmējdarbībai.

3. jautājums. Publiskā finansējuma nozīme (kur atbalsts bijis visnozīmīgākais un paliekošākais, uzņēmējdarbības virzieni?)

Veiktā LAP 2007-2013 3.1.2.(3.1.1.) un 3.1.3. pasākumu analīze rāda, ka sniegtais atbalsts gan bijis nozīmīgs atsevišķu aktivitāšu attīstībai, tomēr tā ietekme uz lauku uzņēmējdarbības attīstību kopumā vērtējama kā neliela.

Nozīmīgs atbalsts ir sniegts enerģijas ražošanai no atjaunojamiem energoresursiem, tomēr šī aktivitāte nav vērtējama viennozīmīgi, it īpaši ja tās rezultātā lauksaimniecības zemes tiek izņemtas no pārtikas produktu ražošanas, tāpat tiek paaugstināta zemes cena u.c. negatīvie efekti. Tajā pašā laikā labus rezultātus nodarbinātības veicināšanā uzrāda atbalsts kokapstrādes nozarēs, tajā skaitā zāģēšana, ēvelēšana un impregnēšana, namdaru un galdniecības izdīdējumu, citu koka izstrādājumu, kā arī mēbeļu ražošana u.c. No pakalpojumu nozarēm nozīmīgs atbalsts sniegts vienīgi tūrismam, kā arī automobiļu apkopei un remontam. Tūrisma nozare pārskata periodā bijusi salīdzinoši mazāk ienesīga, jo 2008.-2009.g.krīzes ietekmē nozīmīgi kritās vietējais pieprasījums.

4. jautājums. Kādi ir perspektīvie attīstības virzieni laukos darbavietu radīšanai, eksportspējīgu preču ražošanai?

Jaunu darbavietu radīšanā lielākās perspektīvas ES mērogā tiek saskatītas terciārā sektora nozarēs. Terciārā sektora nozaru attīstība ir spēcīga, daudzas valstis aptveroša tendence, kura atspoguļojas arī Latvijas nodarbināto sadalījuma pa nozarēm dinamikā. Sekundārā sektora nozarēs arī Latvijā ir attīstības potenciāls, ko parāda šo nozaru stabilizācija un attīstība pēc 2008. gada finanšu krīzes.

Arī Latvijā ir veikti pētījumi, kuros raksturota atšķirīgā situācija dažādos Latvijas reģionos. Atšķirīgās iespējas nosaka nepieciešamību mūsu valstī pielietot uz konkrētu vidi orientētu politiku. Piemēram, Dienvidlatgalei ir raksturīga mazpiesārņota mozaīkveida ainava, tās potenciālu veido cilvēkresursu zināšanas par ražošanu, kvalificēti inženieri, profesionalitāte, labas ražošanas tradīcijas, infrastruktūras

plānojums, lauksaimnieciskā teritorija un brīvas tirgus nišas ražošanas jomā (Čingule-Vinogradova, 2011). Tādēļ lielākas perspektīvas tiek saskatītas lauksaimniecībā, zivsaimniecībā, mežizstrādē, kokapstrādē, loģistikā, transporta pakalpojumos un bioloģijas zinātņu attīstībā. Arī Zemgale nav viendabīga, daļā no tās lauksaimniecības zemes kvalitatīvais novērtējums ir augstāks, turpretī citiem Zemgales novadiem savukārt raksturīgs augsts mežainums. Atkarībā no ekonomiski-ģeogrāfiskajiem faktoriem tiek ieteikts izvēlēties atšķirīgus saimniekošanas modeļus, nozares (Liscova, 2011).

Lauku uzņēmēji fokusa grupas diskusijā par perspektīvākajām nozarēm darba vietu radīšanā uzskata tās, kuras ir saistītas ar laukos esošajiem dabas resursiem – lauksaimniecības zemēm, mežiem, ūdenskrātuvēm, derīgajiem izrakteņiem. Par perspektīvām nozarēm tiek atzīts lauku tūrisms, ieguves rūpniecība, ar zaļo dzīvesveidu saistītas apstrādes rūpniecības nozares, piemēram, ārstniecisko augu preparātu, uztura bagātinātāju ražošana. Uzņēmēji iesaka piesaistīt lauku teritorijās arī jaunās ekonomikas nozares, tostarp uz eksportu orientētos IT uzņēmumus, kā arī atbalstīt privātās pirmsskolas izglītības iestādes, kas nodrošina darbavietas un ļauj vecākiem pilnvērtīgi iesaistīties darba tirgū.

Tā kā dažādās lauku teritorijās ir ievērojami atšķirīgi uzņēmējdarbību noteicošie faktori, vislabāko efektu nodrošinās atšķirīgu nozaru uzņēmumu attīstība. Nevar izvairīties dažas prioritārās nozares „no augšas”. Tad pastāvētu ievērojams risks, jo autors pieļauj, ka nozīmīgā daļā novadu neeksistē priekšnosacījumi šādu „prioritāru” nozaru uzņēmumu attīstībai, un atbalsta sadalījuma nevienmērība pieaugtu. Ir jāpiedāvā plašs atbalstāmo nozaru spektrs, un prioritāro nozaru izvēle atstājama novadu pašvaldību un vietējo rīcības grupu kā pilsoniskās sabiedrības viedokļa realizētāju kompetencē.

5. jautājums. Kam un kāds atbalsts ir nepieciešams?

Fokusa grupas diskusijas rezultāti liecina, ka šie uzņēmēji lielākā mērā interesējas nevis par īstermiņa atbalstu, kurš varētu pamudināt veikt privātās investīcijas, bet gan par uzņēmējdarbības vides nosacījumiem, kuri tos ietekmēs ilgākā laika periodā. Lauku uzņēmēji diskusijā pauda nepieciešamību samazināt nodokļus vai vismaz ar tiem saistīto laika patēriņu mazajiem un sīkajiem lauku uzņēmumiem. Tika ieteikts risinājums – ieviest fiksēto nodokli. Vēl lauku uzņēmējiem ir nepieciešams atbalsts valsts kontrolējošo institūciju radītā sloga samazināšanā, jo nozīmīga uzņēmēju laika daļa tiek patērēta, piedaloties dažādās pārbaudēs. Kā viens no būtiskākajiem atbalsta veidiem tika fokusa grupas diskusijā tika minēts ceļu infrastruktūras sakārtošanas jautājums – ir samērā plašas teritorijas, kur sliktos laika apstākļos uzņēmējdarbība faktiski apstājas. Vairāki uzņēmēji, kas piedalījās fokusa grupas diskusijā, uzsvēra, ka atbalsts vienā no programmām, „Algotie pagaidu sabiedriskie darbi pašvaldībās” būtu jāpārtrauc. Šī atbalsta pārtraukšana būtu atbalsts lauku uzņēmējiem, jo pieminētā programma jūkami samazina darbaspēka pieejamību laukos. Tomēr šī iniciatīva nav viennozīmīgi vērtējama, jo valsts uzdevums ir nodrošināt sociālās garantijas bez darba palikušajiem cilvēkiem, un nav pamata uzskatīt, ka tie cilvēki, kuri ir ar mieru strādāt par tik nelielu atlīdzību, atteiktos strādāt privātos uzņēmumos par lielāku samaksu, ja būtu viņu spējām atbilstošs piedāvājums. Ir jābūt arī kādai rezervei, kur griezties cilvēkam, kas palicis bez darba, jo pretējā gadījumā tas var vēl vairāk saasināt sociālo spriedzi, kā arī pastiprināt migrāciju un mazāk attīstītajām teritorijām.

Pētījumu rezultāti liecina, ka atbalstu ir nepieciešams sniegt mikro un mazajiem uzņēmumiem, kas veic vai veiks nelauksaimniecisko uzņēmējdarbību lauku teritorijās. Atbalstāmo nozaru spektram ir jāaptver tās nozares, kuras tika atbalstītas LAP 2007-2013 pasākumos 3.1.2 (3.1.1) un 3.1.3, papildinot tās ar 1. pielikumā ieteiktajām. Lauku

uzņēmējiem ir labi saprotamas atbalsta formas, kuras tika izmantotas pasākumos „Tūrisma aktivitāšu veicināšana”, kā arī „Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai”. Kā pievilcīgas tiek atzītas arī šajos pasākumos piedāvātās atbalsta intensitātes, taču katrā gadījumā būtu nepieciešams īpaši izvērtēt atbalsta intensitātes, kas pārsniedz 50%, piemērošanu, jo uzņēmēji fokusa grupas diskusijā atzina, ka šāda intensitāte ir pilnībā pietiekama. Pētījuma veicēji atzīst, ka plašam lauku uzņēmēju spektram nebūs piemērotas citu ES fondu 2014.-2020. gada periodā piedāvātās atbalsta formas biznesa inkubatoru, klasteru programmas, kompetences centru, tehnoloģiju inkubatoru un inovāciju vaučeru veidā. Tādēļ lielākā nozīme būs tieši LAP 2014-2020 atbalstam un formām, kas būs izvēlētas, pārņemot iepriekšējā perioda pozitīvo pieredzi.

6. jautājums. Kādi ir noteicošie faktori uzņēmējdarbības veiksmīgai realizācijai, ilgtspējības nosacījumi?

Uzņēmējdarbības veiksmīgu realizāciju un tās ilgtspēju nosaka samērā plašs faktoru kopums. Par visnozīmīgāko faktoru apskatītajos pētījumos tiek atzīta uzņēmējdarbības veicināšanu orientēta vide, kas nodrošina esošajiem un potenciālajiem uzņēmējiem prasmes un pārliecību ieviest savas idejas. Uzņēmējdarbību veicinošas vides izpausmes ir daudzveidīgas – sākot ar programmām savu uzņēmēja spēju apzināšanai un trūkstošo prasmju apguvei līdz pat reģiona kopienas attieksmei pret uzņēmējiem un vēlmei gluži praktiski atbalstīt savus uzņēmējus, iegādājoties to produktus. Uzņēmējdarbības vides faktori ir plašāk aprakstīti atskaitē.

Uzņēmējdarbības veiksmīgai realizācijai ir nozīmīgi arī tādi faktori, kuri ir saistīti ar dabas resursiem, piemēram, unikālu tūrisma objektu, augstas kvalitātes kūdras resursu esamība teritorijā. Vides kvalitāte arī ir uzskatāma par nozīmīgu faktoru, jo tā nodrošina uzņēmējdarbības iespējas nozarēs, kuras saistītas ar ekotūrisma un bioloģisko lauksaimniecību, kā arī ir svarīgs faktors funkcijas „lauki kā pievilcīga dzīves vieta” nodrošināšanai. Ekonomikas sektorālā struktūra ir viens no svarīgākajiem faktoriem, jo, vietējai ekonomikai sastāvot galvenokārt no sarūkošām nozarēm, ir sagaidāma tās lejupslīde. Ekonomikas sektorālā struktūra raksturo arī tās endogēno potenciālu – var būt situācija, kad vietējiem uzņēmējiem ir kompetence galvenokārt nozarēs, kurās attīstības potenciāls ir vājš. Arī dzīves un kultūras kapitāla kvalitāte ir svarīgs uzņēmējdarbības attīstību virzošais faktors, jo bez tā ir vājas izredzes saglabāt teritorijā jaunus cilvēkus un piesaistīt eksogēno cilvēkkapitālu. Visbeidzot, nozīmīgs ir lauku teritorijai raksturīgais infrastruktūras nodrošinājums un teritorijas pieejamība. Fokusa grupas diskusija parādīja, ka teorētiski jebkur Latvijā var izveidot plaukstošu IT uzņēmumu, taču jāreķinās, ka tajā strādās jauni cilvēki, kuriem būs nepieciešams skolot bērnus, apmeklēt kultūras un sporta pasākumus, kuri vēlēšies pieeju mūsdienīgai veikalu infrastruktūrai, veselības aprūpei.

5. SECINĀJUMI UN IETEIKUMI

Secinājumi

Latvijā nozīmīgākās nozares laukos nodarbināto skaita ziņā ir: (1) lauksaimniecība un mežsaimniecība, (2) apstrādes un ieguves rūpniecība, (3) tirdzniecība un ēdināšana un (4) izglītība. Attālās lauku teritorijās ievērojami lielāka nozīme ir primārajam sektoram, bet pilsētu, īpaši Rīgas apkārtnē – pakalpojumiem.

Primārā sektora (lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības) loma darba iespēju nodrošināšanā Latvijas lauku teritorijās samazinās, sekundārā sektora nozīme ir samērā stabila, savukārt *terciārais sektors attīstās*. Terciārā sektora nozīmīguma pieaugums ir tendence ne vien Latvijā, bet arī praktiski visos ES reģionos.

Par perspektīvām nozarēm tiek atzīts lauku tūrisms, ieguves rūpniecība, ar zaļo dzīvesveidu saistītas apstrādes rūpniecības nozares, piemēram, ārstniecisko augu preparātu, uztura bagātinātāju ražošana. Uzņēmēji iesaka piesaistīt lauku teritorijās arī jaunās ekonomikas nozares, tostarp uz eksportu orientētos IT uzņēmumus, kā arī atbalstīt privātās pirmsskolas izglītības iestādes, kas nodrošina darbavietas un ļauj vecākiem pilnvērtīgi iesaistīties darba tirgū.

LAP ieguldījums nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstībā laukos vērtējams kā neliels. Tam bija atvēlēti 14% no kopējā LAP 2007-2013 budžeta. Kaut arī ieguldījumu plāns līdz pētījuma veikšanas laikam (2014.g.sākumā) ir gandrīz izpildīts (veikti ieguldījumi par EUR 274 milj.), tomēr radīto darbavietu skaits, saskaņā ar pašu atbalsta saņēmēju iesniegtajiem datiem, ir tikai ap 20% no plānotā.

LAP 2007-2013 3.1.2.(3.1.1.) pasākums, saskaņā ar pētījuma autoru rīcībā esošajiem datiem, ir devis pozitīvo ekonomisko izaugsmi (papildus bruto pievienotā vērtība), tomēr tā indikatīvi ir mazāka nekā veikto ieguldījumu apjoms. Pasākumā atbalstīto nozaru un aktivitāšu klāsts ir plašs, tajā pašā laikā neplānoti liela daļa (45%) publiskā finansējuma izlietoti biogāzes projektu atbalstam, kuriem pret saņemto finansējumu ir vismazākais ieguldījums darbavietu radīšanā.

Lai gan lauku teritorijā esoši uzņēmumi ir saņēmuši ievērojamu atbalstu arī no citiem ES fondiem (ne tikai no ELFLA), nevienā no to nozīmīgākajiem pasākumiem *nav priekšrocību lauku teritorijā īstenotajiem projektiem*. Tātad citu fondu pasākumos netiek īpaši kompensēti tie trūkumi, kādi lauku teritorijās pastāv un varētu kavēt uzņēmējdarbības uzsākšanu vai attīstīšanu.

Neraugoties uz to, citu nozīmīgāko ES fondu pasākumi nozīmīgi papildināja ELFLA nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstībā (caur tiem tika veikti ap 40% kopējo investīciju, kas veiktais izmantojot ES fondu atbalstu, bet caur LAP – 60%). Taču laikposmā līdz 2020. gadam citu ES fondu atbalstu uzņēmējdarbībai ir plānots piedāvāt lauku uzņēmējiem mazāk saprotamās formās (biznesa un tehnoloģiju inkubatori, inovāciju vaučeri u.tml.). Tie ir piemēroti atsevišķiem modernākajiem lauku nelauksaimniecības uzņēmumiem un laukos ienākošajiem jaunās ekonomikas nozaru pārstāvjiem, bet mazākā mērā endogēnā potenciāla attīstībai. Tā kā atbalsts no citiem fondiem līdz šim ir bijis finansiāli būtisks, pastāv risks, ka *atbalsta pieejamība nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstībai laukos samazināsies*.

ELFLA ietekmes potenciāls uz lauku teritoriju unikālo ekonomikas attīstību virzošo faktoru un uzņēmējdarbības vides kopumu nav liels. Taču lauku uzņēmējiem nelauksaimniecības nozarēs *svarīgākie ir uzņēmējdarbības vides aspekti*. Kā nozīmīgākie tiek minēti ceļu infrastruktūras kvalitāte, darbaspēka pieejamība, ar jebkuru legālu uzņēmējdarbību saistītais administratīvais un nodokļu slogs. Fokusa grupas diskusijas dalībnieki – Latvijas lauku uzņēmēji bija vienprātīgi uzskatā, ka pat ļoti

augsta atbalsta intensitāte nepalīdzēs izveidot ilgtspējīgus lauku uzņēmumus teritorijās, kur uzņēmējdarbības vide ir nelabvēlīga. Ar LAP 2014-2020 ietvaros pieejamajiem līdzekļiem nav iespējams nodrošināt šajās teritorijās īpaši nelabvēlīgajās uzņēmējdarbības uzsākšanai piemērotu vidi. Turklāt daudzi faktori, piemēram, dabas resursu īpatnības, izvietojums un vietējās kopienas attieksmju un vērtību kopums nav maināmi vai arī tas ir sarežģīti un resursu ietilpīgi.

Kaut arī ES mēroga pētījumos samērā lielas perspektīvas tiek saskatītas jaunās ekonomikas nozaru attīstībai lauku teritorijās, iedzīvotājiem ar lauku teritorijām neraksturīgām kompetencēm migrējot uz laukiem, pētījuma autori nonāca pie secinājuma, ka Latvijā šīs iespējas ir ierobežotas. Fokusa grupas diskusijā tika iegūtas indikācijas, ka jaunās ekonomikas pārstāvji ir prasīgi dzīves un darba vietas izvēlē un vēlas, lai papildus lauku videi būtu pieejami arī kvalitatīvi autoceļi un pakalpojumi, veselības aprūpe, izglītības iestādes (savu bērnu skološanai un kā darbaspēka avots). Jauno ekonomikas nozaru pārstāvjus piesaistīt laukiem, bagātinot šo teritoriju ekonomikas struktūru ir reāli, taču tajos novados, kas atrodas pietiekami tuvu spēcīgiem attīstības centriem.

Biogāzes stacijas var nozīmīgi ietekmēt apdzīvoto teritoriju enerģijas piedāvājumu.

Biogāzes stacijas ar elektrisko jaudu virs 1 MW var ietekmēt konkurenci uz LIZ, lai nodrošinātu biogāzes stacijas substrāta resursus. Bez tam tās var radīt draudus videi. Tomēr līdzšinējā periodā atbalstu saņēmušie biogāzes ražošanas projekti nerada būtiskas izmaiņas zemes izmantošanas mērķos un neapdraud lauksaimniecības primāro funkciju – apgādāt sabiedrību ar pārtiku.

Ieteikumi

Tā kā lauku uzņēmējiem attīstībai *nozīmīgākā ir uzņēmējdarbības vide*, ne mazāk svarīgs uzdevums par tiešu atbalstu projektiem ir atbalsts uzņēmējdarbības videi. Tam būtu nepieciešama kompleksa rīcība, ZM sadarbojoties ar citām valsts organizācijām. Piemēram, ieteicams izvērtēt un ierosināt iespēju piemērot nodokļu atlaides mikro- un mazajiem lauku teritorijās strādājošajiem uzņēmumiem. Varētu arī izvērtēt iespēju ieviest lauku teritoriju mikrouzņēmumiem fiksētos nodokļu maksājumus, kas atvieglotu nodokļu slogu un nodokļu grāmatvedības procesu uzņēmējiem. Būtu vērtējama arī pasākuma „Algotie pagaidu sabiedriskie darbi pašvaldībās” ietekme uz darbaspēka pieejamību lauku uzņēmējdarbības attīstībai. Ieteicams strādāt ar VAS „Latvenergo”, lai ieviestu risinājumus administratīvā sloga samazināšanai elektrības pieslēgumu izveidē un uzlabošanā.

Nepieciešams izmantošanas gadījumā *īpaši izvērtēt atbalsta intensitātes, kas pārsniedz 50%, piemērošanu*, jo uzņēmēji fokusa grupas diskusijā atzina, ka šāda intensitāte ir pilnībā pietiekama. Augstāka intensitāte nebūs adekvāta, lai ilgtermiņa darbību plānošam uzņēmējam kompensētu uzņēmējdarbības vides trūkumus īpaši nelabvēlīgās teritorijās. Tāpēc pastāv risks, ka tiks nelietderīgi izlietoti atbalsta līdzekļi un piesaistīts lielāks negodīgu atbalsta pretendentu skaits, radot papildus administratīvā darba apjomu. Valsts mērogā kā līdz šim jāpiedāvā atbalstu *plašam nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības nozaru spektram laukos*. Attīstības prioritāšu izvēle ir jāatstāj novadu pašvaldību un vietējo rīcības grupu kā pilsoniskās sabiedrības viedokļa realizētāju kompetencē, jo tie labāk pārzina vietējos dabas resursus, sociālā kapitāla īpatnības, vides kvalitāti, attieksmi pret uzņēmējdarbību vietējā sabiedrībā un citus faktoros.

Atbalstāmo nozaru saraksts LAP 2014-2020 apakšpasākumā „Atbalsts ieguldījumiem ar lauksaimniecību nesaistītu darbību radīšanā un attīstīšanā” ir jāveido,

lai tas veicinātu „jaunās ekonomikas” un citu perspektīvu nozaru ienākšanu un attīstību lauku teritorijās. Tādēļ pētījumā ir sniegti ieteikumi LAP 2007-2013 3.1.2.(3.1.1.) un 3.1.3. pasākumos ietvertu atbalstāmo *nozaru saraksta papildināšanai* ar 5. pielikumā ietvertajām nozarēm.

Nemot vērā LAP 2007-2013 rezultātus, prioritāte būtu dodama mikro un mazo uzņēmumu atbalstam, īpaši perifērajos (1.kategorijas) jo šādā veidā ar vienādu atbalsta summu tiek radīts vairāk darbavietu.

Ja tomēr tiek turpināts biogāzes staciju investīciju atbalsta pasākums, projektu atlases kritērijos iekļaut nosacījumu par vismaz 75% lopkopības atlikumu īpatsvaru substrāta maisījumā. Atbalstīt tos projektus, kuros biogāzes substrāta ieguvei paredzēta neizmantoto LIZ platību apstrādāšana. Katra šāda apjoma projekta lietderība būtu izvērtējama individuāli no sabiedrības labuma viedokļa.

LR CSP nav iespējams iegūt ticamus datus par analīzei nozīmīgiem uzņēmējdarbību raksturojošiem rādītājiem atsevišķi lauku teritorijām, kas ievērojami ierobežo analīzi. Tādēļ analīzes iespēju uzlabošanai būtu ieteicams ZM iesniegt lūgumu LR CSP regulāri apkopot strukturālās biznesa statistikas rādītājus atsevišķi Latvijas lauku teritorijai.

Turpmāk ieteicams pētīt citu ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda atbalsta pasākumu ieviešanas nosacījumu (kad tie būs izstrādāti) piemērotību lauku uzņēmējiem. Analīzes rezultātā sniedzami ieteikumi šos fondus administrējošajām institūcijām, lai *samazinātu risku*, ka *būtiski* saruks kopējais atbalsta apjoms nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstībai laukos.

Nemot vērā nozīmīgo atbalsta apjomu biogāzes stacijām, būtu lietderīgs pētījums, kurā tiek iekļauts atbalstīto biogāzes staciju apsekojums par siltuma efektīvu izmantošanu, tajā skaitā attiecībā uz saimniecībām jauniem uzņēmējdarbības attīstības virzieniem un to ietekmi uz nodarbinātību laukos.

6. LITERATŪRAS AVOTU SARAKSTS

1. Rural Development in the EU. Statistical and Economical Information. Report 2013. European Union, 2013. 384 p.
2. Cimdiņa, Raubiško, 2012. Cilvēks un darbs Latvijas laukos. Sociālantropoloģisks skatījums. Apgāds „Zinātne” 192 lpp. Pieejams: <http://www.savskaktins.lu.lv/savskaktins/monografijas/cilveks-un-darbs-latvijas-laukos/>. Skatīts: 24.02.2014
3. Čingule-Vinogradova, 2011. Dienvidlatgales potenciāla izvērtējums un attīstības virzieni. Pieejams: http://llu.lv/llu.lv/dissertation-summary/economics/Sanda-CinguleVinogradova_promocijas_d_kopsavilkums_2011_LLUEF.pdf. Skatīts: 25.03.2014
4. ECORYS, 2010. Study on Employment, Growth and Innovation in Rural Areas (SEGIRA). Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/analysis/external/employment/full-text_en.pdf. Skatīts: 20.03.2014
5. European Commission, 2003. The future of Europe's rural periphery, the role of Entrepreneurship in responding to employment problems and social marginalization. Pieejams: <http://cordis.europa.eu/documents/documentlibrary/100124141EN6.pdf>. Skatīts: 20.03.2014
6. European Network for Rural Development, 2011. DRAFT Context Analysis: Rural Entrepreneurship in Selected EU Member States. Pieejams: <http://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/fms/pdf/A502C17B-B074-2913-E9E0-F1AC79AE55C0.pdf>. Skatīts: 22.03.2014.
7. Irish National Rural Network, 2010. Stimulating the Agricultural and Rural Economy Through the Rural Development Programme. Pieejams: <http://www.nrn.ie/wp-content/uploads/2010/12/stimulatingtheagriculturalandruraleconomythroughtherdp1.pdf>. Skatīts: 22.03.2014
8. Jones-Evans, 2013. Rural Wales – Developing a Strategy to Support Rural SMEs. Pieejams: <http://dylanje.blogspot.com/2013/04/rural-wales-developing-strategy-to.html>. Skatīts: 22.03.2014
9. Kalniņš A., 2009. Biogāzes ražošanas saimnieciskie un vides ieguvumi. Rokasgrāmata biogāzes ražošanas iespēju izvērtēšanai. Rīga, 147 lpp.
10. Kalniņš A., 2012. Bioenerģijas reģionu attīstības virzieni. LLU zinātniskā monogrāfija.
11. Kennedy C., Pinceti S., Bunje P., 2011. The study of urban metabolism and its applications to urban planning and design. In: *Environmental Pollution*, Volume 159. Issues 8-9, pp.1965-1973.
12. Latvijas Lauku Attīstības programma 2007.-2013.gads. 12.redakcija- apstiprināta 27.01.2014. Pieejama: <https://www.zm.gov.lv/zemkopibas-ministrija/statiskas-lapas/lauku-attistibas-programma-2007-2013-gadam?id=1780#jump>. Skatīts: 25.07.2014.
13. Latvijas lauku telpas attīstība un tās iespējamie scenāriji, 2012. Diskusiju materiāls kādiem jābūt Latvijas laukiem.
14. Liscova, 2011. Saimniekošanas dažādošanas iespējas Zemgales plānošanas reģiona lauku saimniecībās. Pieejams: http://llu.lv/llu.lv/dissertation-summary/farm-management/Anna_Liscova_promocijas_darba_kopsavilkums_2011_LLUEF.pdf. Skatīts: 25.03.2014
15. Metodoloģija LAP 2007-2013.pasākumu ietekmes novērtēšanai. 1.red. Rīga, RSEBAA 2010.

16. Naglis - Liepa K., 2013. Alternatīvās enerģijas (biogāzes) ražošanas iespējas Latvijā. Promocijas darbs. LLU EF. Jelgava.155 lpp
17. Smallbone, 2009. Fostering entrepreneurship in rural areas. In: Potter, Jonathan and Hofer, Andrea R, (eds.) Strengthening entrepreneurship and economic development in East Germany: lessons from local approaches. Paris : Organisation for Economic Co-operation and Development. pp. 161-187

Pielikumi.

1. PIELIKUMS

1. tabula. Tirgus sektora ekonomiski aktīvās statistikas vienības uz 1 000 pastāvīgajiem iedzīvotājiem Latvijas novados, 2009.-2012. g.

Novads	Kategorija	Statistikas vienības uz 1 000 iedz., 2009. g.	Statistikas vienības uz 1 000 iedz., 2012. g.	Pieauguma temps, %
Vecumnieku novads	1	31	58	89
Iecavas novads	3	27	50	84
Rundāles novads	1	38	70	83
Bauskas novads	2	36	63	74
Skrīveru novads	1	34	53	57
Līgatnes novads	1	43	65	53
Ikšķiles novads	3	52	78	50
Alsungas novads	1	71	105	47
Ropažu novads	3	36	53	47
Pļaviņu novads	2	36	53	46
Ķekavas novads	3	50	72	45
Jaunjelgavas novads	1	42	61	45
Saulkrastu novads	3	44	63	45
Kandavas novads	1	49	70	44
Ādažu novads	3	50	71	41
Stopiņu novads	3	50	71	40
Olaines novads	3	30	42	40
Neretas novads	1	49	68	38
Inčukalna novads	3	32	45	38
Engures novads	2	44	60	38
Ilūkstes novads	1	49	68	37
Tukuma novads	2	45	61	36
Ķeguma novads	3	48	64	35
Babītes novads	3	60	80	34
Zilupes novads	1	32	43	34
Ogres novads	2	48	64	34
Ērgļu novads	1	51	68	34
Sējas novads	3	41	55	33
Garkalnes novads	3	57	76	33
Mārupes novads	3	76	101	32
Baldones novads	3	39	52	32
Rucavas novads	1	95	126	32
Salaspils novads	3	38	50	32
Dundagas novads	1	47	61	32
Carnikavas novads	3	46	60	31
Lielvārdes novads	2	44	57	30

1. PIELIKUMA TURPINĀJUMS

1. tabulas turpinājums

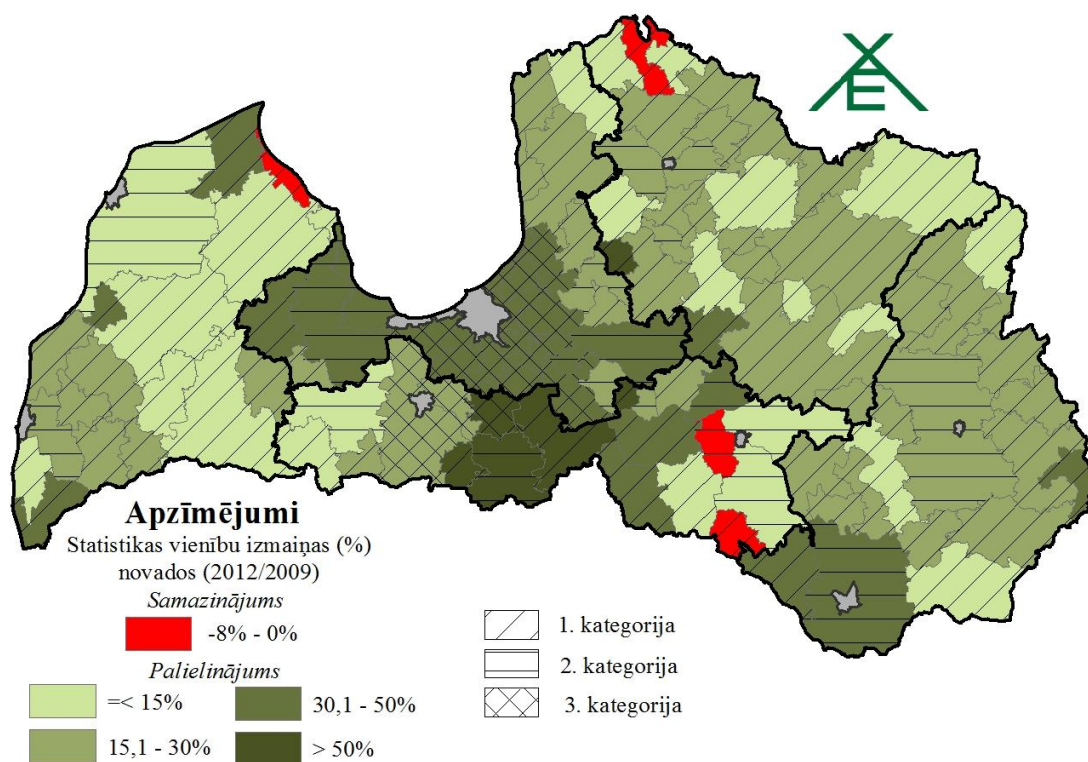
Novads	Katego- rija	Statistikas vienības uz 1000 iedz., 2009. g.	Statistikas vienības uz 1000 iedz., 2012. g.	Pieauguma temps, %
Daugavpils novads	2	38	50	31
Ozolnieku novads	3	43	56	30
Aglonas novads	1	39	51	30
Priekuļu novads	1	50	65	30
Raunas novads	1	72	94	30
Mālpils novads	1	52	67	29
Valkas novads	1	56	72	29
Apes novads	1	49	64	29
Siguldas novads	2	60	76	28
Jaunpils novads	1	52	65	25
Kokneses novads	1	48	60	24
Gulbenes novads	1	51	63	24
Ciblas novads	1	79	98	23
Burtnieku novads	1	62	76	22
Strenču novads	1	32	39	22
Amatas novads	1	69	84	22
Salacgrīvas novads	1	63	77	22
Kārsavas novads	1	64	78	22
Baltinavas novads	1	70	86	22
Priekules novads	1	82	100	22
Ludzas novads	1	46	56	21
Tērvetes novads	1	60	72	21
Rēzeknes novads	2	58	71	21
Brocēnu novads	1	52	63	21
Aizputes novads	1	68	82	21
Madonas novads	1	67	80	21
Krimuldas novads	1	60	72	21
Grobiņas novads	2	57	68	20
Jaunpiebalgas novads	1	83	100	20
Balvu novads	1	65	78	20
Vārkavas novads	1	136	162	20
Pāvilostas novads	1	80	96	19
Rugāju novads	1	100	119	19
Dagdas novads	1	65	77	19
Viļānu novads	1	44	52	19
Līvānu novads	1	64	76	19
Aizkraukles novads	2	50	59	19
Limbažu novads	1	75	89	19

1. PIELIKUMA TURPINĀJUMS

1. tabulas turpinājums

Novads	Katego- rija	Statistikas vienības uz 1000 iedz., 2009. g.	Statistikas vienības uz 1000 iedz., 2012. g.	Pieauguma temps, %
Durbes novads	1	100	119	18
Kocēnu novads	2	68	80	18
Jelgavas novads	3	46	54	18
Beverīnas novads	2	68	80	18
Cēsu novads	2	67	79	17
Vaiņodes novads	1	51	59	16
Varakļānu novads	1	71	82	16
Preiļu novads	1	74	86	16
Vecpiebalgas novads	1	84	97	15
Krāslavas novads	1	48	55	15
Viļakas novads	1	53	61	14
Saldus novads	1	71	81	14
Talsu novads	1	66	75	14
Alūksnes novads	1	58	66	14
Smiltenes novads	1	69	78	13
Dobeles novads	2	47	53	13
Skrundas novads	1	56	63	13
Alojas novads	1	80	90	12
Riebiņu novads	1	99	110	12
Mazsalacas novads	1	70	78	11
Auces novads	1	42	46	11
Viesītes novads	1	69	76	11
Ventspils novads	2	56	62	10
Kuldīgas novads	1	64	71	10
Lubānas novads	1	47	51	10
Mērsraga novads	1	39	43	9
Naukšēnu novads	1	86	91	6
Cesvaines novads	1	60	64	6
Nīcas novads	1	90	95	5
Pārgaujas novads	1	86	90	5
Jēkabpils novads	2	118	121	3
Krustpils novads	2	79	81	2
Rojas novads	1	46	45	-2
Rūjienas novads	1	61	60	-3
Salas novads	2	85	79	-7
Aknīstes novads	1	109	100	-8

Avots: LR CSP dati

**Attēls. Statistikas vienību skaita izmaiņas novadu grupās dalījumā pa kategorijām,
 2009-2012. g.**

2. PIELIKUMS

**1. tabula. Tirgus sektora ekonomiski aktīvās statistikas vienības
Latvijas novados, 2009. g.**

Rādītājs	Pavisam	Pašnodarbi- nātas personas	Komerc- sabiedrības	Individuālie komersanti	Zemnieku un zvejnieku saimniecības
1. kategorijas novados	35 668	17 478	7 741	2 235	8 214
2. kategorijas novados	14 822	6 145	4 648	1 130	2 899
3. kategorijas novados	9 010	2 777	4 959	485	789
Visos novados	59 500	26 400	17 348	3 850	11 902
Sadalījums 1. kategorijas novados, %	100.0	49.0	21.7	6.3	23.0
Sadalījums 2. kategorijas novados, %	100.0	41.5	31.4	7.6	19.6
Sadalījums 3. kategorijas novados, %	100.0	30.8	55.0	5.4	8.8
Sadalījums visos novados, %	100.0	44.4	29.2	6.5	20.0

Avots: LR CSP dati, SRG043

**2. tabula. Tirgus sektora ekonomiski aktīvās statistikas vienības
Latvijas novados, 2012. g.**

Rādītājs	Pavisam	Pašnodarbi- nātas personas	Komerc- sabiedrības	Individuālie komersanti	Zemnieku un zvejnieku saimniecības
1. kategorijas novados	39 948	19 158	10 005	2 192	8 593
2. kategorijas novados	18 415	7 930	6 031	1 134	3 320
3. kategorijas novados	13 275	3 907	8 030	511	827
Visos novados	71 638	30 995	24 066	3 837	12 740
Sadalījums 1. kategorijas novados, %	100.0	48.0	25.0	5.5	21.5
Sadalījums 2. kategorijas novados, %	100.0	43.1	32.8	6.2	18.0
Sadalījums 3. kategorijas novados, %	100.0	29.4	60.5	3.8	6.2
Sadalījums visos novados, %	100.0	43.3	33.6	5.4	17.8

Avots: LR CSP dati, SRG043

3. PIELIKUMS

Fokusa grupas diskusija nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstības Latvijas lauku teritorijās izpētei

Fokusa grupas intervijas mērķi

- Iegūt esošo un potenciālo lauku uzņēmēju viedokli par līdzšinējo lauku attīstības pasākumu, kuri finansēti LAP 2007-2013 3. ass pasākumu ietvaros, ieguldījumu nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstībā lauku teritorijās.
- Nepastarpināti iegūt viedokļu kopumu par nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstības iespējām Latvijas lauku teritorijās.

Fokusa grupas intervija pētījuma grafikā

Vēlīnā pētījuma izpildes stadijā

Fokusa grupas norises vieta

LVAEI semināru telpā, 12. jūnijā plkst. 13.00, ilgums 2 stundas.

Fokusa grupas dalībnieku skaits

7 cilvēki (optimāli saskaņā ar ieteikumiem literatūrā 6-8 cilvēki).

Novērotāju statusā, aktīvi neiesaistoties pamata jautājumu apspriešanā, diskusijā klāt bija 4 ZM un LAD pārstāvji.

Fokusa grupas moderatori

Armands Vēveris

Juris Hāzners

Jānis Ozoliņš

Pieraksti

Moderators, kurš vada jautājumu apspriešanu, pierakstus neveic. Pierakstus uz tāfeles veic cits moderators, kura uzdevums ir katra jautājuma noslēgumā rezumēt iegūtos rezultātus un pārliecināties par pareizu rezultāta izpratni. Papildus pierakstus veic arī trešais moderators konspekta formā.

Ieraksts

Veikts diskusijas ieraksts diktofonā

Konfidencialitāte

Tā kā fokusa grupu metodikai ir raksturīga konfidencialitātes ievērošana, kā arī atsevišķi fokusa grupas dalībnieki izteica vēlmi, lai gala ziņojumā dati, kas atklāj dalībnieka personu, neparādās, pārskatā diskusijas dalībnieku saraksts sniegts vispārīga apraksta formā. Piemēram, potenciālais lauku uzņēmējs šobrīd strādā algotu darbu un dalība diskusijā par savas uzņēmējdarbības uzsākšanu var norādīt uz nelojalitāti tuvākajā nākotnē. Diskusijā arī dalībnieki tika aicināti atklāti runāt par problēmām, un atklāta saruna norisinājās.

3. PIELIKUMA TURPINĀJUMS

Diskusijas dalībnieki

Novads	Dalībnieka apraksts
Limbažu novads, uzņēmēja	Uzņēmums vairāk nekā 10 gadus veic uzņēmējdarbību lauku tūrisma jomā (viesu māja, kempings, ēdināšanas bloks). Ļoti gaumīgi iekārtota infrastruktūra, dzīvotspējīgs, kvalitatīvs piedāvājums ārvalstu un Latvijas tūristiem
Auces novads, uzņēmējs	Mērķtiecīgs lauku mazais uzņēmējs, kurš aktīvi seko dažādām LAD u.c. institūciju piedāvātajām iespējām. Ir mēģinājis realizēt enerģijas ražošanas projektus, veiksmīgi pelnījis celtniecības jomā, tagad aktīvi audzē un plāno pārstrādāt netradicionālus ārstniecības augus, dzīvojot attālā lauku novadā. Meklē sadarbības iespējas ar zinātniskajām institūcijām jaunu produktu izstrādē, kas pagaidām veiksmīgāk izdodas ar Lietuvas zinātniekiem
Tukuma novads, uzņēmējs	Pieder vairāki karjeri lauku teritorijā, viens no tiem šobrīd tiek aktīvi izstrādāts. Labi pārvalda ieguves rūpniecības specifiku un noietu, rentabli veic uzņēmējdarbību šajā jomā un ir plāni to attīstīt vēl plašāk lauku teritorijā, jo ir neapgūti karjeri un pieprasījums, īpaši ceļu būves jomā, pieaug
Inčukalna novads, potenciālais lauku uzņēmējs	Augstas kvalifikācijas programmētājs un programmu izstrādes projektu vadītājs, kas attālināti apkalpo ārvalstu klientus. Ir uzņēmējdarbības pieredze, bet ne lauku teritorijā. Jaunās ekonomikas pārstāvis – eksogēnais lauku teritorijas potenciāls, kurš potenciāli varētu sniegt IT pakalpojumus no lauku teritorijā esoša sava uzņēmuma ārvalstu klientiem
Valkas novads, uzņēmēja	Uzņēmums realizējis mietu ražotnes projektu pasākumā „Uzņēmumu radīšana un attīstība”, paplašinot neliela lauku teritorijā esoša gatera darbību
Aizputes novads, uzņēmējs	Uzņēmums realizējis kurināmā ražošanas projektu ar LAP atbalstu
Saldus novads, uzņēmējs	Realizējis l/s dažādošanas projektu zemnieku saimniecībā kurināmā ražošanas jomā, nodarbina vairāk nekā 30 darbiniekus

Fokusa grupas diskusijas darba kārtība

Uzņemšana

Iepazīstināšana ar pētījuma mērķi

Konfidencialitātes apliecinājums

Pētījuma veicēju prezentācija par pētījuma rezultātiem un LAP 2007-2013 atbalsta pasākumiem nelauksaimnieciskajai uzņēmējdarbībai lauku teritorijās

Fokusa grupas darba noteikumi

Fokusa grupas diskusijas jautājumu izskatīšana:

Katra jautājuma izskatīšanai 10-20 minūtes, kurās katrs izsakās, kā arī tiek aicināti sekundārie viedokļi, kas rodas diskusijas gaitā

3. PIELIKUMA TURPINĀJUMS

Katra jautājuma beigās moderators apkopo rezultātu

Fokusa grupas rezultātu apkopojums par visiem jautājumiem

Pateicība par ieguldīto laiku un neformāla diskusija, t.sk. iesaistot LAD un ZM pārstāvjus

Fokusa grupas darbības noteikumi

- Moderators uzdod fokusa grupas dalībniekiem jautājumus un nodrošina diskusijas virzību atbilstoši plānam.
- Fokusa grupas dalībniekiem ir jāsniedz atklāts un godīgs viedoklis.
- Jāizsakās īsi. Moderators pieņēms ir pārtraukt garas runas.
- Drīkst pievienoties citu dalībnieku viedoklim vai tiem nepiekrīt.
- Drīkst izaicināt, atklāti (ne pasīvi) kritizēt citu pausto viedokli.
- Netiek atļautas blakus diskusijas atsevišķu dalībnieku starpā. Diskusija ir viena un kopēja.
- Dalībnieku pieņēms ir cienīt diskusijas rezultātā radītos vērtīgos viedokļus, priekšlikumus un tos attīstīt.

Diskusijas jautājumi

1. Vai redzat nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstības iespējas savā novadā?
2. Ko nepieciešams darīt, lai ar LAP atbalstu piesaistītu aktīvus cilvēkus darbībai lauku teritorijās?
3. Kas ir mudinājis pieteikties LAP 3. ass atbalstam 2007-2013. gadu periodā?
4. Kādas perspektīvās nozares saskatāt?
5. Ko vēl valsts vai pašvaldība varētu darīt, lai attīstītu nelauksaimniecisko uzņēmējdarbību laukos?

4. PIELIKUMS

1. tabula. ERAF aktivitātē „Augstas pievienotās vērtības investīcijas” atbalstīto projektu attiecināmo izmaksu sadalījums

Novads	Attiecināmās izmaksas, tūkst. EUR	Attiecināmo izmaksu īpatsvars novadā, %
Babītes novads	6 630	4.7
Cesvaines novads	5 857	4.2
Gulbenes novads	10 476	7.5
Inčukalna novads	12 112	8.7
Jelgavas novads	1 177	0.8
Līgatnes novads	395	0.3
Madonas novads	6 182	4.4
Mārupes novads	25 481	18.2
Nīcas novads	5 397	3.9
Ozolnieku novads	2 323	1.7
Rēzeknes novads	1 859	1.3
Ropažu novads	5 220	3.7
Salaspils novads	14 922	10.7
Saldus novads	745	0.5
Siguldas novads	603	0.4
Skrundas novads	597	0.4
Smiltenes novads	3 628	2.6
Stopiņu novads	22 547	16.1
Talsu novads	13 553	9.7
Kopā	139 713	100

Avots: LIAA interneta vietne. Skatīts: 19.06.2014. Pieejams: <http://www.liaa.gov.lv/lv/es-fondi/noslegtie-ligumi-2007-2013-gada-planosanas-perioda>

Piezīme: apkopojumā ietverti dati par 1.-3. kārtām

4. PIELIKUMA TURPINĀJUMS

2. tabula. ERAF aktivitātē „Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde – atbalsts jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešanai ražošanā” atbalstīto projektu attiecināmo izmaksu sadalījums

Novads	Attiecināmās izmaksas, tūkst. EUR	Attiecināmo izmaksu īpatsvars novadā, %
Alūksnes novads	174	0.6
Babītes novads	1 655	5.4
Balvu novads	426	1.4
Gulbenes novads	3 713	12.2
Iecavas novads	89	0.3
Ikšķiles novads	47	0.2
Ķekavas novads	185	0.6
Limbažu novads	55	0.2
Madonas novads	1 624	5.3
Mazsalacas novads	498	1.6
Mārupes novads	420	1.4
Ogres novads	6 069	20.0
Ozolnieku novads	1 312	4.3
Salaspils novads	1 827	6.0
Siguldas novads	146	0.5
Stopiņu novads	3 606	11.9
Strenču novads	771	2.5
Vecumnieku novads	2 445	8.0
Ventspils novads	5 333	17.5
Kopā	30 403	100

Avots: LIAA interneta vietne. Skatīts: 19.06.2014. Pieejams: <http://www.liaa.gov.lv/lv/es-fondi/noslegtie-ligumi-2007-2013-gada-planosanas-perioda>

Piezīme: apkopojumā ietverti dati par 1.-2. kārtām

4. PIELIKUMA TURPINĀJUMS

3. tabula

3. tabula. ERAF aktivitātē „Atbalsts ieguldījumiem sīko un mazo komersantu attīstībā īpaši atbalstāmajās teritorijās” atbalstīto projektu attiecināmo izmaksu sadalījums

Novads	Attiecināmās izmaksas, tūkst. EUR	Attiecināmo izmaksu īpatsvars novadā, %
Alūksnes novads	362	5.9
Apes novads	302	4.9
Auces novads	197	3.2
Baltinavas novads	52	0.9
Cesvaines novads	46	0.8
Daugavpils novads	546	8.9
Dobeles novads	38	0.6
Grobiņas novads	82	1.3
Gulbenes novads	278	4.5
Kandavas novads	64	1.1
Kocēnu novads	133	2.2
Krāslavas novads	135	2.2
Krustpils novads	210	3.4
Kuldīgas novads	449	7.3
Līvānu novads	77	1.3
Ludzas novads	62	1.0
Madonas novads	453	7.4
Mazsalacas novads	17	0.3
Ogres novads	16	0.3
Pāvilostas novads	141	2.3
Preiļu novads	78	1.3
Priekules novads	31	0.5
Rēzeknes novads	1 276	20.7
Rucavas novads	361	5.9
Rundāles novads	54	0.9
Salacgrīvas novads	272	4.4
Strenču novads	32	0.5
Varakļānu novads	75	1.2
Viesītes novads	269	4.4
Viļānu novads	31	0.5
Kopā	6 155	100

Avots: LIAA interneta vietne. Skatīts: 19.06.2014. Pieejams: <http://www.liaa.gov.lv/lv/es-fondi/noslegtie-ligumi-2007-2013-gada-planosanas-perioda>

Piezīme: apkopojumā ietverti dati par 1.-9. kārtām

5. PIELIKUMS

1. tabula. ELFLA pasākumā „Uzņēmējdarbības uzsākšana, attīstība un tūrisms” atbalstāmo nozaru saraksta paplašināšanai ieteiktās nozares

NACE 2. red. kods	Nosaukums	Pamatojums
J 62	Datorprogrammēšana, konsultēšana un saistītās darbības	4G mobilais internets nodrošina augstas pievienotās vērtības, lielā mērā eksporta orientētas saimnieciskās darbības iespējas šajā nozarē arī no lauku teritorijām. Viena no perspektīvākajām nozarēm Latvijā, kas guvusi panākumus starptautiskajā tirgū
N 78	Darbspēka meklēšana un nodrošināšana ar personālu	Darbspēka pieejamība ir viena no svarīgākajām lauku uzņēmēju problēmām. Darba aģentūras ne vien palīdz uzņēmējiem atrast darbiniekus, bet aizvien straujāk pasaulē un arī Latvijā attīstās darbinieku nomas pakalpojumi. Darbinieku noma, kuras ietveros darba aģentūra rūpējas par darbinieku piesaisti, atlasi, kompetences nodrošināšanu un šādus darbiniekus piedāvā lauku uzņēmējiem uz noteiktu laiku, varētu palīdzēt risināt nodarbinātības problēmas laukos
P 85.10	Pirmsskolas izglītība	Privātās pirmsskolas izglītības iestādes nodrošinās gan vairāku darbavietu izveidi (skolotājām, auklītēm, pavārēm, saimnieciskajam darbiniekam), gan atvieglos vecāku iesaisti darba tirgū un netieši sekmēs demogrāfiskās situācijas uzlabošanos
Q 87 Q 88	Sociālā aprūpe ar izmitināšanu Sociālā aprūpe bez izmitināšanas	Lauku iedzīvotāju novecošanās sniedz visai plašas biznesa iespējas tām nozarēm, kuras specializējas vecajiem cilvēkiem nepieciešamo pakalpojumu nodrošināšanā. Pētnieku analizētie atsevišķu nozares vadošo privātuzņēmumu finanšu rādītāji liecina par ienesīga biznesa iespējām

Avots: autora konstrukcija

6. PIELIKUMS

Korelāciju analīzes rezultāti.

1. Nodarbinātības izmaiņas Latvijas pagastos un pilsētās saistībā ar saņemto 3.ass finansējuma apjomu

Izveido datu paneli 587 Latvijas pagastiem un pilsētām ar mainīgajiem *difference* (darbavietu skaita izmaiņas) un *funding* (saņemtais 3.ass finansējums). Aprēķina šo mainīgo korelācijas koeficientu.

Correlations			
		difference	funding
difference	Pearson Correlation	1	,025
	Sig. (2-tailed)		,552
	N	587	587
funding	Pearson Correlation	,025	1
	Sig. (2-tailed)	,552	
	N	587	587

Aprēķinātā korelācijas koeficienta vērtība 0.025 ir statistiski nenozīmīga. Starp darbavietu skaita izmaiņām Latvijas pagastos un pilsētās un saņemto 3.ass finansējumu nepastāv korelācija.

Secinājums: saņemtais 3.ass finansējums neietekmē darbavietu skaita izmaiņas Latvijas pagastos un pilsētās.

2. Jaunradītās darbavietas Latvijas pagastos un pilsētās saistībā ar saņemtā 3.ass finansējuma apjomu

Izveido datu paneli 587 Latvijas pagastiem un pilsētām ar mainīgajiem *newlabor* (jaunradīto darbavietu skaits) un *funding* (saņemtais 3.ass finansējums). Aprēķina šo mainīgo korelācijas koeficientu.

Correlations			
		funding	newlabor
funding	Pearson Correlation	1	,442**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	587	587
newlabor	Pearson Correlation	,442**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	587	587

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Aprēķinātā korelācijas koeficienta vērtība 0.442 ir statistiski nozīmīga 10% ticamības intervālā. Starp 3.ass projektu jaunradīto darbavietu skaitu Latvijas pagastos un pilsētās un saņemtā 3.ass finansējuma apjomu pastāv korelācija.

Secinājums: jaunu darbavietu radīšana Latvijas pagastos un pilsētās 3.ass pasākumu rezultātā ir atkarīga no pagastos vai pilsētās saņemtā finansējuma kopapjoma. Atkarība ir pozitīva un spēcīga.

3. Bruto pievienotās vērtības izmaiņu sakarība ar publiskā finansējuma apjomu 3.ass pasākumu klientiem ar VID datiem

Izveido datu paneli 109 3.ass pasākumu klientiem ar VID datiem ar mainīgajiem *gva* (bruto pievienotās vērtības izmaiņas periodā no finansējuma apstiprināšanas līdz projekta realizēšanai) un *funding* (saņemtais 3.ass finansējums). Aprēķina šo mainīgo korelācijas koeficientu.

Correlations		gva	funding
gva	Pearson Correlation	1	,296**
	Sig. (2-tailed)		,002
	N	109	109
funding	Pearson Correlation	,296**	1
	Sig. (2-tailed)	,002	
	N	109	109

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Aprēķinātā korelācijas koeficienta vērtība 0.296 ir statistiski nozīmīga 10% ticamības intervālā. Starp bruto pievienotās vērtības izmaiņām 3.ass pasākumu klientiem ar VID datiem un saņemto 3.ass finansējumu pastāv vāja pozitīva korelācija.

Secinājums: saņemtā 3.ass finansējuma apjoms pozitīvi ietekmē bruto pievienotās vērtības izmaiņas klientiem ar VID datiem. Pozitīvā ietekme ir vāja.

4. Darbavietu skaita izmaiņu sakarība ar publiskā finansējuma apjomu 3.ass pasākumu klientiem ar VID datiem

Izveido datu paneli 109 3.ass pasākumu klientiem ar VID datiem ar mainīgajiem *labor* (darbavietu skaita izmaiņas periodā no finansējuma apstiprināšanas līdz projekta realizēšanai) un *funding* (saņemtais 3.ass finansējums). Aprēķina šo mainīgo korelācijas koeficientu.

Correlations		funding	labor
funding	Pearson Correlation	1	,119
	Sig. (2-tailed)		,217
	N	109	109
labor	Pearson Correlation	,119	1
	Sig. (2-tailed)	,217	
	N	109	109

Aprēķinātā korelācijas koeficienta vērtība 0.119 ir statistiski nenozīmīga. Starp darbavietu skaita izmaiņām 3.ass pasākumu klientiem ar VID datiem un saņemto 3.ass finansējumu nepastāv korelācija.

Secinājums: saņemtā 3.ass finansējuma apjoms neietekmē darbavietu skaita izmaiņas klientiem ar VID datiem.

5. Nodarbinātības izmaiņas Latvijas pagastos un pilsētās saistībā ar 3.ass projektu skaitu

Izveido datu paneli 587 Latvijas pagastiem un pilsētām ar mainīgajiem *count* (3.ass projektu skaits) un *funding* (saņemtais 3.ass finansējums). Aprēķina šo mainīgo korelācijas koeficientu.

Correlations			
		funding	count
funding	Pearson Correlation	1	,344**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	587	587
count	Pearson Correlation	,344**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	587	587

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Aprēķinātā korelācijas koeficienta vērtība 0.344 ir statistiski nozīmīga 10% ticamības intervālā. Starp darbavietu skaita izmaiņām Latvijas pagastos un pilsētās un 3.ass finansējumu saņēmušo projektu skaitu pastāv mērena pozitīva korelācija.

Secinājums: 3.ass finansējumu saņēmušo projektu skaits pozitīvi ietekmē darbavietu skaita izmaiņas Latvijas pagastos un pilsētās. Pozitīvā ietekme ir mērena.

7. PIELIKUMS

Enerģijas pieprasījuma aprēķins Bioenerģijas ciematu konceptam saskaņā ar LAP 2007. – 2013. mērķiem

apzīmējums	koeficients/ lielums/apjoms	rādītājs		
a	2.38	mājsaimniecību vidējais lielums Latvijā (CSP dati)		
b	281 kWh	vidējais elektroenerģijas patēriņš Latvijas mājsaimniecībā mēnesī (CSP dati)		
c	12	mēneši gadā		
d	5.207025 MWh	vidējais elektroenerģijas patēriņš Latvijas mājsaimniecībā gadā (CSP dati)		
novads	iedzīvotāju skaits	mājsaimniecību skaits	elektroenerģijas pieprasījums, MWh	siltuma enerģijas pieprasījums, MWh
	e	f = e/a	$f \cdot b \cdot c / 1000000$	$f \cdot d$
Aglonas Nov.	3765	1582	5.3	8.2
Bauskas Nov.	24781	10412	35.1	54.2
Burtnieku Nov.	8145	3422	11.5	17.8
Daugavpils Nov.	23752	9980	33.7	52.0
Dobeles Nov.	21455	9015	30.4	46.9
Ērgļu Nov.	3023	1270	4.3	6.6
Gulbenes Nov.	22155	9309	31.4	48.5
Iecavas Nov.	8825	3708	12.5	19.3
Ilūkstes Nov.	7661	3219	10.9	16.8
Jelgavas Nov.	24036	10099	34.1	52.6
Kokneses Nov.	5359	2252	7.6	11.7
Krimuldas Nov.	5204	2187	7.4	11.4
Limbažu Nov.	17380	7303	24.6	38.0
Līvānu Nov.	11914	5006	16.9	26.1
Madonas Nov.	24368	10239	34.5	53.3
Mālpils Nov.	3535	1485	5.0	7.7
Mārupes Nov.	16803	7060	23.8	36.8
Ogres Nov.	35215	14796	49.9	77.0
Rēzeknes Nov.	27654	11619	39.2	60.5
Saldus Nov.	24702	10379	35.0	54.0
Sējas Nov.	2234	939	3.2	4.9
Siguldas Nov.	17086	7179	24.2	37.4
Skrīveru Nov.	3589	1508	5.1	7.9
Stopiņu Nov.	10216	4292	14.5	22.4
Tērvetes Nov.	3540	1487	5.0	7.7
Tukuma Nov.	29448	12373	41.7	64.4
Vaiņodes Nov.	2552	1072	3.6	5.6
Viļānu Nov.	6185	2599	8.8	13.5

8. PIELIKUMS

Enerģijas piedāvājuma aprēķins Bioenerģijas ciematu konceptam saskaņā ar LAP 2007. – 2013. mērķiem

apzīmējums	koeficients/ lielums/apjoms	rādītājs
a	0.6	realizējamā siltuma daļa

novads	saražotā elektroenerģija	saražotais siltums (b)	realizējamais siltums (a*b)
Aglonas Nov.	4	4.96	3.0
Bauskas Nov.	8	8	4.8
Burtnieku Nov.	5.6	6.808	4.1
Daugavpils Nov.	22.88	23.68	14.2
Dobeles Nov.	24.624	36.8	22.1
Ērgļu Nov.	8	8.624	5.2
Gulbenes Nov.	4.288	4.08	2.4
Iecavas Nov.	15.6	17.28	10.4
Ilūkstes Nov.	1.44	1.368	0.8
Jelgavas Nov.	30.888	30.544	18.3
Kokneses Nov.	8.424	8.32	5.0
Krimuldas Nov.	7.6	9.28	5.6
Limbažu Nov.	20.176	21.76	13.1
Līvānu Nov.	4	4.08	2.4
Madonas Nov.	24.8	26.424	15.9
Mālpils Nov.	8.8	9.136	5.5
Mārupes Nov.	8	8	4.8
Ogres Nov.	1.68	1.68	1.0
Rēzeknes Nov.	4	4.72	2.8
Saldus Nov.	8	7.544	4.5
Sējas Nov.	5	4.44	2.7
Siguldas Nov.	1.96	1.96	1.2
Skrīveru Nov.	8	8.64	5.2
Stopiņu Nov.	2.016	2.016	1.2
Tērvetes Nov.	4	4	2.4
Tukuma Nov.	8.288	4.08	2.4
Vaiņodes Nov.	16	16	9.6
Viļānu Nov.	7.6	9.952	6.0

9. PIELIKUMS

1. tabula. Augkopības substrāta saražošanai nepieciešamās LIZ aprēķins

apzīmējums	koeficients/ lielums/apjoms	rādītājs
a	27.8 t gadā	šķidrmēsļu apjoms tonnas gadā uz dzīvnieku vienību
b	30 m ³	biogāzes normatīvs no svaigas masas šķidrmēsliem
c	203 m ³	biogāzes normatīvs no svaigas masas kukurūzas skābbarībai
d	10 kWh m ⁻³	metāna zemākais sadegšanas siltums
e	0.35	TES lietderīguma koeficients elektrībai
f	0.50	TES lietderīguma koeficients siltumam
g	8 000 h	TES darba stundas
h	30 t ha ⁻¹	vidējā kukurūzas ražība Latvijā
č	0.55	metāna īpatsvars biogāzē

	dzīvnieku vienības	šķidrmēsļu apjoms, t	biogāzes iznākums, m ³	metāna iznākums, m ³	enerģija, kWh	elektrība, kWh	jauda, kW	uzstādītā jauda elektr.kW	trūkstošā jauda, kW	enerģijas apjoms, kWh	metāna apjoms, m ³	biogāzes apjoms, m ³	kukurūzas skābbarības apjoms, t	nepieciešamais LIZ, ha LIZ
novads	i	j=i*a	k=j*b	l=k*č	m=l*d	n=m*e	o=n/g	p	r=p-o	s=r*g	t=s/d	u=t/č	v=u/c	z=v/h
Rēzeknes Nov.	1297	36056.6	1081698	594933.9	5949339	2082269	260.2	500	239.7	1917731	191773.1	348678.4	1717.628	57.25426
Viļānu Nov.	658	18292.4	548772	301824.6	3018246	1056386	132.0	950	817.9	6543614	654361.4	1189748	5860.827	195.3609
Saldus Nov.	511	14205.8	426174	234395.7	2343957	820385	102.5	500	397.4	3179615	317961.5	578111.8	2847.842	94.92805
Saldus Nov.	1859	51680.2	1550406	852723.3	8527233	2984532	373.0	500	126.9	1015468	101546.8	184630.6	909.5105	30.31702
Vaiņodes Nov.	9725	270355	4156000	2285800	22858000	8000300	1000.0	1000	-0.0	0	0	0	0	
Vaiņodes Nov.	9725	270355	4156000	2285800	22858000	8000300	1000.0	1000	-0.0	0	0	0	0	
Aglonas Nov.	2133	59297.4	1778922	978407.1	9784071	3424425	428.0	500	71.9	575575.2	57557.52	104650	515.5174	17.18391
Daugavpils Nov.	157	4364.6	130938	72015.9	720159	252055.7	31.5	1960	1928.4	15427944	1542794	2805081	13818.13	460.6044
Daugavpils Nov.	280	7784	233520	128436	1284360	449526	56.1	900	843.8	6750474	675047.4	1227359	6046.103	201.5368

9. PIELIKUMA TURPINĀJUMS

	dzīvnieku vienības	šķidrmēslu apjoms, t	biogāzes iznākums, m ³	metāna iznākums, m ³	enerģija, kWh	elektrība, kWh	jauda, kW	uzstādītā jauda elektr.kW	trūkstošā jauda, kW	enerģijas apjoms, kWh	metāna apjoms, m ³	biogāzes apjoms, m ³	kukurūzas skābarības apjoms, t	nepieciešamais LIZ, ha LIZ
novads	i	j=i*a	k=j*b	l=k*č	m=l*d	n=m*e	o=n/g	p	r=p-o	s=r*g	t=s/d	u=t/č	v=u/c	z=v/h
Līvānu Nov.	131	3641.8	109254	60089.7	600897	210314	26.2	500	473.7	3789686	378968.6	689033.8	3394.255	113.1418
Kokneses Nov.	462.2	12849.16	385474.8	212011.1	2120111	742039	92.7	500	407.2	3257961	325796.1	592356.5	2918.013	97.26708
Kokneses Nov.	686	19070.8	572124	314668.2	3146682	1101339	137.6	553	415.3	3322661	332266.1	604120.2	2975.962	99.19873
Stopiņu Nov.	14770	410606	1047071	575889.1	5758891	2015612	251.9	252	0.04	0	0	0	0	0
Krimuldas Nov.	478.05	13289.79	398693.7	219281.5	2192815	767485.4	95.9	950	854	6832515	683251.5	1242275	6119.583	203.9861
Mārupes Nov.	1000	27800	834000	458700	4587000	1605450	200.6	1000	799.3	6394550	639455	1162645	5727.318	190.9106
Mālpils Nov.	295	8201	246030	135316.5	1353165	473607.8	59.2	600	540.7	4326392	432639.2	786616.8	3874.959	129.1653
Sējas Nov.	133	3697.4	110922	61007.1	610071	213524.9	26.6	625	598.3	4786475	478647.5	870268.2	4287.036	142.9012
Skrīveru Nov.	625	17375	521250	286687.5	2866875	1003406	125.4	1000	874.5	6996594	699659.4	1272108	6266.542	208.8847
Mālpils Nov.	184	5115.2	153456	84400.8	844008	295402.8	36.9	500	463	3704597	370459.7	673563.1	3318.045	110.6015
Siguldas Nov.	19612	545213.6	1018010	559905.5	5599055	1959669	244.9	245	0.04	0	0	0	0	0
Ogres Nov.	390	10842	325260	178893	1788930	626125.5	78.2	210	131.7	1053875	105387.5	191613.5	943.9091	31.46364
Madonas Nov.	0	0	0	0	0	0	0	2100	2100	16800000	1680000	3054545	15047.02	501.5674
Ērgļu Nov.	194	5393.2	161796	88987.8	889878	311457.3	38.9	1000	961	7688543	768854.3	1397917	6886.29	229.543
Madonas Nov.	430	11954	358620	197241	1972410	690343.5	86.2	1000	913.7	7309657	730965.7	1329028	6546.938	218.2313
Bauskas Nov.	395	10981	329430	181186.5	1811865	634152.8	79.2	1000	920.7	7365847	736584.7	1339245	6597.266	219.9089
Tērvetes Nov.	1283	35667.4	1070022	588512.1	5885121	2059792	257.4	500	242.5	1940208	194020.8	352765	1737.759	57.92529
Dobeles Nov.	1500	41700	1251000	688050	6880500	2408175	301	2478	2176.9	17415825	1741583	3166514	15598.59	519.953
Jelgavas Nov.	0	0	0	0	0	0	0	536	536	4288000	428800	779636.4	3840.573	128.0191

9. PIELIKUMA TURPINĀJUMS

	dzīvnieku vienības	šķidrmēslu apjoms, t	biogāzes iznākums, m ³	metāna iznākums, m ³	enerģija, kWh	elektrība, kWh	jauda, kW	uzstādītā jauda elektr.kW	trūkstošā jauda, kW	enerģijas apjoms, kWh	metāna apjoms, m ³	biogāzes apjoms, m ³	kukurūzas skābbarības apjoms, t	nepieciešamais LIZ, ha LIZ
novads	i	j=i*a	k=j*b	l=k*č	m=l*d	n=m*e	o=n/g	p	r=p-o	s=r*g	t=s/d	u=t/č	v=u/c	z=v/h
Jelgavas Nov.	0	0	0	0	0	0	0	500	500	4000000	400000	727272.7	3582.624	119.4208
Jelgavas Nov.	543	15095.4	452862	249074.1	2490741	871759.4	108.9	1000	891	7128241	712824.1	1296044	6384.452	212.8151
Jelgavas Nov.	344	9563.2	286896	157792.8	1577928	552274.8	69	1000	930.9	7447725	744772.5	1354132	6670.6	222.3533
Jelgavas Nov.	330	9174	275220	151371	1513710	529798.5	66.2	825	758.7	6070202	607020.2	1103673	5436.813	181.2271
Dobeles Nov.	0	0	0	0	0	0	0	600	600	4800000	480000	872727.3	4299.149	143.305
Iecavas Nov.	200	5560	166800	91740	917400	321090	40.1	1950	1909.8	15278910	1527891	2777984	13684.65	456.1549
Gulbenes Nov.	0	0	0	0	0	0	0	536	536	4288000	428800	779636.4	3840.573	128.0191
Ilūkstes Nov.	0	0	0	0	0	0	0	180	180	1440000	144000	261818.2	1289.745	42.99149
Tukuma Nov.	788	21906.4	657192	361455.6	3614556	1265095	158.1	536	377.8	3022905	302290.5	549619.2	2707.484	90.24945
Tukuma Nov.	659	18320.2	549606	302283.3	3022833	1057992	132.2	500	367.7	2942008	294200.8	534910.6	2635.028	87.83426
Limbažu Nov.	104	2891.2	86736	47704.8	477048	166966.8	20.8	526	505.1	4041033	404103.3	734733.3	3619.376	120.6459